

กลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระนักเทศน์ในเขต
อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา

พระสมุห์คมกฤษ เผ่ากันทะ

การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเสนอเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานโยบายสาธารณะ
พฤษภาคม 2562
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยพะเยา

กลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระนักเทศน์ในเขต
อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา

พระสมุห์คมกฤษ ฝ่างันทะ

การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเสนอเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานโยบายสาธารณะ
พฤษภาคม 2562
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยพะเยา

STRATEGIES OF BUDDHISM PROPAGATION OF PREACHERS IN MUEANG
PHAYAO DISTRICT.

PHRASAMUKHOMKRIT PHAOGUNTA

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment
of the Requirements for the Master of Public Administration Degree
in Public Policy
November 2019

Copyright 2019 by University of Phayao

การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

เรื่อง

กลยุทธ์ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระนักเทศน์ในเขต

อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา

ของ พระสมุห์คมกฤษ ฝ่างันทะ

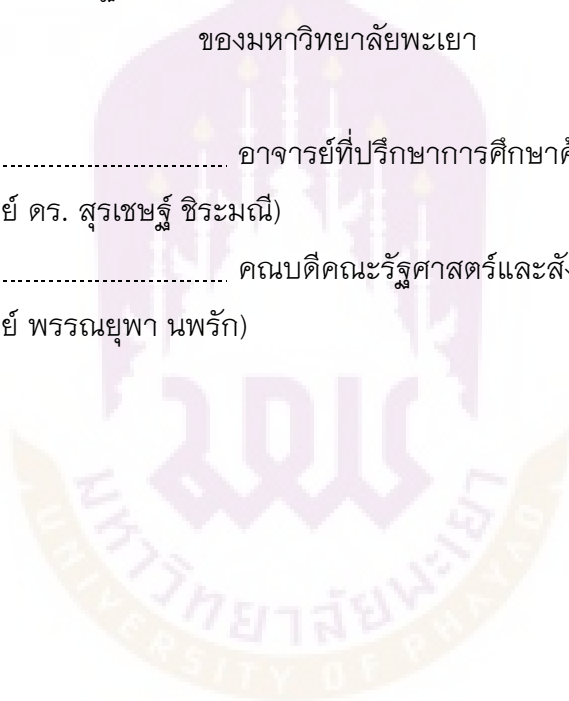
ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

หลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ

ของมหาวิทยาลัยพะเยา

..... อาจารย์ที่ปรึกษาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุรเชษฐ์ ชีระมณี)

..... คณบดีคณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ พรรณนุพา นพรัถ)

เรื่อง:	กลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระนักเทศน์ในเขตอำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา
ผู้ศึกษาค้นคว้า:	พระสมุห์คมกฤษ เฝ้ากัณฑ์, การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง: ร.ป.ม. (นโยบายสาธารณะ), มหาวิทยาลัยพะเยา, 2562
อาจารย์ที่ปรึกษา:	รองศาสตราจารย์ ดร. สุรเชษฐ์ ชีระมณี
คำสำคัญ	ปัจจัย, นักเทศน์ที่ดี

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง กลยุทธ์ในการเผยแผ่ทางพระพุทธศาสนาของนักเทศน์ในเขตอำเภอเมืองพะเยา มีวัตถุประสงค์ของการศึกษามี 2 ประการคือ 1. เพื่อการศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของนักเทศน์ 2. เพื่อการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่ทางพระพุทธศาสนาของนักเทศน์ การวิจัยนี้เป็นระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นพระนักเทศน์ที่มีชื่อเสียงมีคุณสมบัติ ดังนี้ คือ เป็นพระธรรมทูตที่ผ่านการอบรมและได้รับการแต่งตั้งจากเจ้าคณะจังหวัดพะเยา และมีพรรษา 15 พรรษาขึ้นไป คัดเลือกมาได้ 12 รูป เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) ใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือ การวิเคราะห์ใช้วิธีค้นหาความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล (Interactive Approach) และสรุปแบบองค์รวม (Holistic Approach)

ผลจากการศึกษาพบว่า เกี่ยวกับกลยุทธ์การเผยแผ่ของพระนักเทศน์ มีดังนี้ คือ 1. ให้ความสำคัญกับผู้ฟัง 2. จัดเตรียมเนื้อหาที่สอดคล้องกับผู้ฟัง 3. การพัฒนาตนเอง 4. แรغبันดาลใจ 5. การมีภูมิหลัง ปัญหาและอุปสรรคของการเผยแผ่ ได้แก่ 1. พระนักเทศน์เป็นผู้สูงอายุไม่มีความถนัดในการใช้สื่อที่ทันสมัยและมีภาระงาน งานบริหารและงานในวัด 2. ปัญหาเกี่ยวกับผู้ฟังไม่ค่อยสนใจทางด้านธรรมและมักจะเป็นผู้ที่ถูกแกมมาฟัง 3. ข้อจำกัดเกี่ยวกับงบประมาณการจัดสรรสถานที่และพาหนะ

Title: STRATEGIES OF BUDDHISM PROPAGATION OF PREACHERS IN MUEANG PHAYAO DISTRICT.

Author: PHRASAMUKhomkrit Phaogunta, Independent Study: M.P.A. (Public Policy), University of Phayao, 2019

Advisor: Associate Professor Dr. Surachet Chiramanee

Keyword Factors, Good Preacher

ABSTRACT

The purposes of this study “Strategies of Buddhism Propagation of Preachers in Mueang Phayao District” were 1) to investigate strategies of Buddhism Propagation of Preachers in Mueang Phayao District 2) to find out problems and obstacles in Propagation of Preachers. This study was qualitative approach. The sample group participating in the study was twelve famous preachers with the following qualifications: 1) having at least fifteen years as a monk 2) having been trained and appointed by the Phayao Abbot. The data was collected by in-depth interview. The interview forms were employed as instrument in this study. The Interactive Approach and The Holistic Approach were applied to analyze the data.

The results were indicated that Strategies of Buddhism Propagation of Preachers were as follows: 1) paying attention to audiences 2) preparing content related to target group of audiences 3) developing oneself 4) creating inspiration 5) showing background knowledge. The problems and obstacles of Buddhism Propagation of Preachers were as follows: 1) aging preachers were not proficient in using modern medias and had many appointments and works in a temple 2) audiences are not interested in listening sermon and most of them were always forced to listen 3) budget constraints regarding location and vehicle allocation.

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลือจาก รองศาสตราจารย์ ดร.สุรเชษฐ์ ชีระมณี อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ได้ให้คำแนะนำปรึกษา ตลอดจนปรับปรุงแก้ไขจนการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองฉบับนี้สมบูรณ์

ขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญทุกท่านในการตรวจเครื่องมือวิจัยให้คำแนะนำปรับปรุงเนื้อหา ของเครื่องมือที่ใช้เพื่อให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตลอดจนคณาจารย์หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ และประสบการณ์ตลอดระยะเวลาที่ศึกษา ขอกราบขอบคุณพระนักเทศน์ทั้ง 12 รูปที่สละเวลาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในครั้งนี้

คมกฤษ เผ่ากันทะ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ขอบเขตของการวิจัย	4
ขอบเขตด้านระยะเวลา.....	4
กรอบแนวคิดการวิจัย	5
ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
ความหมายของการเผยแผ่พุทธธรรม	6
แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	7
พุทธวิธีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา.....	13
รูปแบบและประเภทของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา.....	19
การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน.....	20
วิธีการนำเสนอและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน	23

แนวคิดการบริหารจัดการในทางพระพุทธศาสนา	25
การบริหารกิจการคณะสงฆ์สมัยพุทธกาล	26
แนวคิดและทฤษฎีการสื่อสาร	27
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจ	31
แนวคิดความสัมพันธ์ทางสังคม	35
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	37
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	43
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	43
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	44
การเก็บรวบรวมข้อมูล	44
การวิเคราะห์ข้อมูล	45
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	46
ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์.....	46
เทคนิคและวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนา.....	48
งานด้านการเผยแพร่ในปัจจุบัน.....	52
ตอนที่ 2 เกี่ยวกับผลงานดีเด่น.....	52
บทที่ 5 บทสรุป.....	58
การอภิปรายผล	59
ข้อเสนอแนะ.....	66
บรรณานุกรม	67
ภาคผนวก	68
ภาคผนวก ก	69
ภาคผนวก ข	70
ประวัติผู้วิจัย	71

สารบัญตาราง

หน้า

ตาราง 1 ข้อมูลทั่วไปของประชากร	47
--------------------------------------	----

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	5
-------------------------------	---

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การสื่อสารถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของมนุษย์ในการดำรงชีวิตอีกทั้งการสื่อสารยังเป็นเครื่องมือในการสืบทอดความเชื่อหรือคำสอนทางศาสนา ซึ่งเป็นค่านิยมหลักทางด้านจิตวิญญาณ สังคมไทยนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้นเป็นสังคมชาวพุทธเพราะประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมาแต่ช้านาน ตั้งแต่สมัยสุโขทัยมาจนถึงรัชสมัยปัจจุบัน เป็นระยะเวลาอันยาวนานกว่า 700 ปีเศษ พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานที่สำคัญของวัฒนธรรมไทย ไม่ว่าจะเป็นทางด้านศีลธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่งดงาม พระพุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนส่วนใหญ่ในสังคมไทยแทบทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการดำรงชีวิต ด้านบุคลิกนิสัยของคนในสังคมไทย ด้านการเมืองการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านศิลปกรรม ไปจนถึงด้านประเพณี และวัฒนธรรม ซึ่งทั้งหมดล้วนได้รับอิทธิพลมาจากแนวคำสอนทางพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น

สังคมไทยทุกวันนี้ เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ส่วนหนึ่งมาจากความเป็นพลวัตของสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ผลสืบเนื่องมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นแผนที่เน้นความเจริญทางด้านวัตถุทำให้สังคมในปัจจุบันเกิดการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว กลับกันในด้านการพัฒนาทางด้านจิตใจของมนุษย์นั้นกลับไม่พัฒนาไปตามสังคม ทำให้เกิดความย่อหย่อนทางศีลธรรม จริยธรรม ขาดระเบียบวินัย ในสังคมเต็มไปด้วยการแข่งขัน กอปรกับโลกยุคปัจจุบันที่เต็มไปด้วยสิ่งปรนเปรอทางด้านวัตถุ ความสนุกสนานบันเทิงที่เกิดขึ้นตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยของสังคมปัจจุบัน ความสุขสงบในจิตใจจึงเป็นสิ่งที่หายาก ผู้คนส่วนมากเชื่อว่าเงินตราจะทำให้มีความสุข แต่ถึงแม้จะหาเงินได้มากเท่าไร ก็หาได้มีความสุขเพิ่มขึ้นไม่ อาจเป็นทุกข์กว่าเดิมด้วยซ้ำ ดังนั้น จึงเกิดปัญหามากมายขึ้นในสังคม

พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นสถาบันหลักของชาติไทย เพราะมีความสัมพันธ์กับสถาบันพระมหากษัตริย์มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันพระพุทธศาสนาได้รับการทำนุบำรุงและอุปถัมภ์จากพระมหากษัตริย์ทุกยุคสมัย เพราะเป็นศูนย์รวมศรัทธาเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของประชาชนทุกชนชั้น การดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาทำให้ประชาชนในชาติมีความมั่นคงทางด้านจิตใจ สังคมมีความสุข

พระพุทธศาสนามีหลักคำสอน ที่ทำให้ผู้ปฏิบัติตามเกิดความสงบสุขในจิตใจ ซึ่งหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา สามารถนำมาขัดเกลาจิตใจของมนุษย์ได้เป็นอย่างดี พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีคำสอนที่เป็นทางสายกลางสอดคล้องกับหลักความจริง มีความเป็นเหตุเป็นผล

หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานมาแล้วสองพันกว่าปี พระพุทธศาสนาก็ยังดำรงคงอยู่ในประเทศไทย พระพุทธศาสนาจากประเทศอินเดียได้เข้ามาเผยแผ่ในดินแดนสุวรรณภูมิ โดยพระเจ้าอโศกมหาราช หรือพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชแห่งประเทศอินเดีย ในสมัยพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วสองร้อยปีเศษ พระองค์ทรงมีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง โดยได้ส่งคณะสมณทูตมาเผยแผ่พระพุทธศาสนายังสถานที่ต่างๆ เพื่อประกาศศาสนา โดยในประเทศไทยมีการสร้างพระบรมธาตุที่เมืองตามพรลิงค์ (เมืองนครศรีธรรมราช) และจุลประโทนพระประโทนเจดีย์ หรือพระปฐมเจดีย์ (เมืองนครปฐม) จึงทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ในอดีตรูปแบบของการเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้านั้นมี 3 ลักษณะ ดังนี้ 1) ทรงสั่งสอนเพื่อที่จะให้ผู้ฟังรู้อย่างเห็นจริงในธรรมที่ควรรู้ควรเห็น 2) ทรงสั่งสอนมีเหตุที่ผู้ฟังอาจ ติรงตามเห็นจริงได้ 3) ทรงสั่งสอนเป็นอัศจรรย์ คือผู้ปฏิบัติตามย่อมได้รับประโยชน์โดยสมควรแก่การปฏิบัติ

ในสภาวะการณ์ในปัจจุบันซึ่งเป็นยุคโลกาภิวัตน์ที่เต็มไปด้วยวัตถุนิยม และความพลวัตของสังคมที่มีความสลับซับซ้อน ด้วยโลกาภิวัตน์มากมาย จึงทำให้มนุษย์เรานั้นสนใจในเรื่องกระแสที่เป็นโลกาภิวัตน์ สังคมโลกที่มีการพัฒนามากขึ้น โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยีจึงเป็นเหตุให้เกิดการละเลย ทางด้านการฝึกฝนอบรมจิตใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีค่าที่สุดในความเป็นมนุษย์ไป แต่กลับไปหมกมุ่นหลงใหลในความเป็นวัตถุนิยมที่เจือไปด้วยกิเลสตัณหา ซึ่งพาใจให้หม่นหมองจนทำให้คุณค่าและคุณธรรมทางจิตใจที่ดั่งามลต่น้อยถอยลงไป

ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 65 บัญญัติให้รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติ เป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่างๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการประเทศเพื่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายแห่งยุทธศาสตร์ชาติ ในยุทธศาสตร์ชาติ มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญ คือ ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุข เน้นการบริหารจัดการภาวะแวดล้อมของประเทศให้มีความมั่นคง ปลอดภัย เอกရာช อธิปไตย และมีความสงบเรียบร้อยในทุก ระดับ ตั้งแต่ระดับชาติ สังคม ชุมชน มุ่งเน้นการพัฒนาคน เครื่องมือ เทคโนโลยี และระบบฐานข้อมูลขนาดใหญ่ ยุทธศาสตร์ชาติที่จะใช้เป็นกรอบแนวทางการพัฒนาประเทศตั้งแต่

พ.ศ. 2560–2579 แบ่งยุทธศาสตร์ชาติ ออกเป็น 6 ด้าน คือ 1) ด้านความมั่นคง 2) ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน 3) ด้านการพัฒนา และเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ 4) ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม 5) ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และ 6) ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ ซึ่งในการศึกษานี้ตรงกับประเด็นนโยบายยุทธศาสตร์ชาติที่ 3 คือ ด้านการพัฒนา และเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาศักยภาพมนุษย์ในด้านต่างๆ เช่น ด้านการศึกษา ยกกระดับการศึกษาให้มีคุณภาพ ให้มีความเท่าเทียมและทั่วถึง เสริมสร้างให้คนมีสุขภาวะที่ดี และที่สำคัญคือปลูกฝังระเบียบวินัย พัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม เป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง เพราะเมื่อประชากรในประเทศ มีคุณธรรมและจริยธรรมแล้ว ปัญหาสังคมต่างๆ ก็จะเบาบางลงไป ไม่ว่าจะเป็นการลักขโมย จี้ ปล้น ฆ่า เป็นต้น ฉะนั้น พระพุทธศาสนาถือว่า มีส่วนสำคัญในการที่จะปลูกฝังค่านิยมด้านคุณธรรม จริยธรรม แก่ประชาชน ดังนั้น พระสงฆ์มีส่วนสำคัญที่จะพัฒนาในด้านนี้ แม้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะถือเป็นหน้าที่สำคัญของเหล่าพุทธศาสนิกชน แต่การเผยแผ่หลักธรรมนั้นถือเป็นหน้าที่หลักของพระภิกษุ-สามเณรในฐานะที่เป็นศาสนทายาทผู้สืบต่ออายุพระพุทธศาสนาที่ต้องศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่ให้แพร่หลายยิ่งขึ้น พระพุทธศาสนาจะพัฒนาจิตใจมนุษย์ได้ดีมากน้อยเพียงใด ส่วนหนึ่งย่อมขึ้นอยู่กับวิธีการเผยแผ่หรือทางศาสนาเรียกว่า การแสดงธรรม

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา กลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระนักเทศน์ในเขตอำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา โดยศึกษาว่ามีเทคนิคและวิธีการเผยแผ่อย่างไร รวมไปถึงปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่ เพื่อที่จะใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการเผยแผ่ในคณะสงฆ์ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่ของพระนักเทศน์ในเขตอำเภอเมืองพะเยา
2. เพื่อศึกษาปัญหา และอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระนักเทศน์ในเขตอำเภอเมืองพะเยา

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่การศึกษา

ในเขตอำเภอเมืองพะเยา

ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือ พระนักเทศน์ในเขตอำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา จำนวน 12 รูป มีดังนี้

1. พระสุนทรกิตติคุณ วัดศรีโคมคำ ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
2. พระครูสังวรคุณ วัดหัวข่วงแก้ว ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
3. พระครูสุกิตตยากร วัดศรีอุโมงค์คำ ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
4. พระครูศรีวรพินิจ วัดศรีโคมคำ ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
5. พระครูประยุตศุกานนท์ วัดร่องคือ ตำบลแม่ปืม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
6. พระครูพิสารสรกิจ ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
7. พระครูธำรงชินวาท วัดบ้านไร่ ตำบลแม่ณาเรือ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
8. พระครูอาชวะพิมล วัดแม่กาโทกหวาก ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัด

พะเยา

9. พระครูสุวัฒน์สังฆโสภณ วัดต้า่ม่อน ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
10. พระครูวีรชยานุวัตร วัดหัวข่วงแก้ว ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
11. พระครูสังฆรักษ์วัชรวิระ วชิรปญโญ วัดหลวงราชสันฐาน ตำบลเวียง อำเภอ

เมือง จังหวัดพะเยา

12. พระครูใบฎีกาเฉลิมพล อริยวิโส วัดหลวงราชสันฐาน ตำบลเวียง อำเภอ

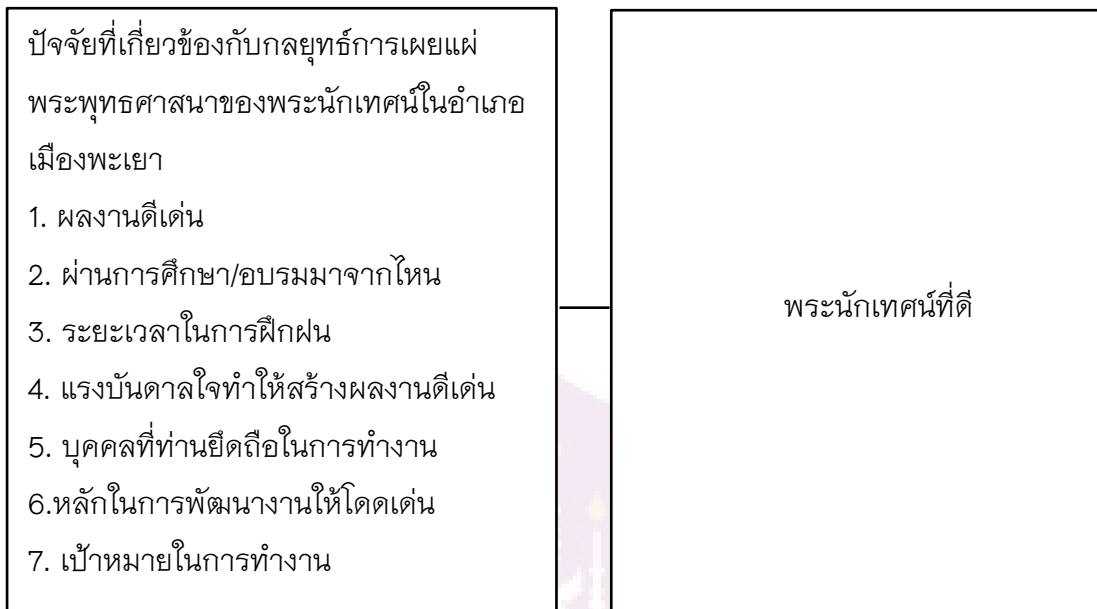
เมือง จังหวัดพะเยา

ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาวิจัยเรื่อง กลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระนักเทศน์ในอำเภอเมืองพะเยา กำหนดขอบเขตด้านระยะเวลาในเดือนมิถุนายน 2562 – เดือนกันยายน 2562

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิด ดังนี้

ภาพ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

1. จะทำให้ได้ทราบถึงเทคนิคและวิธีการเผยแพร่ของพระนักเทศน์ในเขตอำเภอเมืองพะเยา
2. จะทำให้ได้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการเผยแพร่พระพุทธรูปศาสนาของพระนักเทศน์ในเขตอำเภอเมืองพะเยา

นิยามศัพท์เฉพาะ

กลยุทธ์ หมายถึง วิธีดำเนินการสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

การเผยแพร่ หมายถึง ขยายออกไป หรือ ทำให้ขยายออกไป เช่น พระเจ้าอโศกมหาราชทรงส่งสมณทูตไปเผยแพร่พระพุทธศาสนา, หมายความว่า ทรงขยายลัทธิ ความเชื่อ ออกไป ด้วยการยกเอาลักษณะของสิ่งนั้นมาเผยให้เห็นตามที่เป็นจริง

พระนักเทศน์ หมายถึง พระนักเทศน์ที่มีชื่อเสียง มีความสามารถในการแสดงธรรมจนมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกว้างขวาง ทำให้ประชาชนเกิดความซาบซึ้งในหลักธรรมจนนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงยกย่องพระภิกษุบางรูปเป็น “พระธรรม

กถึก”คือ มีความสามารถในการถ่ายทอดพระธรรมอย่างแยบคายแก่ภิกษุด้วยกัน และแก่ชาวบ้านทุกระดับ เช่น พระปุณณมันตานีบุตรพระอานนท์ พระสารีบุตร เป็นต้น ส่วนพระนักเทศน์ที่รู้จักกันดีในสังคมไทยมีตัวอย่าง เช่น พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ)พระราชาธรรมนิเทศ (พยอม กุลยาโณ) เป็นต้น

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระนักเทศน์ในอำเภอเมืองพะเยา” ผู้วิจัยได้ศึกษาจากองค์ความรู้ แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
 - 1.1 ความหมายของการเผยแผ่พุทธธรรม
 - 1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
 - 1.3 พุทธวิธีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
 - 1.4 การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน
2. แนวคิดการบริหารจัดการในทางพระพุทธศาสนา
 - 2.1 ความหมายของการบริหารในทางพระพุทธศาสนา
 - 2.2 การบริหารกิจการคณะสงฆ์สมัยพุทธกาล
3. แนวคิดและทฤษฎีการสื่อสาร
4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจ
5. แนวคิดความสัมพันธ์ทางสังคม
6. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของการเผยแผ่พุทธธรรม

การเผยแผ่หมายถึง การทำให้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาขยายกว้างขวางออกไปเผยแผ่กว้างขวางออกไปทำ ให้เป็นที่แพร่หลายเป็นที่รักต่อสาธารณชน

ราชบัณฑิตยสถานพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. 2542 ได้กล่าวว่าการเผยแผ่หมายถึงการทำให้ขยายออกไป เช่น เผยแผ่พระศาสนาสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ได้กล่าวไว้ในกองแผนงานกรมการศาสนาที่เกี่ยวกับการเผยแผ่ดังนี้ 1) หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟัง โอวาทคำสั่งสอนหรือข้อแนะนำ ที่เป็นประโยชน์ 2) แนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ 3) เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและให้ได้ยินได้ฟังเกี่ยวกับพระศาสนาโดยถูกต้อง

(พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร), 2547) ได้กล่าวว่าการเผยแผ่หมายถึง การสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใสยำเกรงในพระรัตนตรัย

น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแก่การปฏิบัตินั้น เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลกเป็นศาสนาแห่งสันติภาพของโลกและสันติภาพแห่งโลกสากล

(พิสิฐุ เจริญสุข, 2539) ได้กล่าวถึงวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีประสิทธิผลโดยสรุปมีอยู่ 2 วิธี คือ 1) การเผยแผ่ทางกายได้แก่การปฏิบัติให้ดูเป็นแบบอย่างเวลาเย็นเดินนั่งนอนเป็นไปด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อยมีสติสำรวมระมัดระวังแสดงท่าทางของผู้สงบเยือกเย็น 2) เผยแผ่ทางวาจาได้แก่พูดธรรมะให้ผู้อื่นฟังด้วยวิธีที่เรียกว่าบรรยายปาฐกถาธรรมแสดงธรรมที่เรียกว่า ธรรมกถึกแปลว่า ผู้กล่าวธรรมผู้สอนธรรมแสดงให้ผู้อื่นฟังอย่างมีศิลปะ

(สนิท ศรีสำแดง, 2544) ได้กล่าวถึงการเผยแผ่พระศาสนาที่มีเป้าหมายหลักคือการสร้างสันติภาพให้เกิดแก่ชาวโลกพระสงฆ์คือ “สื่อ” แห่งสันติภาพโลกเพราะตัวพระสงฆ์(อริยสงฆ์) เป็นผู้สงบทั้งทางกายทางวาจาและทางใจเป็นแบบอย่างของผู้มีสันติปราศจากความเห็นแก่ตัวการทำงานของพระสงฆ์เป็นการทำงานเพื่อให้มิใช่เพื่อเอาจึงไม่แฝงไว้ด้วยความขัดแย้งสรุปได้ว่าความหมายของ การเผยแผ่ หมายถึง การติดต่อสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใสยำเกรงในพระรัตนตรัยน้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแห่งการปฏิบัตินั้นเพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลกเป็นศาสนาแห่งสันติภาพของโลกและสันติภาพแห่งโลกสากล

แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายดังนี้ คำว่า เผยแผ่ เป็นคำกริยา หมายถึง ทำให้ขยายออกไป หรือขยายออกไป ส่วนคำว่า เผยแพร่ เป็นคำกริยา หมายถึง โฆษณาให้แพร่หลาย

ในพจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ชุด..คำวัด ของพระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.9, ราชบัณฑิต) ได้ให้ความหมายว่า “เผยแผ่ในคำวัดใช้เป็นหลักในความหมายว่า ทำให้แพร่หลายในลักษณะติดแน่น ซึมซาบกระจายไป เช่น การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เผยแผ่พระธรรม องค์การเผยแผ่ส่วน เผยแพร่ใช้ในความหมายว่า ประกาศโฆษณา ทำให้แพร่หลายในลักษณะกระจายให้เป็นรูปธรรมหรือให้สัมผัสทางตา หู เป็นต้น เช่น ใช้ว่าการเผยแผ่ศาสนาสามารถทำได้หลายวิธีเช่น เผยแพร่ไปตามสื่อต่าง ๆ หรือเผยแพร่ทางวิทยุ ทีวี เป็นต้น”

โดยนัยนี้ จึงสรุปได้ว่า คำว่า“เผยแผ่” และคำว่า“เผยแพร่ว” มีความหมายต่างกัน กล่าวคือคำว่า เผยแผ่หมายถึงการเปิดเผยสิ่งที่ปกปิดอยู่ให้คนอื่นได้รู้ได้เห็น แต่เป็นการเปิดเผยสิ่งที่ดีที่ประเสริฐสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตจิตใจของคนเรา เช่น เปิดเผยประกาศหลักพระธรรมคำสอนอันประเสริฐบริสุทธิ์ของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าที่บุคคลทั่วไปยังไม่รู้จักให้ได้รู้จักยังไม่เข้าใจให้ได้เข้าใจ และยังไม่เข้าถึงให้ได้เข้าถึง เป็นต้น ซึ่งตรงกันข้ามกับคำว่า ติแผ่ ซึ่งใช้ในทำนองประจาน คือ เปิดเผยในสิ่งไม่ดี สิ่งที่ย่ำแย่ที่ปกปิดหรือเปิดโปงสิ่งที่ลึกลับซับซ้อนซ่อนเงื่อนงำอำพรางความชั่วร้ายให้คนอื่นได้รู้เห็น ส่วนคำว่า แผ่ มักใช้กับสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่นคำว่า แผ่เมตตา แผ่ความสุข ช่วยเหลือเผื่อแผ่ เป็นต้น

ส่วนคำว่า เผยแผ่ หมายถึง การทำให้ขยายหรือการทำให้กระจายออกไปในวงกว้าง คือ สิ่งนั้นไม่ได้ปกปิด แต่มีอยู่ในขอบเขตจำกัด เมื่อต้องการจะขยายออกไปในวงกว้าง ก็จะใช้คำว่าเผยแพร่ว และคำนี้มักใช้กับสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น แพร่ภาพ แพร่ข่าว แพร่เชื้อ เป็นต้น

ดังนั้น เมื่อจะประกาศเปิดเผยหลัก พระธรรมวินัย หรือพระธรรมคำ สอนของ พระพุทธเจ้า ในฐานะเป็นหลักปฏิบัติดีหลักปฏิบัติชอบที่ทำให้คนเราได้รับประโยชน์สุขทั้งใน อดีตกาลชาตินี้ และอดีตกาลชาติหน้า และประโยชน์อย่างยิ่งคือ พระนิพพาน จึงสมควรอย่างยิ่ง ที่ใช้คำว่า “เผยแผ่พระพุทธศาสนา” ซึ่งเหมาะสมกว่า ใช้คำว่า“เผยแพร่วพระพุทธศาสนา” การ เผยแผ่วพระพุทธศาสนา ในที่นี้ หมายถึงการนำเอาหลักธรรมคำสอน อันประเสริฐอันเป็นธรรม ชาติบริสุทธิ์ที่เกิดจากพระปัญญาตรัสรู้ ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไปถ่ายทอดให้ประชาชน ได้รับการเรียนรู้ และน้อมเอาหลักธรรมคำสอนเหล่านั้นไปประพฤติปฏิบัติตาม เพื่อให้เป็น คนชนดีมีศีลธรรมประกอบด้วยคุณธรรมมีเมตตา เป็นต้น เกิดความสงบสุขทั้งชาติปัจจุบันและ ภายหน้า จากคนกลุ่มหนึ่งไปสู่คนอีกกลุ่มหนึ่ง จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยยึดเอาอุดมคติ อุตมการณ์ หลักการ และวิธีในการเผยแพร่วพระพุทธศาสนาที่พระพุทธองค์ตรัสไว้

ในสถานการณ์ปัจจุบัน การที่จะหาทางให้คนเรานับถือศาสนาหนึ่งศาสนาใดเป็นเรื่อง ที่ต้อง ใช้วิธีการเผยแพร่วชักจูงหรือมีผลประโยชน์เข้าล่อ จึงจะมีคนนิยมหันมานับถือกันมาก ขึ้น ๆ แต่พระพุทธศาสนาก็ยังคงใช้วิธีการเผยแพร่ว คือการประกาศแต่สิ่งที่ดีที่ชอบให้ทราบ โดย ไม่คำนึงว่าจะมีใครหันมานับถือ ให้เป็นเรื่องเสรีภาพส่วนบุคคลจึงมีพุทธศาสนิกชนบางท่านเป็น ห่วงในเรื่องนี้ต้องการและพยายามใช้วิธีการเผยแพร่วแทนการเผยแผ่ว พระพุทธศาสนา ศาสนา ต่าง ๆ ส่วนใหญ่เผยแผ่วโดยวิธีการชักจูง บังคับขู่หรือเอาผลประโยชน์เข้าล่อเช่นการจัด การศึกษาให้ให้การศึกษาสงเคราะห์ต่าง ๆ เพื่อให้คนนิยมเห็นดีเห็นงามหันมานับถือ หรือมีความเกรง กกลัวหัน มานับถือแม้ในปัจจุบันจะมีลัทธิใหม่ ๆ ที่ไม่ใช้วิธีการขู่ บังคับ ให้คนเรานับถือแต่ก็ไม่ พ้น ที่จะใช้วิธีการโฆษณาชวนเชื่อวิธีการตลาด ให้ความสนุกสนานบันเทิงต่าง ๆ โดยผู้เผยแผ่ว

เข้าไปหาถึงตัวถึงบ้าน พุศฺ เขาชี้ให้ยอมรับนับถือบ้าง ซึ่งทำให้มีคนหันไปยอมรับนับถือเป็นจำนวนมากขึ้น ๆ เช่นกัน แต่พระพุทธศาสนายังคงรักษารูปแบบการประกาศหลักธรรมอัน เป็นสัจจะแห่งชีวิตให้ทราบ สดแล้วแต่อุปนิสัยของแต่ละคนว่า จะรับนับถือทำตามหรือไม่ทำตาม ซึ่งตรงกับความหมายของคำว่า การเผยแผ่ จึงเป็นเหตุให้ผู้ที่มีอุปนิสัยดีชื่นชอบติดตามการโฆษณาชวนเชื่อ และผลประโยชน์ที่เข้าล่อลวงทั้งพระพุทธศาสนา หันไปนับถือศาสนาที่เผยแพร่ด้วยรูปแบบนั้น ๆ ไปเป็นจำนวนมาก แต่ถ้าพิจารณาให้ลึกซึ้งจะเห็นว่า การใช้วิธีการโฆษณาชวนเชื่อที่ดีการเอาผลประโยชน์มาล่อลวงก็เป็นวิธีการแยบยลแอบแฝงหวังผลตอบแทน เพราะในโลกนี้เป็นไปไม่ได้เลยที่คนเราซึ่งยังเป็นปุถุชน ที่หนาแน่นด้วยกิเลสจะให้อะไรแก่ใครเปล่า ๆ โดยไม่หวังผลตอบแทนตอบแทน ซึ่งไม่ใช่วิสัยปุถุชน ถึงแม้ว่าองค์การศาสนาหรือลัทธิอื่น ๆ จะร่ำรวยมีทุนทรัพย์มากมหาศาลถ้าเอาสิ่งของมาแจกให้คนจำนวนมากและตลอดไปโดยไม่หวังผลตอบแทนก็คงจะเป็นไปไม่ได้ อาจจะมีบ้างที่บางคนยอมรับนับถือศาสนาหรือลัทธิต่าง ๆ ไปด้วยความหลง พอรู้สึกตัว พอรู้ความจริงก็ถอยหนีบางครั้งก็เกิดการทะเลาะก่อกองการวิวาทท้าวร้ายกัน ในระหว่างผู้นับถือศาสนาหรือลัทธิเดียวกัน ก็เพราะในตอนที่ไม่ได้ใช้เหตุผลที่ผู้เผยแผ่และผู้รับนับถือตนเอง กล่าวสำหรับพระพุทธศาสนาซึ่งอุบัติขึ้นในโลกมีอายุยืนยาวมาได้ถึง 2553 ปี นับแต่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้และประกาศพระศาสนาเผยแผ่พระพุทธธรรม แม้ในบางคราวจะถูกย่ำยีจากการเผยแผ่ของศาสนาอื่น หรืออยู่ในยุคที่พวกคนต่างหลงใหลกระแสวัตถุนิยม จนลดจำนวนผู้นับถือลงไปแต่ด้วยอำนาจแห่งเหตุผลและสัจธรรมความจริงที่จริงแท้แน่นอนในพระพุทธศาสนา จึงทำให้พระพุทธศาสนามีอายุยืนยาวได้นานกว่าหลาย ๆ ศาสนาในโลก

อย่างไรก็ตาม การจะทำให้คนที่ยังไม่นับถือให้หันมานับถือพระพุทธศาสนา หรือทำคนที่นับถืออยู่แล้วให้มีความศรัทธาเลื่อมใสมั่นคงยิ่งขึ้น จะต้องคงหลักการเผยแผ่ไว้ให้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของพระพุทธศาสนา แต่อาจเปลี่ยนวิธีการปลุกยอเยย ๆ บางอย่างให้เหมาะสมกับบุคคล ภูมิประเทศ สภาพสังคม สภาพแวดล้อมต่าง ๆ เช่น ในการเทศน์การสอนศีลธรรมแก่เด็กนักเรียนชั้นประถม ควรใช้อุปกรณ์มีตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมมาก แต่หากเทศน์กับนักเรียนมัธยม ควรเพิ่มด้านเหตุผลและเนื้อแท้ของหลักธรรมมากขึ้น กับนักเรียนนักศึกษาในระดับสูงกว่ามัธยม ควรเน้นหลักเหตุผลและปรัชญาที่ลึกซึ้งมากขึ้นตามลำดับอายุและวุฒิภาวะของผู้เรียน ผู้รับการเผยแผ่หลักธรรมเป็นต้น ในการนี้จึงต้องมีการส่งเสริมงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ให้มั่นคงและแพร่หลายยิ่งขึ้น โดยควรถวายเป็นความอุปถัมภ์แต่พระสงฆ์ให้มีความสะดวกในการทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างกว้างขวาง แนวคิดของการเผยแผ่จัดเป็นกระบวนการเผยแผ่ (Propagating Process) เป็นกระบวนการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ในด้าน

การเรียนรู้ซึ่งมีผลต่อการประพฤติปฏิบัติและการตัดสินใจในการดำเนินชีวิตการเผยแผ่อาช
กระทำ ได้ในหลายช่องทางได้แก่การพูดคุยการโฆษณาประชาสัมพันธ์การจัดอบรมการแจก
เอกสารการนา สารการชักชวนให้เข้าร่วมกิจการการเทศนาทางสถานีวิทยุกระจายเสียงและ
การบรรยายธรรมทางโทรทัศน์ เป็นต้น ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

(พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2537) ได้บรรยายเรื่องพุทธวิธีในการสอน สรุปได้ว่า
นักปราชญ์ทั้งหลายและพุทธศาสนิกชนทั้งหลายเคารพยกย่องและบูชาพระพุทธเจ้าในฐานะที่
เป็นนักการสอนที่ยิ่งใหญ่ทรงมีพระปรีชาสามารถอย่างยอดเยี่ยมในการอบรมสั่งสอนได้ประสบ
ความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างดีเพราะพระองค์มีคุณสมบัติผู้สอนเช่นด้าน
บุคลิกภาพคือพระวรกายสง่างามและพระสุรเสียงไพเราะโน้มน้าวให้ผู้ฟังอยากจะฟังด้าน
คุณธรรมพระองค์มีทั้งพระปัญญาคุณพระวิสุทธิคุณและพระกรุณาคุณและลีลาการสอนคือ
แจ่มแจ้งจูงใจหาญกล้าและร่าเริง วิธีการสอนของพระองค์พระองค์ใช้วิธีสอนแบบต่าง ๆ เช่น
แบบสนทนาแบบบรรยายแบบตอบปัญหาและแบบวางกฎข้อบังคับ ส่วนกลวิธีและอุบาย
ประกอบการสอน เช่น การยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบการเปรียบเทียบด้วยข้อ
อุปมาการใช้อุปกรณการสอนการทำเป็นตัวอย่างการเล่นภาษาเล่นคา และใช้ในความหมาย
ใหม่อุบายเลือกคนและการปฏิบัติรายบุคคลการรู้จักจังหวะและโอกาสความยืดหยุ่นในการใช้
วิธีการการลงโทษและให้รางวัลกลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้าพุทธวิธีการสอนที่พระองค์นำมาใช้
การเผยแผ่พระพุทธศาสนาทำให้พระพุทธศาสนาเผยแผ่ไปทั่วประเทศอินเดียเพราะสมัยที่
พระองค์เสด็จอุบัติในยุคที่ชมพูทวีปเป็นถิ่นนักปราชญ์มีเจ้าลัทธิมากมายต่างก็ถือว่า ลัทธิของ
ตัวเองดีที่สุดทั้งนั้น เช่นครูทั้งหกเป็นต้นคำสอนของพระองค์ขัดแย้งกับคำสอนเดิมและความ
เชื่อถือของคนในยุคนั้น เช่นเรื่องวรรณะ 4 นอกจากนั้นขอบเขตการเผยแผ่คำสอนของพระองค์
ก็กว้างขวางคือเสด็จไปสั่งสอนประชาชนซึ่งมีพื้นฐานที่แตกต่างกันตามแว่นแคว้นต่างๆทรงสอน
คนเหล่านั้นให้เข้าใจและยอมเป็นศิษย์ของพระองค์นับแต่พระราชามหากษัตริย์ลงมาทีเดียว

(พระครูวิเวกวราภรณ์ (ประสิทธิ์ สุวานโร), 2560) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของความ
เป็นนักเผยแผ่ว่าเป็นการเอาความรู้เอาแสงสว่างหรือเอาธรรมะไปแนะนำเขาที่เรียกว่า
“ชี้ทางบรรเทาทุกข์ชี้สุขเกษมศานต์ชี้ทางพระนฤพานอันพ้นโศกวิโยคภัย” การจะไปจุดจิต
วิญญาณของชาวบ้านจะต้องศึกษาสื่อสารหลักการให้เข้าใจกันเผยแผ่ต้องมีข้อมูลประกอบโดย
อาศัยหลัก สูตรแห่งความสำเร็จ คือ 1) ต้องมีคำคมชนิด 2) ต้องมีสุภาษิตหน่อย 3) ให้ร้อยต้อง
มีคำกลอน 4) ไม่่วงนอนต้องมีคำขำขัน

(พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ), อ้างใน พระณปวร โทวาท, 2560) ได้รวบรวม
ผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับ เผยแผ่พระพุทธศาสนาผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับ

พระพุทธศาสนาในบทความเรื่องพระพุทธศาสนากับการพัฒนาของวัดและพระสงฆ์ในปัจจุบัน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ความเปลี่ยนแปลงทำให้บทบาทของวัดเปลี่ยนไปคือเมื่อประเทศไทยได้มีการพัฒนาประเทศให้เท่าทันอารยธรรมตะวันตกในช่วง 100 ปีที่ผ่านมา ประเทศชาติได้พัฒนาตามตะวันตกความสำคัญของวัดก็เริ่มลดลงเรื่อย ๆ บทบาทเด่น ๆ ของวัดเช่นการจัดการศึกษาเมื่อก่อนการศึกษาเริ่มที่วัดทั้งนั้นได้ถูกเปลี่ยนจากวัดเป็นผู้นำในการศึกษาบทบาทนี้กลายเป็นหน่วยงานรัฐบาลและเอกชนเป็นผู้นำไปการรักษาพยาบาลการทำสมุนไพรมหาวิทยาลัยเป็นหน้าที่ของสถานีอนามัยและโรงพยาบาลไปการตัดสินคดีข้อพิพาทต่าง ๆ เป็นหน้าที่ของศาลยุติธรรมเป็นต้นทั้ง ๆ ที่บทบาทเหล่านี้ในอดีตพระสงฆ์เป็นผู้นำทั้งสิ้น

2. การฟื้นฟูบทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบันเมื่ออารยธรรมตะวันตกการศึกษาแผนใหม่การพัฒนาสมัยใหม่สื่อและการบันเทิงเพื่อการค้ามีการแพร่หลายในสังคมไทย สังคมก็เกิดผลกระทบทุกด้านและสังคมไทยมีวัฒนธรรมรับมากกว่า และนำมาใช้โดยไม่ปรับเปลี่ยนเข้ากับสภาพสังคมไทยบทบาทของพระสงฆ์ ก็ถูกระบบลดบทบาทที่มีอยู่ไปด้วยอย่างไรก็ตามวัดต่างๆก็พยายามแก้ปัญหาได้ และการแก้ไขปัญหาเหล่านั้น มี 3 ลักษณะ คือ

1. แก้ด้วยกำลังและความพยายามของวัดเองเช่นวัดใหญ่ๆมีวัดบวรนิเวศวิหาร วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ วัดไร่ขิงและวัดโสธรวราราม เป็นต้น ด้วยการจัดการศึกษาเพื่อเยาวชนเช่น โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การช่วยเหลือประชาชนด้านสังคมสงเคราะห์มอบทุนการศึกษาสร้างสาธารณประโยชน์ด้วยการอุดหนุนจากประชาชน

2. ร่วมมือกับรัฐเพื่อแก้ปัญหา ได้แก่ คณะสงฆ์ทำโครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกเช่นโครงการพระธรรมทูต โครงการพระธรรมจาริกโครงการสาธารณสุขมูลฐาน โครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองเป็นต้น โครงการเหล่านี้คณะสงฆ์ร่วมมือกับรัฐ

3. ได้ร่วมมือกับองค์กรเอกชนในการแก้ปัญหา เช่น ร่วมกับมูลนิธิเอเชียในการจัดกลุ่มประสานงานการพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จัดอบรมตามโครงการอบรมพระสงฆ์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนร่วมมือกับมูลนิธิหมอชาวบ้านจัดอบรมพระสงฆ์ด้านอนามัย ทั้งหมดเหนือ หนกลางและจัดกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นในท้องถิ่นชนบทร่วมกับมูลนิธิเผยแผ่ชีวิตอันประเสริฐ

พระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมพระสงฆ์ ได้ทำหน้าที่พัฒนาสังคมเมื่อประมวลแล้วมี 3 ประการด้วยกัน คือ

1. เป็นผู้นำทางด้านพัฒนาจิตวิญญาณของมนุษย์ บทบาทของพระสงฆ์เหล่านี้ จะเห็นได้ชัดเจนคือการเกิดขึ้นของคณะธรรมทานไชยาจังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อปี พ.ศ.2475 โดยการนำของท่านพุทธทาสการเปิดวัดป่าในสายธรรมยุติกนิกายจนถึงสมัยอาจารย์มั่น ภูริทัตโตและสำนักปฏิบัติ ธรรมสายมหานิกาย คือ หลวงพ่อชาวัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี การเกิดขึ้นของสำนักกรรมฐานแบบยุบหนอ พองหนอ ซึ่งมีวัดมหาธาตุเป็นศูนย์กลางเมื่อปี พ.ศ.2493 อันมีต้นแบบมาจากประเทศพม่า ต่อมาก็มีการปฏิบัติธรรมกายแบบ สัมมาอะระหัง ของหลวงพ่อสด วัดปากน้ำ ภาษีเจริญกรุงเทพมหานคร

2. เป็นผู้ทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่ประชาชน สถาบันสงฆ์ได้ทำหน้าที่ด้านการศึกษามาตลอดโดย เฉพาะเปิดโอกาสให้เด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาจากชนบทที่ไม่มีโอกาสเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐก็ได้อาศัยการเพาะบ่มฝึกฝนอบรมจากสถาบันศาสนา เช่น การศึกษาที่คณะสงฆ์จัดได้แก่การศึกษาแผนกบาลี-นักธรรม และการศึกษาแผนกใหม่ ได้แก่ มหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยจึงทำให้เกิดผลความรู้ ในทางพระพุทธศาสนาได้เป็นกำลังของพระศาสนา และช่วยเหลือสังคมประเทศชาติเป็นอย่างมาก

3. เป็นผู้นำด้านการพัฒนาชนบทพระสงฆ์ทำหน้าที่ลักษณะเช่นนี้ทั่วประเทศ แบ่งได้ 2 ประเภท

ก. การตั้งมูลนิธิศึกษาพระสงฆ์ได้อุทิศชีวิตเพื่อยกฐานะการศึกษาของชาวบ้านในชนบทมีจำนวนมายกตัวอย่างเช่น พระอุบาลีคุณูปมาจารย์(พุทธดลิว) วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ตั้งโรงเรียนศรีธรรมราชศึกษาพระเทพกวี (ปัจจุบันพระพุทธพจนวราภรณ์วัดเจติยंहลวง) วัดป่าตาราภิรมย์ อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ตั้งโรงเรียนเมตตาศึกษาและพระธรรมญาณมุนี(พระพุทธวรญาณ) วัดกวิศรารามจังหวัดลพบุรีได้ตั้งโรงเรียนการกุศล ชื่อโรงเรียนวินิตศึกษาเป็นโรงเรียนที่มีชื่อเสียงโด่งดังการที่พระเถระได้ทำงานเหล่านี้ ถือว่าเป็นการเผยแผ่เชิงรุกที่เรียกว่า ศึกษาสงเคราะห์

ข. การรวมกลุ่มเพื่องานพัฒนาชุมชนงานส่วนนี้พระสงฆ์ในภาคต่างๆได้ช่วยเหลือประชาชนเป็นอย่างมาก เช่น พระพุทธพจนวราภรณ์วัดเจติยंहลวง ได้ตั้งมูลนิธิเพื่อการศึกษาและพัฒนาชนบท เพื่อเป็นการขยายโครงการเกษตรพัฒนาและเมตตานารี เพื่อเตรียมคนพัฒนาชนบทกลุ่มพระสงฆ์พัฒนา เช่น พระสมุห์เฉลิม ลีตลีโล ผู้สร้างหมู่บ้านปลอดอบายมุขที่โนนเมืองอำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา กลุ่มสหธรรมเพื่อการพัฒนาเพื่อช่วยเหลือการพัฒนาชนบท เช่น พระครูพิพิธประชานาถ วัดสามัคคี บ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์ เป็นแกนนำชาวบ้านด้วยการตั้งสหกรณ์ร้านค้าธนาคารข้าวและเกษตรแบบผสมผสาน

พร้อมกับพัฒนาจิตใจชุมชนไปด้วยกิจกรรมลักษณะพัฒนาชนบทเช่นนี้ พระสงฆ์ในชนบททำกันมาก ประชาชนทั่วไปทราบน้อยและทำเองเสียบุญรู้เฉพาะกลุ่มงานที่ท่านทำเป็นส่วนใหญ่ งานลักษณะเช่นนี้ทางคณะสงฆ์ถือว่า เป็นงานเผยแผ่เชิงรุกประเภทสาธารณสงเคราะห์

(ประเวศ วะสี, 2540) ได้กล่าวถึงปัญหาในการเผยแผ่ธรรมของสถาบันสงฆ์ไทย ไว้ในหนังสือพระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคมว่า พระสงฆ์และสามเณรส่วนใหญ่มีการศึกษาน้อยไม่เข้าใจพุทธธรรมอย่างลึกซึ้งและไม่เข้าใจสภาพสังคมปัจจุบัน จึงสื่อกับประชาชนไม่ได้ ความสัมพันธ์ระหว่างพระกับประชาชนเป็นเพียงพิธีกรรมเป็นส่วนใหญ่ การที่มีพระสงฆ์เข้าใจพุทธธรรมได้ลึกซึ้งเข้าใจชีวิตและสังคมในปัจจุบัน มีความสามารถในการสื่อสารมีความสำคัญต่อสังคมปัจจุบันมาก สมควรที่รัฐบาลกับทางคณะสงฆ์จะให้ความสนใจต่อเรื่องนี้ให้มาก และได้กล่าวถึงการเรียนรู้ของสงฆ์ว่า ควรเรียนรู้ใน 3 เรื่องใหญ่คือ 1) เรียนรู้พุทธธรรมให้ลึกซึ้งทั้งทางปริยัติและปฏิบัติ 2) เรียนรู้เข้าใจสังคมปัจจุบันให้รู้เท่าทันสังคมในปัจจุบันเพื่อประโยชน์ในการสอน 3) เรียนรู้การติดต่อสื่อสารให้เป็นที่สนใจของผู้คนให้จับใจคน ให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือที่เรียกว่า อนุสาสนีปาฏิหาริย์นั่นเองในข้อนี้รวมทั้งการใช้เครื่องติดต่อสื่อสารสมัยใหม่ด้วย

สรุปได้ว่า แนวคิดของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ กระบวนการสื่อสารข้อมูลข่าวสารคำสอนและการโน้มน้าวจิตใจของประชาชน ให้เข้าถึงสาระและสามารถปฏิบัติตนได้ซึ่งตามแนวทางของพระพุทธศาสนาเน้นบุคคลสามารถทำได้โดยผ่านสื่อมวลชน สื่อบุคคลสื่อโทรทัศน์และสื่อ กิจกรรมศาสนาที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อค่านิยมที่ลึกซึ้งการยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ เพราะฉะนั้น การเผยแผ่ต้องทำอย่างต่อเนื่องค่อยเป็นค่อยไปและรูปแบบวิธีการเผยแผ่ต้องเหมาะสมและทันสมัย

พุทธวิธีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่ศาสนาพรหมจรรย์ (หลักการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐหรือหลักพระธรรมวินัย) ของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าในระยะแรกตรัสรู้นั้น เป็นการประกาศทำทนายเหล่ามหาบัณฑิตปัญญาชนในสมัยนั้น ให้มาช่วยกันพิสูจน์อริยสัจธรรมที่พระองค์ทรงค้นพบด้วยพระองค์เอง ซึ่งเป็นความจริงอันเที่ยงแท้แน่นอน เป็นความจริงที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา สอดคล้องกับหลักพระธรรมคุณที่ว่า “พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้ดีแล้วอันผู้บรรลุพึงเห็นได้ด้วยตนเองไม่ขึ้นกับกาลเวลาควรแก่การเชียวชวนชักชวนให้มาพิสูจน์ทดสอบควรน้อมเข้าไปในตน เป็นผลปฏิบัติที่วิญญูชนจะพึงรู้ได้เฉพาะตน” พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์พระบรมศาสดาของพระพุทธศาสนา ทรงประสบความสำเร็จ

อย่างสูงยิ่งในการประกาศเผยแผ่ศาสนาธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้ซึ่งใช้เวลาเพียง 9 เดือนก็สามารถประกาศศาสนาธรรม ก่อตั้งและประดิษฐานพระพุทธศาสนาไว้ได้อย่างมั่นคงดำรงประโยชน์สุขแก่ประชาชนในดินแดนชมพูทวีป คือครบองค์ประกอบ 5 ประการของการก่อตั้งศาสนา ซึ่งได้แก่

1. มีองค์พระศาสดาผู้ก่อตั้งคือ พระองค์เอง
2. มีศาสนาธรรม คือ หลักธรรมคำสอนที่พระองค์ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง
3. มีศาสนบุคคล คือ พระพุทธสาวกเป็นประจักษ์พยานในการปฏิบัติตามศาสนาธรรมและเป็นกำลังสำคัญ ช่วยประกาศเผยแผ่โดยมีพระภิกษุปัญจวัคคีย์กลุ่มพระยสะ พร้อมทั้งมีอุบาสกอุบาสิกา คือ บิดาของพระยสะ และอดีตภรรยาของพระยสะ เป็นต้น
4. มีศาสนสถาน คือ พุทธศาสนสถานหรือวัดในสมัยนั้นได้แก่ พระวิหารเวฬุวัน หรือวัดเวฬุวัน ที่พระเจ้าพิมพิสาร จอมเสนามามาตรราช บรมกษัตริย์แห่งแคว้นมคธ ทรงศรัทธาสร้างถวาย ณ พระราชอุทยานเวฬุวัน กรุงราชคฤห์แคว้นมคธ
5. มีศาสนพิธี คือ ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ที่พระพุทธองค์ทรงกำหนดเป็นแบบแผนให้ประพฤติปฏิบัติโดยขณะนั้นมีพิธีการบวชประเพณีพรหมจรรย์เกิดขึ้น 2 แบบ คือ แบบเอหิภิกขุอุปสัมปทา ที่พระพุทธองค์ทรงประทานบวชให้เอง และแบบติสรณคณอุปสัมปทา ที่ทรงอนุญาตให้พระสาวกบวชให้กุลบุตรได้ด้วยการรับไตรสรณคณ นอกจากนั้นยังมีพิธีการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับวายชนม์โดยพระเจ้าพิมพิสารทรงจับพระเต้าทองเต็มด้วยน้ำหลังลงดินเนื่องด้วยการถวายพระราชอุทยานเวฬุวัน

นอกจากนี้ พระพุทธองค์ยังทรงอาศัยพระญาณอันเป็นกำลังของพระพุทธเจ้า ที่ทำให้พระองค์สามารถบันลือสีหน้าทำประกาศพุทธธรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้อย่างองอาจมั่นคงดุจราชสีห์คำราม ซึ่งพระญาณดังกล่าวนี้เรียกว่าทสพลญาณ 10 ประการ คือ

1. ฐานาฐานญาณ (ปรีชากำหนดรู้ฐานะและอฐานะ) โดยคำว่า ฐานะ ในที่นี้หมายถึงความเป็นไปได้ของสรรพสิ่ง เช่น สิ่งใดมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นมีความดับเป็นธรรมดา หรือกุศลกรรมย่อมให้ผลดีอกุศลกรรมย่อมให้ผลชั่ว (ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว) เป็นต้น ส่วนคำว่า อฐานะ หมายถึง ความเป็นไปไม่ได้ของสรรพสิ่ง เช่น สิ่งที่มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดาสິงนั้นจักไม่ดับเลย หรือกุศลกรรมให้ผลชั่วอกุศลกรรมให้ผลดี (ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว) เป็นต้น พระองค์ทรงใช้พระญาณนี้ประกาศพุทธธรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างองอาจมั่นคง ทำให้พระสงฆ์สาวกมีความเข้าใจ เนื้อหาและขอบเขตของกฎเกณฑ์และหลักการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและที่จะนำมาใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน ตลอดจนรู้ขีดขีดความสามารถของบุคคลที่มีพัฒนาการอยู่ในระดับต่าง ๆ

2. วิปากญาณ หรือกัมมวิปากญาณ (ปริชากำหนดรู้ผลแห่งกรรม) หมายถึง พระองค์ทรงมีพระญาณที่หยั่งรู้ผลแห่งกรรมของสัตว์ทั้งหลายผู้ทำกรรมกรรมทั้งที่เป็นกุศล หรือเป็นบุญทั้งที่เป็นอกุศลหรือเป็นบาป ซึ่งต่างให้ผลสลับกันไปตามฐานะ คือ เหตุที่เป็นไปได้ ไม่หลงสันนิษฐานไปในฐานะ ดังนั้น ในการประกาศพุทธธรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระองค์ จึงทรงใช้พระภูมิตรัสพระธรรมเทศนาแบบจำแนกแยกแยะ แสดงความเชื่อมโยงกันระหว่าง เหตุและผลว่าสิ่งนั้นๆ มีอะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นผล ซึ่งตามปกติแล้วเหตุมักจะเป็นอดีต ยามที่ผล ปรากฏในปัจจุบัน และผลจะเป็นอนาคตในกรณีที่เกิดเหตุเป็นปัจจุบัน

3. สัพพัตถคามินีปฏิบัติทาญาณ (ปริชาหยั่งรู้ทางไปสู่ภูมิทั้งปวง) หมายถึง พระองค์ทรงมีพระญาณที่หยั่งรู้กรรมหรือข้อปฏิบัติที่จะนำไปสู่คติทั้งปวงคือ ทรงรู้ทั้งกรรมที่ จะนำไปเกิดในสุคติภพภูมิที่ดี อันได้แก่ โลกมนุษย์โลกสวรรค์หรือเทวะโลกและพรหมโลก ทั้ง กรรมที่จะนำไปเกิดในทุคติภพภูมิที่ชั่วอันได้แก่ อปายภูมิ4 คือ ชุมนรก แคนเปรต พวกอสุรกาย และกำเนิดสัตว์เดรัจฉานรวมทั้งข้อปฏิบัติที่จะนำไปพ้นจากสุคติและทุคติ(อมตชาตุนิพพาน) พระองค์ทรงรู้วิธีการและกลวิธีปฏิบัติต่าง ๆ ที่จะนำเข้าสู่เป้าหมายที่ต้องการได้อย่างแจ่มแจ้ง โดยทรงชี้ชัดว่า ใครทำอะไรอย่างไรแล้วต่อไปจะเป็นอย่างไร จะบังเกิดที่ไหนหลังจากตายไป แล้ว ที่เป็นอย่างนั้นเพราะเหตุอะไร พร้อมทั้งรู้เหตุที่ทำให้บุคคลผู้ปฏิบัติไปบังเกิดในกำเนิดนั้นๆ

4. นานาธาตุญาณ (ปริชากำหนดรู้ธาตุต่างๆ) หมายถึง พระองค์ทรงมีพระ ญาณที่หยั่งรู้สภาวะของโลกอันประกอบด้วยธาตุต่าง ๆ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมเป็น อเนกอนันต์ดังนั้น ในการประกาศพุทธธรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธองค์จึงทรงใช้พระ ภูมิตรัสพระธรรมเทศนาแสดงให้รู้แยกสมมติออกเป็นชั้นๆ อย่างละเอียด และธาตุต่างๆ ของชีวิต เน้น ให้รู้จักส่วนประกอบของสิ่งนั้น จากจุดใหญ่ไปหาจุดย่อยสุด จากจุดย่อยสุดไปหาจุดใหญ่ สุดได้ตามความเป็นจริง

5. นานาธิมุตติกญาณ (ปริชากำหนดรู้ธมฺมุตติคืออหฺยาศัยของสัตว์ทั้งหลายอัน เป็นต่างๆกัน)หมายถึง พระองค์ทรงมีพระญาณที่หยั่งรู้ธมฺมุตติคือ อหฺยาศัยความโน้มเอียง ความเชื่อถือแนวความคิด แนวความสนใจ เป็นต้น พระองค์ทรงใช้พระภูมิตรัสพระธรรม เทศนา ได้สอดคล้องต้องกันตามอหฺยาศัย ความเชื่อถือแนวความคิดความสนใจ ความโน้มเอียง ความถนัดความสนใจของคนและสัตว์ทั้งหลายที่มีความแตกต่างกัน เป็นเหตุให้บุคคลผู้รับฟัง พระธรรมเทศนาเกิดความประทับใจพลันเลื่อมใสและสามารถบรรลุธรรมได้เร็ว

6. อินทริยปริปริยัตตญาณ (ปริชากำหนดรู้ความยิ่งหรือหย่อนแห่งอินทริย ธรรมของสรรพสัตว์) หมายถึง พระองค์ทรงมีพระญาณที่หยั่งรู้ความยิ่งและหย่อนแห่งอินทริย ธรรม ของสัตว์บุคคลทั้งหลาย โดยทรงรู้ว่าบุคคลนั้น ๆ มีอินทริยธรรม คือศรัทธา วิริยะ สติ

สมาธิและปัญญาแค่นั้นเพียงใด มีกิเลสมากหรือน้อย มีอินทรีย์ธรรมอ่อนหรือแก่กล้า สอนง่ายหรือสอนยาก มีความพร้อมที่จะปฏิบัติเพื่อบรรลุธรรมหลุดพ้นจากทุกข์หรือไม่ เป็นต้น พระพุทธองค์ทรงใช้พระญาณนี้ตรัสพระธรรมเทศนาที่ยากหรือง่ายแก่บุคคลต่างๆ ตามที่ทรงพิจารณาเห็นว่าบุคคลผู้รับฟังพระธรรมเทศนามีอินทรีย์ธรรมแก่กล้าหรืออ่อนแค่นั้นเพียงใด สอนง่ายหรือสอนยาก มีความพร้อมที่จะเข้าสู่กระบวนการศึกษาปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาหรือพร้อมที่จะบรรลุธรรมหรือไม่ เป็นเหตุให้มีศรัทธาประชาชนได้รู้จัก เข้าใจ และเข้าถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก

7. ฌานาทีสังกิเลสชาติญาณ (ปรีชากำหนดรู้เหตุที่จะทำ ให้ฌานวิโมกข์สมาธิและสมาบัติเสื่อมหรือเจริญ) หมายถึง พระองค์ทรงมีพระญาณที่หยั่งรู้ความเศร้าหมองความผ่องแผ้ว การออกจากฌาน วิโมกข์สมาธิและสมาบัติทั้งหลายว่าเกิดมีขึ้นได้เพราะเหตุนั้น ๆ ดังนั้น ในการประกาศพุทธธรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธองค์จึงทรงชะพระญาณนี้ตรัสพระธรรมเทศนาด้วยทรงรู้ความเศร้าหมองและความผ่องแผ้วของคุณธรรมทั้งหลาย มี ฌาน สมาธิวิโมกข์ เป็นต้น

8. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ (ปรีชากำหนดระลึกชาติหนหลังได้) หมายถึง พระองค์ทรงมีพระญาณที่หยั่งรู้ อันทำให้ระลึกภาพที่เคยอยู่ในหนหลังได้โดยระลึกชาติถอยหลังเข้าไปได้ตั้งแต่หนึ่งชาติ ไปจนถึงร้อยชาติ พันชาติ แสนชาติ ตลอดจนถึงวัฏฏวิภูฏวิภูฏกับ เป็นอันมากกว่า “ในภพชาติโน้นได้มีชื่อ มีโคตร มีผิวพรรณ มีอาหารอย่างนั้น ๆ ได้เสวยสุขทุกข์อย่างนั้น ๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้นจตุตจากภพนั้นแล้วได้ไปเกิดในภพโน้น ได้เป็นอย่างนั้น ๆ ครั้นจตุตจากภพโน้น แล้วจึงได้มาเกิดในภพนี้” ดังนั้น ในการประกาศพุทธธรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาพระองค์จึงทรงใช้พระญาณนี้ตรัสพระธรรมเทศนาสาธกยกเรื่องราวในอดีตชาติมาเล่าให้ผู้ฟังทราบถึงภูมิประวัติความเป็นมาต่าง ๆ ทั้งส่วนของพระองค์เองหรือของผู้อื่นได้อย่างแจ่มแจ้งจูงใจ

9. จตุปปาตญาณ (ปรีชาหา หนตรู้จติและอุบัติของสัตว์ทั้งหลายผู้เป็นต่าง ๆ กัน โดยกรรม) หมายถึง พระองค์ทรงมีพระญาณที่หยั่งรู้จติและอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย ที่เป็นไปตามกรรม โดยทรงสามารถทอดพระเนตรเห็นการเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์ทั้งหลาย ทรงสามารถรู้ชัดหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมได้ว่า “หมู่สัตว์เหล่านี้ประกอบทุจริตว่าร้ายพระอริยเจ้าเป็นมิจฉาทิฏฐิหลังจากตายไปจึงเข้าถึงอบาย ทุกคติ วิมิบาต นรก” หรือว่า “หมู่สัตว์เหล่านี้ประกอบสุจริต ไม่ว่าร้ายพระอริยเจ้า เป็นสัมมาทิฏฐิ หลังจากตายไปจึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์” พระญาณนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ทิพพจุกชญาณ” คือสามารถรู้แจ้งด้วยทิพยจักขุหรือความมีตาทิพย์พระพุทธองค์จึงทรงใช้พระญาณนี้ตรัสพระธรรมเทศนาจำแนกแยกแยะให้ผู้ฟังเข้าใจ

ชัดเจนถึงการให้ผลของกรรมว่า ทำกรรมใดแล้วย่อมได้รับผลกรรมนั้น หากใครทำกรรมดีคือ ประพฤติปฏิบัติดีก็ย่อมได้รับผลดี หากใครทำกรรมชั่วประพฤติปฏิบัติตนไปตามอำนาจกิเลส หรือความคิดเห็นที่ผิดๆ ก็ย่อมได้รับผลชั่วตอบแทนอย่างแน่นอน

10. อาสวักขยญาณ (ปรีชาหยั่งรู้ความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย) หมายถึง พระองค์ทรงมีพระญาณที่ทรงรู้วิธีที่ทา ให้พระทัยของพระองค์หลุดพ้นจากอาสวกิเลสอย่าง สิ้นเชิงอันเป็นพระญาณหลักสำคัญที่ทำให้พระองค์สมบุรณ์พร้อมด้วยปัญญาความบริสุทธิ์และความกรุณาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย ดังนั้น ในการประกาศพุทธธรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธองค์จึงทรงอาศัยพระญาณนี้เป็นหลักประกันความมั่นใจของพุทธสาวก หรือผู้ฟังพระ ธรรมเทศนาว่า พระพระองค์นั้นได้ตรัสรู้อรุณีย์ 4 ประการโดยรู้ประจักษ์ตามความเป็นจริงว่า “นี่ทุกข์นี้เหตุให้เกิดทุกข์นี้ความดับทุกข์นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับ ทุกข์เหล่านี้อาสวะ นี้เหตุเกิด อาสวะ นี้ความดับอาสวะ นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับอาสวะ” เพราะรู้เห็นโดยประจักษ์อย่างนี้จึง หรือพระทัยของพระองค์ก็หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย มีพระญาณหยั่งรู้ว่าหลุดพ้นแล้ว คือ สำเร็จเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยสมบุรณ์แล้ว ซึ่งหากใครก็ตามปฏิบัติตาม หลักธรรมที่พระองค์ตรัสเทศนาสั่งสอนด้วยความเพียรพยายาม ก็จะสามารถบรรลุมรรคผล นิพพานได้เช่นกัน

การแสดงพระธรรมเทศนาประกาศพุทธธรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระพุทธเจ้าแต่ละครั้งแม้ที่เป็นเพียงธรรมกถาหรือการสนทนาทั่วไป ซึ่งมีใช้คราวที่มีความมุ่ง หมายเฉพาะพิเศษ ก็จะดำเนินไปอย่างสำเร็จผลดีโดยมีองค์ประกอบที่เป็นคุณลักษณะการสอน ที่ดีตามแนวพุทธจริยาหรือตามหลักเทศนาวิธี 4 ประการจึงเรียกว่า พุทธลีลาในการสอน 4 ส. ดังนี้

1. สันทสสนา (การชี้แจงให้เห็นชัด) คือ เมื่อพระองค์จะทรงสอนอะไรก็จะทรง ชี้แจงจำแนกแยกแยะอธิบายและแสดงเหตุผลให้ชัดเจน จนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้งรู้เรื่องราวที่ พระองค์ทรงแสดงเหมือนจูงมือไปดูให้เห็นประจักษ์กับตา ทำให้ผู้รับการเผยแผ่เกิดความ ประทับใจ เพราะตามปกติแล้วจะเป็นใครก็ตาม เมื่อสามารถพูดให้คนอื่นรู้เรื่องในบางกรณีได้ก็ จะสร้างความมั่นใจให้กับผู้ฟังว่า ผู้พูดผู้สอนมีความรู้ในเรื่องที่พูดที่สอนจริง เป็นเหตุให้เกิด ความเคารพความเชื่อถือได้โดยง่าย

2. สมาทปนา (การชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ) คือเมื่อทรงชี้แจงให้เห็นชัด แล้วก็จะตรัสพระวาจาจูงใจให้เห็นจริง เป็นความจริง ดีจริง ชวนให้คล้อยตามจนต้องยอมรับ และพร้อมที่จะนำไปปฏิบัติ โดยสิ่งใดควรปฏิบัติหรือห้าทำก็ทรงแนะนำหรือบรรยายให้เขา

ซาบซึ่งเห็นคุณค่ามองเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนบำเพ็ญจนใจยอมรับ อยากลงมือทำหรือนำไปปฏิบัติโดยเร็วพลัน

3. สมุตเตชนา (การเร้าใจให้อาจหาญแกลัวกกล้า)คือ พร้อมกับที่จะตรัสพระวาจาจงใจให้เห็นจริงนั้น พระองค์ก็จะตรัสเสริมเร้าใจให้แกลัวกกล้า ปลุกเร้าใจผู้ฟังให้กระตือรือร้นเกิดความอุตสาหะมีกำลังใจเข้มแข็ง มั่นใจที่จะทำ ให้สำเร็จจงได้สู้งาน ไม่วุ่นระย่อ ไม่กลัวต่อความเหนื่อยยากลำบากใด ๆ

4. สัมปหังสนา (การปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริง)คือ พร้อมกับ ที่ตรัสอธิบายให้เห็นชัดแจ้ง ตรัสจงใจให้อยากปฏิบัติตรัสปลุกเร้าใจให้กล้าหาญที่จะปฏิบัติพระองค์ก็ยั้งตรัสพระธรรมเทศนาในลักษณะทำบรรยายภาคให้สนุกสดชื่น แจ่มใส เบิกบานใจ เป็นการบำรุงจิตใจของผู้ฟังให้เข้มชื่น ร่าเริง เบิกบาน ฟังไม่เบื่อ และเปี่ยมด้วยความหวัง มองเห็นผลดีและทางสำเร็จอันเป็นคุณประโยชน์ที่จะได้จากการปฏิบัติอีกด้วย

จากพระพุทธานุญาตสอนทั้ง 4 ประการที่ปรากฏในพระสูตรต้นตปิฎกหลายพระสูตรดังกล่าวนี้เป็นอันชี้ชัดว่า พระพุทธองค์ทรงพิถีพิถันในการเทศน์ในการสอนประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างมากโดยพระอรหันตเถรจารย์ ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า พระพุทธานุญาตสอนข้อ 1 นั้น มีลักษณะปลดเปลื้องความเขลาหรือความมืดมัว ข้อ 2 มีลักษณะปลดเปลื้องความไม่ประมาท ข้อ 3 มีลักษณะปลดเปลื้องความอึดคร้าน และข้อ 4 มีลักษณะให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในเชิงปฏิบัติจึงทำให้บุคคลผู้รับการเผยแผ่หรือผู้ที่พระองค์ทรงมุ่งหมายแสดงธรรมโปรดสามารถบรรลุรู้แจ้งธรรม หรือได้รับผลตามสมควรแก่การประพฤติปฏิบัติสำหรับบุคคลที่ได้ฟังพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกและไม่ถึงกับบรรลุผลสำเร็จเป็นพระอรหันต์บุคคลในคราวนั้น ภายหลังจากที่พระองค์ทรงแสดงพระธรรมเทศนาจบลงแล้ว มีความเลื่อมใสชอบับถือพระพุทธศาสนาก่อนจะปฏิญาณตนเป็นอุบาสก อุบาสิกา หรือเป็นพุทธมามกะ ก็จะเปล่งวาจาแสดงความยกย่องชื่นชมโสมนัสในพระภาสิตของพระพุทธองค์ ซึ่งสรุปเป็นลักษณะการประเมินผลพระธรรมเทศนาของพระพุทธองค์ได้ 4 ลักษณะ คือ

1. เหมือนการหายใจของเขาคว่ำเอาไว้
2. เหมือนการเปิดของเขาปิดเอาไว้
3. เหมือนการบอกทางแก่คนที่เขากำลังหลงทาง
4. เหมือนการส่องประทีปในที่มืดเพื่อให้คนที่มืดตาดีจะได้เห็นแสงสว่าง

รูปแบบและประเภทของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ในการประกาศพุทธธรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้านั้น พระองค์ทรงสามารถสร้างความสนใจความศรัทธาให้เกิดแก่ผู้ฟังหรือกลุ่มเป้าหมายด้วยรูปแบบและวิธีการ

ที่หลากหลายในทุกสถานการณ์ไม่จำกัดตายตัวเป็นรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ซึ่งแม้แต่การสำรวมพระอิริยาบถให้สงบเรียบร้อยงดงาม ก็ถือว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังเช่น เมื่อพระพุทธองค์เสด็จมุ่งไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เพื่อทรงแสดงธรรมโปรดพระปัญจวัคคีย์มีนักบวชอาชีวกผู้หนึ่งชื่อว่า อุปกะเดินสวนทางมา เพียงพบเห็นพระพุทธองค์เสด็จดำเนินด้วยพระพุทธลีลามิพระอาการสงบเรียบร้อยไปตามปกติเท่านั้น เขากลับเกิดความประทับใจตรงเขาไปสนทนาด้วยเข้าไปใช้ชีวิตฆราวาสแต่งงานมีครอบครัวแล้วเกิดเบื่อหน่ายได้กลับมาขอบวชประพฤติธรรมกับพระพุทธองค์และบรรลุธรรมได้ในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รูปแบบหรือวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นแม้จะมีหลายรูปแบบ แต่เมื่อรวบรวมตามที่ปรากฏโดยส่วนมากแล้วนับจำนวนได้ 7 วิธีด้วยกัน ดังนี้

1. อุปนิสินนถา แปลว่า “ถ้อยคำของผู้เข้าไปนั่ง ใกล้” หมายถึง การนั่งคุยสนทนาอย่างกันเองโดยสอดแทรกหลักธรรมเข้าไปในการสนทนานั้น เป็นรูปแบบการเผยแผ่ที่ใช้สำหรับการสนทนาปราศรัยกับบุคคลผู้ไปมาหาสู่ หรือการต้อนรับแขกผู้มาเยือน เป็นการพูดคุยกันตามสมควรแก่เหตุการณ์กาลเทศะและบุคคลผู้ฟังเพื่อตอบคำถาม แนะนำ ชี้แจงให้คำปรึกษาเป็นต้น ไม่เป็นแบบแผนพิถีพิถันกับ ที่ท่านโบราณจารย์กล่าวว่า นั่งจับเข่าคุยกันบรรยากาศเป็นกันเอง โดยไม่มีการเตรียมตัวมาก่อน ซึ่งนิยมพูดกันว่าเป็นการเทศน์ธรรมาสน์เตี้ย

2. ธัมมถา (หรือธรรมถา) แปลว่า “ถ้อยคำที่กล่าวถึงธรรม” หมายถึง การบรรยายหรืออธิบายธรรม เป็นรูปแบบการเผยแผ่ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงหลักพระธรรมวินัยอย่างเป็นทางการเป็นกิจจะลักษณะ เป็นงานเป็นการ เป็นเรื่องเป็นราวในปัจจุบัน ได้แก่ การแสดงธรรม การปาฐกถาธรรม การบรรยายธรรม เป็นต้น

3. โอวาทถาแปลว่า“ถ้อยคำที่กล่าวสอน” หมายถึง การใช้คำแนะนำตักเตือนให้ละเว้นชั่วประพฤติดี เป็นรูปแบบการเผยแผ่ที่พระพุทธองค์ทรงประทานเป็นพระพุทธพจน์หรือพระโอวาทสั้น ๆ เป็นพระดำรัสเตือนทรงสั่งสอนโดยเฉพาะเจาะจงเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความสังวรระวัง ไม่ทำชั่ว ให้ละความชั่ว ให้ทำแต่ความดีและให้รักษาความดีเอาไว้เช่น พระโอวาทปาติโมกข์ 3 ที่ทรงแสดงถึงอุดมการณ์ หลักการ วิธีการของพระพุทธศาสนาหรือพระปัจฉิมวาจาอันเป็นโอวาทสุดท้าย เมื่อจวนจะเสด็จดับขันธปรินิพพานที่ว่า“ภิกษุทั้งหลาย เอาละบัดนี้เราขอเตือนพวกเธอว่า สังฆารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา พวกเธอจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด” เป็นต้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย ทีฆนิกาย มหาวรรคเล่ม 10 ข้อ 218 หน้า 202)

4. อนุสาสนีกถาแปลว่า “ถ้อยคำที่กล่าวสอนให้เห็นจริง” หมายถึง คำกล่าวสอนในลักษณะซ้ำๆครั้งแล้วครั้งเล่า ย้ำเตือนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความจำได้เกิดความชินหูเป็น

รูปแบบการเผยแพร่อีกวิธีหนึ่งซึ่งพระพุทธองค์ทรงนำมาใช้ตรัสพร่ำสอนโดยเฉพาะแก่บรรดาพุทธบริษัทฝ่ายบรรพชิตหรือสหธรรมิก 5 คือ ภิกษุภิกษุณีสิกขมานา สามเณร สามเณรีรวมทั้งนักรบวชที่อยู่ใกล้ชิด เนื้อหาโดยสารธรรมโดยส่วนมากจะเป็นคา สอนประเภทความไม่ประมาท ความสามัคคีความเพียรพยายาม สติสัมปชัญญะความอดทน ซึ่งพระพุทธองค์ทรงย้ำเตือนพุทธบริษัทอยู่เสมออยู่เนือง ๆ

5. ธรรมสภาจักจากถาแปลว่า “ถ้อยคำที่สนทนากัน ในทางธรรม” หมายถึง การสนทนาธรรมเป็นทำนองแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันบางครั้งมาในรูปแบบคำถาม เพื่อแสดงหาความถูกต้องหรือปรับความเข้าใจซึ่งกันและกัน เป็นรูปแบบการเผยแพร่ที่พระพุทธองค์ทรงใช้บางโอกาส เพื่อทรงรับรองความคิดเห็นของผู้ฟังบ้าง เพิ่มเติมบ้าง ปรับปรุงบ้าง ปฏิเสธบ้าง ตามควรแก่กรณีปัจจุบันนอกจากจะเรียกว่า การสนทนาธรรมแล้ว อาจเรียกว่า การอภิปรายการเสวนาธรรม โดยผลัดกันพูดผลัดกันฟังอีกด้วย

6. ปุจฉาวิสัชนากถาแปลว่า “ถ้อยคำที่ถาม-ตอบ” หมายถึง รูปแบบการเผยแพร่ที่ขึ้นต้นด้วยการถาม ตอบ โดยอาจถามนำเพื่อกระตุ้นผู้ฟังให้ตอบ เป็นการทดสอบความรู้ความเข้าใจภายหลังจากที่ได้อธิบายธรรมนั้น ๆ ให้ฟังหรือระหว่างที่สนทนาธรรมกัน เพื่อกระตุ้น เร้าใจให้ผู้สนทนาเกิดความตื่นตัวอย่างเสมอ เป็นรูปแบบการเผยแพร่ที่พระพุทธองค์ทรงใช้ประกอบกับการแสดงพระธรรมเทศนาอื่น ๆ ภายหลังจากที่ตรัสอธิบายความหมายของธรรมนั้นๆ แล้ว เพื่อทดสอบความเข้าใจของผู้ฟังด้วย

7. ธรรมเทศนาถา แปลว่า “ถ้อยคำที่แสดงธรรม” คือ การเทศน์ หรือการแสดงพระธรรมเทศนานั้นเอง เป็นการแสดงธรรมสั่งสอน ชี้แจงเรื่องบาป บุญ คุณ โทษ ประโยชน์และมิใช่ประโยชน์เพื่อให้ละชั่ว ประพฤติดีทำจิตใจให้บริสุทธิ์เป็นรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ดาษดื่นในพระสูตรต้นตปิฎก

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

ปัจจุบันการเผยแพร่พระพุทธศาสนา มีหลายรูปแบบหลากหลายวิธีเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยก็ต้องอาศัยเทคโนโลยีเข้ามาช่วย การเผยแพร่หลักพุทธธรรมไม่เฉพาะคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งแต่ต้องครอบคลุมกับผู้ฟังทุกกลุ่ม เข้าใจง่าย ฟังสนุกและน่า ไปปฏิบัติได้จริง ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

พระธรรมโกศาจารย์(พุทธทาส ภิกขุ) ได้กล่าวไว้ในเอกสาร “เค้าโครงการเผยแพร่พระพุทธศาสนา” ไว้ว่า คำว่า การเผยแพร่นั้นจะทำได้อย่างสมบูรณ์ต้องประกอบด้วย

1. เผยแพร่ด้วยการให้ได้ยินได้ฟังทุกวิถีทาง (หลักปริยัติธรรม)

2. เผยแพร่ด้วยการทำสิ่งที่ดีและทำยากให้เขาดู(หลักปฏิบัติธรรม)

3. เผยแพร่ด้วยการเป็นผู้มีความสุขให้เขาดู(หลักปฏิบัติธรรม)

ซึ่งทั้งสามประเภทนี้อาจจำแนกเป็นรายละเอียดได้ในแต่ละประเภท ๆ ได้ดังนี้

3.1 เผยแพร่ด้วยการให้ได้ยินได้ฟังทุกวิถีทาง (หลักปฏิบัติธรรม) ด้วยการกระทำดังต่อไปนี้

3.1.1 พิมพ์โฆษณาสมุดเอกสารและหนังสือพิมพ์ขึ้นให้แพร่หลายกระทั่งมีหนังสือธรรมะฉบับวางบนรถไฟหรือไฮเต็ล (โรงแรม) ดังที่ชาวคริสเตียนเขาทำกัน

3.1.2 ทักคนศึกษา ด้วยการแสดงให้เข้าใจในเรื่องราวด้วยภาพ ด้วยสิ่งของและอื่น ๆ

3.1.3 การจาริกสั่งสอน ด้วยคำสอนและบุคคลที่เหมาะสมแก่กาลเทศะ

3.1.4 เปิดห้องสมุด หรือห้องอ่านหนังสือประชาชน ทั้งที่ประจำและเคลื่อนที่

3.1.5 ใช้บริการทางวิทยุกระจายเสียงกระทั่ง มีสถานีวิทยุ ของตนเอง โดยเฉพาะ

3.1.6 เปิดงานแสดงต่างๆ ซึ่งเป็นการโปรดประกาศพระศาสนาโดยเฉพาะ

3.1.7 ใช้ศิลปะบริสุทธิ์เช่น ดนตรีนาฏกรรม นวนิยาย ฯลฯ เป็นสื่อ

3.1.8 ใช้ของเล่นหรือรูปภาพและอื่น ๆ ทำนองเดียวกันสำหรับเด็ก

3.1.9 ปาฐกถาและการแสดงพระธรรมเทศนา

3.1.10 สมาคมสนทนาธรรม คัมภีร์วรรณกรรม

3.1.11 การถ่ายทอดพระพุทธรูปจะออกสู่ภาษาต่าง ๆ

3.1.12 การจัดตั้งโรงเรียนสามัญและวิสามัญศึกษาของทางฝ่ายศาสนา

3.1.13 บริการสงเคราะห์สาธารณกุศลต่าง ๆ เช่น โรงพยาบาล เป็นต้น

3.2 เผยแพร่ด้วยการทำสิ่งที่ดีและทำยากให้เขาดู(หลักปฏิบัติธรรม) มีการกระทำดังต่อไปนี้

3.2.1 มีการเรียนจริง ๆ และทันสมัยให้เขาเห็นจนเกิดความเลื่อมใส

3.2.2 ปฏิบัติธรรมและวินัยอย่างเคร่งครัดให้เขาดูจนเกิดความเลื่อมใส

3.2.3 ปฏิบัติธรรมเป็นพิเศษ เพื่อมรรค ผล นิพพาน โดยตรงให้ปรากฏ

3.2.4 ทำศาสนกิจให้บริสุทธิ์เคร่งครัด และสมบูรณ์ทั้ง 4 องค์การให้ปรากฏ

3.2.5 นำหน้าฆราวาสในการทำอะไรด้วยความเสียสละและเมตตาจริง ๆ

3.2.6 สงฆ์ไม่แตกสามัคคีมีระเบียบ และทันสมัย

3.2.7 พระสามารถเป็นที่พึ่งได้ทุกกรณีทั้งทางกายและทางใจ

3.3 เผยแผ่ด้วยการเป็นผู้มีความสุขให้เขาดู(หลักปฏิบัติธรรม) มีการกระทำ

ดังต่อไปนี้

3.3.1 สงฆ์แต่ละองค์ๆมีอินทรีย์ผ่องใสและเอิบอิม (แม้ผู้บวชใหม่)

3.3.2 สงฆ์แต่ละคณะมีความสุขเรียบร้อยนำบูชาเสื่อมใสจริง

3.3.3 พิสูจน์ถึงความที่ตนไม่ถูกไฟคืออราคะโทสะโมหะเผาในกรณีที่คน

ทั่วไปถูกเผา

3.3.4 แสดงกำลังใจว่าอยู่เหนืออันตรายทั้งหลายทุกกรณีและทุก

สถานการณ์

3.3.5 มีอำนาจอยู่เหนือกรรมให้เขาดู

3.3.6 มีจิตใจอยู่เหนือพิษสงของการเกิดแก่เจ็บตายให้เขาดู

3.3.7 สะอาด สว่าง สงบ ถึงขีดสุดให้ดู

(พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา, 2547) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาดำเนินการมาตามลำดับโดยใช้อุปกรณ์ของแต่ละยุคแต่พอมาถึงปัจจุบันเมื่อโลกเจริญมากขึ้นจึงมีพัฒนาการในการเผยแผ่โดยเพิ่มวิทยุโทรทัศน์และเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามา จึงพอจะแบ่งออกเป็น 5 ยุค คือ

1. ยุคการสื่อสารโดยคำพูดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาใช้วิธี मुखปาฐะ

2. ยุคการสื่อสารโดยการเขียนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยเขียนตามผนัง

ถ้ำจารีกลงใบลาน

3. ยุคการสื่อสารโดยการพิมพ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการพิมพ์หนังสือ

พระไตรปิฎกคัมภีร์ ตำราทางพระพุทธศาสนา

4. ยุคการสื่อสารโดยสื่ออิเล็กทรอนิกส์มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางวิทยุ

โทรทัศน์

5. ยุคการสื่อสารโดยโทรคมนาคมและดิจิตอลมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ทางดาว เทียมและอินเทอร์เน็ต

ในแต่ละยุคมีรูปแบบ กระบวนการและประสิทธิผลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่แตกต่างกันไป วิธีการบางอย่างอาจเหมาะสมกับคนในยุคสมัยนั้น ๆ แต่พอความเจริญผ่านไป

พระพุทธศาสนาก็ต้องปรับเปลี่ยนวิธีการเพื่อให้เหมาะสมกับคนในยุคสมัยในแต่ละยุคมีประวัติรูปแบบ กระบวนการและประสิทธิผลของการใช้วิธีการตามยุคสมัย

วิธีการนำเสนอและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

1. การเผยแผ่ธรรมะในยุคข้อมูลข่าวสารยุคข้อมูลข่าวสารเป็นการให้ความรู้ในเรื่องพระพุทธศาสนาที่เป็นหลักการที่ชัดเจนถูกต้องเกิดความรู้ความเข้าใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจากข่าวสารข้อมูลนั้นรวมทั้งสภาพของสถาบันพระพุทธศาสนา เพราะว่าพระสงฆ์จะต้องเป็นผู้เข้าใจหลักพระพุทธศาสนาอย่างดีและมีความรู้ความเข้าใจจะต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจนกระทั่งเกิดภาวะที่เรียกว่า “ทฤษฎีสัมมัญญาตา” ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงสถาบันสงฆ์และพระพุทธศาสนา

ประการที่ 1 คือ นอกจากรู้หลักพระพุทธศาสนาดีแล้วก็ต้องรู้สภาพการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของสังคม ของโลกว่ามีความเป็นไปอย่างไรจึงจะนำพระพุทธศาสนามาสื่อสารให้เกิดประโยชน์

ประการที่ 2 คือ ตัวสถาบันสงฆ์ได้แก่ พระภิกษุสามเณร จะต้องดำรงตนให้เป็นที่ศรัทธาและถ้าสามารถดำรงไว้ได้ให้เป็นภาพรวมที่ดีอย่างนี้แล้วจะเกิดอาการที่ว่าเผยแผ่ธรรมะโดยไม่ต้องพูด

ประการที่ 3 คือถ้ามีความรู้พร้อมแล้วก็รู้จักใช้ระบบการสื่อสารต่างๆ เป็นช่องทางในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาทั้งในแง่หลักธรรมคือ คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้เป็นที่รู้จักและเข้าใจในทางที่ถูกต้อง ถ้าหากมีความพร้อมแล้วจะเดินหน้าโดยไม่มีสิ่งที่เป็นอุปสรรค คือต้องมีพื้นฐานมั่นคง โดยเฉพาะสิ่งที่ทำให้สถาบันสงฆ์หรือวงการพระพุทธศาสนามีเอกภาพ มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

2. สารสนเทศและเทคโนโลยีเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

โลกตามอุปมาแห่งธรรม คือ กายของเรา ยาววา หนาตึบ อันสมเด็จพระบรมศาสดาแนะแนวทางให้เพียรเพ่งพิจารณาเพื่อความถึงที่สุดแห่งการสิ้นทุกข์

ข่าวในส่วนของวิชาสื่อมวลชน เป็นศาสตร์ที่เพิ่งเกิดขึ้นในโลกตะวันตก มองด้วยบรรทัดฐานพระธรรมวินัยวิชานี้มิใช่วิชาแห่งพระปริยัติธรรม และเมื่อพิจารณาสภาพสื่อมวลชนโดยหักออกจากความรู้สึกที่เป็นอิฏฐารมณฺ์และอนิฏฐารมณฺ์พึงเข้าใจสาระสำคัญบางประการในเรื่องต่อไปนี้

1. ข่าว หมายถึง ข้อมูลข้อเท็จจริงการนำเสนอข่าวต้องไม่มีความเห็น หนังสือพิมพ์หรือสื่อแขนงอื่น ๆ นอกจากเสนอข่าวย่อมาอาจเสนอความคิดเห็นผ่านการเสนอบทความ บท

วิจารณ์ซึ่งเป็นทัศนะ หรือความรับรู้ผลลดาครอบคอบ ผู้รับสารต้องใช้ดุลพินิจพิจารณา มิใช่ให้ความเชื่อถือโดยปราศจากปัญญา

2. ข้อเท็จจริง หมายความว่าข้อมูลนั้นอาจจะมีด้านที่เป็นเท็จและด้านที่จริง หรือมีเพียงอย่างใดอย่างหนึ่งการรับพิจารณาต้องยึดหลักกาลามสูตรและติดตามศึกษาเปรียบเทียบแหล่งข้อมูลอื่นติดตามความเคลื่อนไหวของข่าวว่า มีความคืบหน้าอย่างไรต่อไป

3. การแก้ข่าว เมื่อเกิดข่าวหนึ่งขึ้นนักข่าวมักสืบข่าวจากผู้ที่เกี่ยวข้องในวันเดียวกันหรือเวลาต่อมา เพื่อให้ข่าวนั้น เป็นข้อเท็จจริงการเสนอข่าวมีผลต่อผู้ที่เกี่ยวข้องหากมีปัญหาใดๆ ควรที่จะรีบชี้แจงโดยเร็ว เพื่อขจัดการขยายตัวปัญหาการอยู่ในโลกของข้อมูลข่าวสารจะต้องใช้ข้อมูลข่าวสารเป็น ซึ่งในปัจจุบันผู้ใดรู้ข่าวสารที่ถูกต้องก็จะได้เปรียบกล่าวบุคคลอื่น ๆ

ข้อมูล คือ ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงของเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

สารสนเทศคือการนำข้อมูลมาจัดระบบนำมาประมวลผลเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้รับและผู้ส่ง สามารถใช้งานได้สะดวกและมีประสิทธิภาพ

เทคโนโลยีสารสนเทศ (IT: Information Technology) คือ ความรู้ในผลิตภัณฑ์ หรือกระบวนการใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีโทรคมนาคมในการจัดระบบสารสนเทศ โดยใช้คอมพิวเตอร์และในการสื่อสารคือการเชื่อมโยงการใช้งานจากคอมพิวเตอร์เข้ากับระบบอิเล็กทรอนิกส์เช่น ระบบสื่อสารผ่านดาวเทียมและระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์ดำเนินการอยู่ในสังคมไทย ปัจจุบันนี้มุ่งให้บุคคลพึงละเว้นกรรมชั่ว ประกอบสัมมาอาชีวะ คือ อาชีพสุจริต แม้จะเป็นอาชีพที่มีเกียรติน้อย แต่ก็ยังเป็นอาชีพที่มีความสุขปราศจากโทษ พระสงฆ์มักพูดสอนเกี่ยวกับเงินร้อนอันเป็นคำสั่งสอนที่ว่า ได้เงินมาด้วยอาชีพสุจริตย่อมอยู่ได้ไม่นาน คือได้มาแล้วหมดเร็วไม่สามารถทำให้ตั้งตัวได้บางคนมักใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย หรือจ่ายไปในทางการพนัน พระสงฆ์จึงได้สั่งสอนให้ประชาชนประกอบอาชีพในกรอบแห่งศีลธรรม ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกันไม่เอาัดเอาเปรียบกันไม่ให้ประกอบอาชีพที่เป็นภัยหรืออันตรายต่อผู้อื่น หรือแม้กระทั่งตนเองและครอบครัว มิฉฉาชีพเช่นว่านั้น ได้แก่ การค้าขายของเถื่อน การค้าขายอาวุธสงคราม การค้ายาเสพติด การปล้นจ้นลักขโมย การล่อลวงหรือหลอกลวงหรือแม้กระทั่งการทำลายทรัพย์สินธรรมชาติและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ แต่สอนให้มีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบกิจปฏิบัติหน้าที่การงานให้มีความสมัครสมานสามัคคีกัน ให้ละเว้นสิ่งที่เป็นโทษตั้งแต่ตนและผู้อื่น

หลักพุทธธรรมที่พระสงฆ์นำมาเผยแผ่อบรมสั่งสอนประชาชน เพื่อส่งเสริมทำให้เกิดความเจริญทางเศรษฐกิจของบุคคลและสังคม การสอนให้ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการประกอบอาชีพการงาน คือ

1. ฉันทะให้มีความรักความชอบในการทำงานที่ทำและพร้อมที่จะลงมือทำงานนั้นด้วยความเต็มใจ
2. วิริยะให้มีความขยันหมั่นเพียรประกอบอาชีพการงาน
3. จิตตะให้มีความตั้งใจและสนใจในหน้าที่การงาน
4. วิมังสาให้มีการหมั่นพิจารณาตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องและประเมินตนเองเพื่อความก้าวหน้าในอาชีพการงานอยู่เสมอ

แนวคิดการบริหารจัดการในทางพระพุทธศาสนา

1. ความหมายของการบริหารในทางพระพุทธศาสนา นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ดังนี้

ท่านพุทธทาสภิกขุได้ให้ความหมายของการบริหารว่า เป็นการดำเนินไปได้แห่งกิจการที่กระทำด้วยปัญญา กระทำด้วยความหวังและต้องทำเพื่อสังคมหรือน้อยที่สุดทำเพื่อตัวเอง ต้องมีการป้องกันและแก้ไขปัญหายุปสรรคด้วยสติปัญญา

(พระเมธีธรรมมาภรณ์(ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2541) ได้กล่าวสรุปไว้ว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น และนักบริหารมีหน้าที่วางแผนจัดองค์การแต่งตั้งบุคคลอำนวยความสะดวกและควบคุมทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปในทางเดียวกันเพื่อสู่เป้าหมายที่วางไว้ส่วนความหมายของการบริหารในทางธรรม คือวิธีการบริหารต่างๆที่ใช้กันทั่วไป พอสรุปได้ 3 ลักษณะ แต่ที่ดีที่สุด คือ แบบถือธรรมหรือหลักการเป็นสำคัญ โดยยึดเอาความสำเร็จเป็นพื้นฐานทำให้งานสำเร็จ ไม่เอาความขัดแย้งส่วนตัวมาเกี่ยวข้อง และยินดีรับคำแนะนำจากทุกฝ่ายเพื่อให้ทุกคนมีโอกาสแสดงความสามารถจะได้ทั้งน้ำใจคนและผลของงาน วิธีนี้เรียกว่า“ธรรมาธิปไตย” คือใช้ทั้งพระเดชและพระคุณ

(พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล), 2548) ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่าหมายถึง การปกครอง (Government) การดูแลรักษาหมู่คณะและการดำเนินหรือการจัดการ (Management) กิจกรรมต่างๆ ของหมู่คณะหรือองค์กรต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปตามนโยบาย (Policy) ขององค์กรนั้น ๆ ด้วยดีมีประสิทธิภาพ (Efficiency)

(พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี), 2550) ได้กล่าวว่าผู้บริหารงานที่ดีจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่จะทำให้ชนะใจลูกน้อง ธรรมะสำหรับผู้บริหารงาน คือ จะต้องมีความหนักแน่นมั่นคงและสามารถเป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่น ให้แก่ลูกน้องได้มีความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำ ตามความชำนาญของแต่ละบุคคลและรู้จักกระจายอำนาจให้แก่

ลูกน้องได้ช่วยแบ่งเบาภาระของตนเอง ดังนั้นผู้บริหารงานที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวมใน การทำงานของบุคคลในองค์การ

(พระพยอม กัลยาโณ, ,ม.ป.ป.) (ได้กล่าวว่าการบริหารต้องใช้หลักธรรม ผู้บริหาร ต้องถือศีลธรรมอยู่ในหัวใจ มีความรู้มีความกล้าหาญ มีความขยันรู้จักละที่ส่วนตัวบุคคลแล้ว ไปเพิ่มแก่ส่วนรวมและสังคมให้เกิดประโยชน์สุข

(สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (ส. ศิวรักษ์), 2542) ได้แสดงทรรศนะการบริหารงานในเชิงพุทธ ศาสนาไว้ว่า การบริหารงานทั้งหมด คือการบริหารตนเอง เป็นการปฏิบัติเพื่อพัฒนาตน และ พัฒนางาน การพัฒนาตนต้องรู้เท่าทันความโลภ ความโกรธและความหลง สำคัญต้องมีสติ

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ความเห็นของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาในเรื่องการบริหาร นั้นเหมือนกับนักวิชาการทั่วไปให้ไว้แต่ในทางพระพุทธศาสนาจะเน้น การนำหลักธรรมมาใช้ ร่วมและเสริมในการบริหาร สรุปได้ว่า การบริหารในทางพระพุทธศาสนา ต้องใช้ทั้งศาสตร์และ ศิลป์ในการที่จะร่วมมือกันทำกิจการขององค์กรให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ โดยใช้กระบวนการ ดำเนินงานซึ่งสืบเนื่องและใช้ทรัพยากรที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการจัดการ เพื่อให้เกิด ความสำเร็จการบริหารแบบใหม่ ไม่ได้ยกเลิกการใช้ทฤษฎีหรือหลักการในยุคนั้นแต่จัดการแบบ วิทยาศาสตร์หรือยุคการบริหารแบบมนุษยสัมพันธ์ แต่กลับนำเอาหลักการและทฤษฎีเหล่านั้น มาทำการทดลองและวิจัยเพิ่มเติม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เกิดความรู้และความคิดที่ชัดเจน ขึ้น ส่วนนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา มีความเห็นในเรื่องการบริหารเหมือนกับนักวิชาการ ทั่วไป ต่างกันที่ว่าทางพระพุทธศาสนาจะเน้นการนำธรรมะมาใช้ร่วมและส่งเสริมในการบริหาร

การบริหารกิจการคณะสงฆ์สมัยพุทธกาล

พระพุทธองค์ได้ทรงบริหารกิจการคณะสงฆ์มีลักษณะเป็นธรรมเทศนาคือ กองทัพ ธรรมโดยพระองค์เป็นองค์พระประมุขผู้เป็นพระธรรมราชา และมีพระสาส์นบุตร พระอัครสาวก เป็องขวา ผู้เลิศด้านปัญญา เป็นพระธรรมเสนาบดีพร้อมทั้งมีพระมหาโมคคัลลานะเถระ พระอัครสาวกเป็องซ้ายผู้เลิศด้านอิทธิฤทธิ์เป็นแม่ทัพธรรม และมีพุทธบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เป็นดุจทหารในกองทัพธรรม

ในการขับเคลื่อนกองทัพธรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ประสบความสำเร็จมีผู้นับถือ จำนวนมากนั้น ลำดับแรก พระพุทธองค์ได้ตรัสสอนให้พระภิกษุพุทธสาวกต้องพยายามฝึกฝน พัฒนาให้ก้าวถึงจุดสูงสุด คือ สำเร็จเป็นพระอรหันต์ผู้มีความบริสุทธิ์ที่เป็นยอดภิกษุใน พระพุทธศาสนา เพื่อจะได้เป็นผู้สมควรต่อการรับทักษิณาทานของทำบุญ เหมาะสมต่อการเคารพ นบไหว้สักการบูชาของชาวบ้าน และเป็นเนืองนาบุญที่ยอดเยี่ยมของโลก โดยพระภิกษุที่สำเร็จ

เป็นพระอรหันต์นี้ นับว่าเป็นผู้มีคุณสมบัติเพียบพร้อมที่จะทำหน้าที่เผยแผ่พุทธธรรมได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ เพราะเป็นผู้มีคุณธรรมสูงส่งมีคุณสมบัติที่ดียอดเยี่ยมเฉกเช่นคุณสมบัติของทหารหรือนักรบอาชีพที่ควรเป็นองครักษ์พิทักษ์พระเจ้าแผ่นดิน คือ ฉลาดในฐานะ (มีหลักมั่นคง) ยิงได้ไกลยิงได้เร็วและทำลายข้าศึกหมู่ใหญ่ได้ ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสอุปมาเปรียบเทียบไว้ในโยธาชีวสูตร พระไตรปิฎกเล่มที่ 21 ความว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นักรบอาชีพผู้ประกอบด้วยองค์ 4 ประการ เป็นผู้ควรแก่พระราชานุญาตที่จะรับใช้พระราชานับว่าเป็นพระวรกายของพระราชานับว่าได้ที่เดียว องค์ 4 ประการ คือ 1. นักรบอาชีพในโลกนี้เป็นผู้ฉลาดในฐานะ (อยู่ในชัยภูมิที่ดี) 2. เป็นผู้ยิงได้ไกล 3. เป็นผู้ยิงได้เร็ว 4. เป็นผู้ทำลายข้าศึกหมู่ใหญ่ได้ฉนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม 4 ประการ ก็เป็นผู้ควรแก่ของค้ำับ เป็นผู้ควรแก่ของต้อนรับ เป็นผู้ควรแก่ทักษิณ เป็นผู้ควรทำอัญชลีเป็นเนืองนิตย์ของชาวโลกที่ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่าธรรม 4 ประการ คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้ฉลาดในฐานะ เป็นผู้ยิงได้ไกล เป็นผู้ยิงได้เร็ว เป็นผู้ทำลายข้าศึกหมู่ใหญ่ได้

แนวคิดและทฤษฎีการสื่อสาร

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่นั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีของนักปราชญ์คนสำคัญๆที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับยุคสมัย ซึ่งทฤษฎีการเผยแผ่นั้นมีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการการสื่อสารที่คนเราจำเป็นต้องใช้ในชีวิตประจำวัน และการดำเนินชีวิตของคนเรานั้น ย่อมเกิดปฏิสัมพันธ์ติดต่อสื่อสารอยู่เสมอ การใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารนั้นก็จำเป็นต้องทำความเข้าใจแนวคิดพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร องค์ประกอบของการสื่อสารภาษาที่ใช้ในการสื่อสารตลอดจนการสื่อสารประเภทต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการใช้ภาษาและนำมาประยุกต์ใช้ในด้านต่าง ๆ อย่างเหมาะสม มีประสิทธิภาพเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการสื่อสารต่อไป และการสื่อสารเป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่งของคนเราซึ่งเราอาจเรียกว่า“พฤติกรรมการสื่อสาร” (Communication Behavior) ซึ่งเป็นการแสดงปฏิสัมพันธ์ทางสังคมด้วยการใช้สัญลักษณ์และระบบสารซึ่งเป็นกระบวนการของการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารความรู้ความคิดความต้องการอารมณ์และความรู้สึกต่างๆของผู้หนึ่งเรียกว่า “ผู้ส่งสาร” ไปยังอีกผู้หนึ่งเรียกว่า “ผู้รับสาร” โดยมีลักษณะเป็นทั้งการสื่อสารแบบตัวต่อตัวและสื่อสารแบบผ่านสื่อเป็นการกระทำที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารพยายามที่จะเข้าใจความหมายของสารที่ถ่ายทอดให้แก่กัน การที่จะทำให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารสารเกิดความเข้าใจที่ตรงกันได้

ผู้ส่งสารจะต้องมีวัตถุประสงค์ของการสื่อสารที่ชัดเจน และสามารถถ่ายทอดสารได้อย่างกระชับและผู้รับสารสามารถเกิดการรับรู้และเข้าใจสารได้ตรงกับวัตถุประสงค์

ทฤษฎีแบบจำลองการสื่อสารของวิลเบอร์แชรมม์ (Wilbur schramm) ซึ่งวิลเบอร์แชรมม์ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการสื่อสารของผู้ส่งสารและผู้รับสาร โดยการเปรียบเทียบแบบจำลองการสื่อสารของวิลเบอร์แชรมม์ เมื่อเราพิจารณาและจะเห็นการพัฒนาแนวความคิดของแชรมม์ที่มีต่อกระบวนการสื่อสาร เป็นการมองเชิงปฏิสัมพันธ์ตามแนวความคิดของแชรมม์เน้นการสื่อสารจะประกอบด้วยผู้ส่งสาร (Source) ผู้เข้ารหัส (Encoder) สัญญาณ (Signal) ผู้ถอดรหัส (Decoder) และผู้รับสาร (Destination)

ผู้เข้ารหัส (Encoder) หมายถึง บุคคลหรือเครื่องมือซึ่งทำหน้าที่ในการเปลี่ยนความคิด ความรู้สึกหรือสิ่งที่เราต้องการจะสื่อสารให้อยู่ในรูปของสัญญาณ หรือรหัส หรือสัญลักษณ์ (Symbol) ซึ่งใช้แทนความหมายของสิ่งที่เราต้องการจะสื่อได้ และเรียบเรียงเป็นสาร (Message) เพื่อส่งผ่านไปยังผู้รับสารสัญญาณ ในที่นี้หมายถึง ภาษาพูดภาษาเขียนภาษาท่าทางวัตถุสิ่งของ ฯลฯ ซึ่งมนุษย์สร้างขึ้นหรือเลือกใช้เพื่อแสดงความหมายของสิ่งต่างๆรอบตัว

ผู้ถอดรหัส (Decoder) หมายถึง บุคคลหรือเครื่องมือซึ่งทำหน้าที่เปลี่ยนสาร ซึ่งอยู่ในรูปของสัญญาณหรือรหัสหรือสัญลักษณ์ให้เป็นความคิดความรู้สึกหรือสิ่งที่คุณส่งสารพยายามส่งมา เพื่อให้รับรู้และเข้าใจความหมายของสารนั้นโดยอาศัยการแปลความหมายของสารนั้นในการสื่อสารระหว่างบุคคลนั้นผู้ส่งสาร และผู้เข้ารหัสรวมผู้รับสาร และผู้ถอดรหัสอาจเป็นบุคคลเดียว

แนวความคิดของแชรมม์ ปรากฏในแบบจำลองซึ่งแชรมม์ได้นำเสนอไว้นี้ เป็นแบบจำลองที่ได้รับอิทธิพลทางความคิดจากคล็อดอีแซนน์ และชาร์ลส์ออสกูดกล่าวคือ แชรมม์ผสมผสานความคิดของตนกับแนวคิดของแซนน์และออสกูดแล้วสร้างจำลองนี้ขึ้นมา ดังนั้น รูปแบบการแสดงกระบวนการสื่อสารในแบบจำลองนี้ จึงมีลักษณะที่ไม่แตกต่างไปจากแบบจำลองของแซนน์คือ มีลักษณะเป็นเอกวิถีหรืออีกนัยหนึ่งคือ มองความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ ในการสื่อสารเป็นเชิงเส้นตรงการให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนสารเป็นสัญญาณ เพื่อส่งผ่านไปยังจุดหมายปลายทาง รวมทั้งการแยกผู้ส่งสารจากผู้เข้ารหัสและผู้รับสารกับผู้ถอดรหัสสารออกจากกัน ส่วนแนวคิดที่ได้รับจากออสกูด ได้แก่ แนวคิดเรื่องการเข้ารหัสและการถอดรหัสสาร แต่หากพิจารณาโดยรวมแล้วสาระสำคัญที่แชรมม์ต้องการนำเสนอในแบบจำลองนี้คือ การแสดงให้เห็นว่า กระบวนการสื่อสารดำเนินไปอย่างไร ดังนั้นแบบจำลองนี้จึงสามารถใช้อธิบายกระบวนการสื่อสารที่เกี่ยวกับอิเล็กทรอนิกส์และการสื่อสารของมนุษย์ได้ทั้งสองลักษณะแบบจำลองของวิลเบอร์แชรมม์ซึ่งแชรมม์ได้สร้างขึ้นเมื่อปีค.ศ.1954 แบบจำลองนี้มีความ

แตกต่างจากแบบจำลองก่อนหน้านี้ เนื่องจากเปลี่ยนมุมมองกระบวนการสื่อสารแบบเชิงเส้นตรงมาเป็นแบบวงกลม หรือเป็นแบบเชิงปฏิสัมพันธ์ ซึ่งแชนรมมองว่าการสื่อสารคือกิจกรรมที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร นอกจากนี้ยังแสดงแนวคิดเรื่องปฏิกริยาตอบกลับ (Feedback) ระหว่างคู่สื่อสารซึ่งถือว่าเป็นแนวคิดสำคัญในพฤติกรรมกรรมการสื่อสารในแบบจำลองที่แชนรมได้นำเสนอไว้นี้ แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาการทางความคิดเรื่อง การสื่อสารที่ชัดเจนและเป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษาเรื่องการสื่อสารในยุคต่อมาอย่างเห็นได้ชัดสรุปได้ว่า แบบจำลองการสื่อสารคือการใช้สัญลักษณ์เพื่ออธิบายทฤษฎีการสื่อสารของเบอร์โกลและโรเจอร์ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการสื่อสารไว้ดังต่อไปนี้ซึ่งจากแบบจำลองของเบอร์โกลและโรเจอร์จะเห็นว่า ในกระบวนการสื่อสารมีองค์ประกอบที่สำคัญ 6 องค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. ผู้ส่งสาร (Source) หมายถึง แหล่งกำเนิดของสารหรือผู้ที่เลือกสรรข่าวสารเกี่ยวกับแนวคิดหรือเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นแล้วส่งต่อไปยังผู้รับสารผู้ส่งสารเป็นบุคคลเพียงคนเดียวหรือหลายคนหรืออาจจะเป็นหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ
2. สาร(Message) หมายถึง ผลผลิตของผู้ส่งสารที่ถ่ายทอดความคิดความรู้สึกความต้องการข่าวสารและวัตถุประสงค์ของตนที่ปรากฏออกมาในรูปรหัส เช่น เมื่อเราอ่านหนังสือพิมพ์สารก็คือ ข่าวข้อความภาพที่ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์
3. สื่อ (Channel) หมายถึง สิ่งที่น่าหรือถ่ายทอดสารของผู้ส่งสาร เช่นเมื่อเราพูดก็คือ คลื่นเสียงในอากาศเมื่อเราอ่านหนังสือพิมพ์สื่อก็คือ คลื่นแสงคลื่นเสียงและจอวิทยุโทรทัศน์
4. ผู้รับสาร (Receiver) หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่รับสารของผู้ส่งสารผู้รับสารอาจเป็นใครๆคนเดียวหรือหลายคนเช่นกลุ่มประชาชนหรือผู้นำชุมชนเพียงคนเดียว
5. ผล (Effects) หมายถึง การเปลี่ยนแปลง หรือ ข้อแตกต่าง (Changes or Discrepant) ซึ่งเกิดขึ้นกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคล อันเนื่องมาจากข่าวสารที่ได้รับผลของการสื่อสารมักจะปรากฏออกมาในรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงระดับความรู้เจตคติและพฤติกรรมในวงการพัฒนามีนักวิชาการหลายท่าน เสนอว่า การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและหน้าที่ของสังคมเกิดขึ้นเนื่องจากผลของการสื่อสาร
6. ปฏิกริยาตอบสนอง (Feedback) หมายถึง วิธีการหรือปฏิกริยาที่ฝ่ายผู้รับสารแสดงออกมาให้ผู้ส่งสารได้รับทราบ ทั้งนี้ สืบเนื่องจากผลของการสื่อสารนับว่าเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ผู้ส่งสารสามารถหยั่งรู้ได้ว่า ข่าวสารที่ส่งออกไปนั้นได้รับผลตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายหรือไม่เพียงไรลักษณะป้อนกลับอาจเป็นไปโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ได้

ทฤษฎีการสื่อสารของเดวิดเบอร์โล(David K.Berlo) ซึ่งเดวิด เบอร์โล ได้อธิบายถึงหลักการของการสื่อสารที่มนุษย์ใช้ติดต่อสื่อสารถือเป็นกระบวนการที่มีองค์ประกอบ (Ingredients) ที่สำคัญ 6 ประการดังต่อไปนี้

1. แหล่งสาร (Communication source)
2. ผู้เข้ารหัสสาร (Encoder)
3. เนื้อหาข่าวสาร (Message)
4. ช่องสาร (Channel)
5. ผู้ถอดรหัสสาร (Decoder)
6. ผู้รับสาร (Communication receiver)

แบบจำลองทฤษฎีการสื่อสารของเดวิดเบอร์โลซึ่งเดวิดเบอร์โลได้กล่าวถึงประสิทธิภาพของการสื่อสารจะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดนั้นจะต้องมีองค์ประกอบ 4 ปัจจัย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยของผู้ส่งสารประกอบด้วยทักษะการสื่อสารทัศนคติความรู้ระบบสังคม
2. ปัจจัยของสารประกอบด้วยรหัสเนื้อหาการจัดเสนอ
3. ปัจจัยช่องทางการสื่อสารประกอบด้วยการเข้ารหัสและการถอดรหัสสาร สิ่งที่น่าสนใจมีคี่นแสงคลื่นเสียงวิทยุโทรทัศน์หนังสือพิมพ์และพาหนะของสิ่งนำสาร มีอากาศช่องทางที่จะนำไปสู่ประสาทความรู้สึกรหรือการถอดรหัสของผู้รับสารมีการเห็นได้ยินสัมผัสได้กลิ่นการสัมผัส เป็นต้น
4. ปัจจัยของผู้รับสาร ประกอบด้วยทักษะการสื่อสาร ทัศนคติความรู้ ระบบสังคม การวางแผน และการกำหนดนโยบายนั้น มีหลักการที่สำคัญ คือ การใช้วิสัยทัศน์ในการกำหนดแนวทางฝ่ายต่างๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายซึ่งมุมมองของผู้กำหนดนโยบายและนักวางแผนนั้น จำเป็นต้องมองทั้งในมุมกว้าง (Bird Eyes Views) และมุมแคบ (Worm Eyes view) การมองนั้นจะต้องมองให้รอบด้าน ว่ามีปัจจัยใดบ้างที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันและมีอิทธิพลต่อกันอย่างไรกล่าว คือ หากองค์ประกอบตัวใดตัวหนึ่งเปลี่ยนแปลงไป ย่อมมีผลกระทบต่อองค์ประกอบในตัวอื่น ๆ ด้วยการคิดในลักษณะดังกล่าว ที่เราเรียกว่าการคิดในเชิงระบบ (System Theory)

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจ

ทฤษฎีองค์การของฟรีเดอริส เฮอริชเบิร์ก (Frederick Herzberg) ซึ่งฟรีเดอริสเฮอริชเบิร์ก ได้สร้างทฤษฎีจูงใจในการทำงาน ซึ่งมีชื่อเรียกต่างๆกันไป เช่น Motivation maintenance

theory หรือ Dual factors theory หรือ the motivation hygiene theory จุดมุ่งหมายในการศึกษาของเขาคือ ประโยชน์ในทางอุตสาหกรรมนั้น คือศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับงานเพื่อที่จะให้มีหนทางเพิ่มผลผลิตลดการขาดงานและสร้างความสัมพันธ์อันดีในการทำงาน และเพื่อประโยชน์ทั่วไปสำหรับทุกคนความเข้าใจเกี่ยวกับอิทธิพลต่างๆที่จะมีส่วนช่วยในการปรับปรุงขวัญและกำลังใจที่จะส่งผลให้ทุกคนมีความสุขกายสบายใจ และมีความพึงพอใจมากยิ่งขึ้นฟรีเดอริสเฮอริชเบิร์ก (Frederick Herzberg) แยกปัจจัยทั้งหมดที่มีผลกระทบต่อการทำงานออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆคือ

1. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่ดีและมีผลต่อความพอใจเกี่ยวกับงานที่ทำก็คือความสำเร็จการยอมรับความรับผิดชอบความก้าวหน้าและลักษณะที่ดีของงานนั้นๆปัจจัยนี้เรียกว่าปัจจัยที่จูงใจ (Motivators)

2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่มักจะมีแนวโน้มเป็นผลที่ไม่ดี ที่มักจะเกิดขึ้นภายใต้เหตุการณ์ของงานที่ทำอยู่คือ ฐานะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับหัวหน้างานกับเพื่อนร่วมงานและกับลูกน้อง เทคนิคในการบังคับบัญชา นโยบายของบริษัทและการบริหารความมั่นคงในงาน สภาพการทำงานและเรื่องราวส่วนตัวที่ถูกกระทบโดยสภาพของงานปัจจัยกลุ่มนี้ได้รับชื่อเรียกว่า ปัจจัยที่เกี่ยวกับการบำรุงรักษาจิตใจ (Hygiene or maintenance factors) ที่เรียกเช่นนี้ เพราะปัจจัยกลุ่มนี้ไม่สามารถสร้างแรงจูงใจได้ แต่อาจสกัดกั้นไม่ให้เกิดการจูงใจขึ้นได้ปัจจัยทั้ง 2 กลุ่มนี้มีความสำคัญในการจูงใจคนงานและจะต้องได้รับความสนใจจากผู้บริหารฟรีเดอริสเฮอริชเบิร์ก (Frederick Herzberg) พยายามแก้ไขปัญหานี้ในเรื่องการจูงใจโดยเริ่มหาวิธีเพิ่มคุณค่าของงานให้สูงขึ้น (Job enrichment) ทำให้งานต่างๆมีความหมายมากขึ้นมีความสำเร็จในงานมากขึ้น มีทั้งการยอมรับมีความรับผิดชอบสูงขึ้นก้าวหน้ามากและส่งเสริมการเติบโตให้แก่แต่ละคนได้ซึ่งจะมีผลต่อการจูงใจเป็นอันมากซึ่งต่างกับ (Job enlargement) ที่มีลักษณะเนื้อหาและค่าของงานยังคงเดิมที่ไม่อาจมีสิ่งจูงใจ

ข้อดีของทฤษฎีนี้คือ 1) ให้ความสนใจกับมนุษย์มากขึ้น 2) พยายามกระตุ้นให้เกิดการเพิ่มของผลิตผลโดยการจูงใจ 3) ทุกกรณีของพฤติกรรมต่างก็จะมีเป้าหมายกำกับกับการจูงใจให้เกิดพฤติกรรมตามเป้าหมายยอมทำได้โดยใช้ทฤษฎีการจูงใจให้ถูก

ข้อเสียของทฤษฎีนี้คือยังพิจารณาแต่ปัจจัยภายในองค์การเท่านั้น เมื่อผู้รับสารมีการเลือกรับสื่อตามความต้องการของตนเช่นนี้ ผู้สื่อสารจึงจำเป็นต้องสื่อเนื้อหาสารของตนให้ตรงกับความต้องการของเขามากที่สุด หรือเสนอในสิ่งที่เขาได้ยินได้ฟังแล้วแล้วเกิดความสนใจในอันเชื่อตามปฏิบัติตาม เช่น พุดโน้มน้าวใจผู้ฟัง เป็นต้น ในอดีตโมเสสสามารถพุดโน้มน้าวใจให้ชาวยิวหลบหนีออกจากอียิปต์และให้ถือบทบัญญัติ 10 ประการของพระเจ้าได้ ซึ่งมีผลทำให้

เกิดความรักสามัคคีกันในหมู่คณะ เมื่อเป็นเช่นนั้น ก็ทำให้โมเสสสามารถปกครองหมู่คณะที่เป็นพี่น้องชาวยิวได้ง่ายขึ้น แม้จะมีผู้ตั้งข้อสันนิษฐานว่า โมเสสอาจจะบัญญัติบทบัญญัติทั้ง 10 ประการนั้นขึ้นเอง แล้วอ้างว่าเป็นบัญญัติของพระเจ้าเพื่อประโยชน์แก่การปกครองหมู่ชาวยิวที่ตนพาหนีออกมาจากอียิปต์ให้มีกฎปฏิบัติเป็นอันเดียวกันง่ายต่อการปกครอง อย่างไรก็ตามมองในมิติแห่งการสื่อสารถือว่าโมเสสประสบความสำเร็จในการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ

เทคนิคการเผยแพร่ธรรมะในรูปแบบต่างๆถือว่าการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจให้ผู้ฟังเกิดความสนใจในอันประพฤติกฎปฏิบัติตาม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการเผยแพร่ควรจะได้รู้หลักในการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจ อรวรรณ ปิรันธน์โอวาท ได้สรุปลักษณะและอิทธิพลของการโน้มน้าวใจไว้ดังนี้

1. ผู้โน้มน้าวใจมีความตั้งใจที่จะมีอิทธิพลบางประการเหนือผู้ถูกโน้มน้าวใจ
2. โดยปกติผู้ถูกโน้มน้าวใจจะมีทางเลือกมากกว่าหนึ่งและผู้โน้มน้าวใจจะพยายามชักจูงผู้ถูกโน้มน้าวใจให้ยอมรับทางเลือกที่ตนเสนอ

3. สิ่งที่ผู้โน้มน้าวใจต้องการ คือ การเปลี่ยนแปลง การสร้าง การดำรงไว้ซึ่งความเห็นทัศนคติค่านิยมและ ความเชื่อของผู้ถูกโน้มน้าวใจ ซึ่งจะส่งผลต่อปัจจัยอื่น ได้แก่ อารมณ์ พฤติกรรม เป็นต้น การโน้มน้าวใจมีทั้งประสบความสำเร็จและล้มเหลว ปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งขึ้นอยู่กับทัศนคติความเชื่อและความต้องการของผู้ถูกโน้มน้าวใจ ดังนั้น จึงควรจะได้ศึกษาถึงปัจจัยดังกล่าวด้วย “ตามทัศนะของโรเซนเบิร์กและไฮฟแลนด์การโน้มน้าวใจมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก การเปลี่ยนแปลงภายใน ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงด้านอารมณ์ความรู้สึกความรู้ความสำนึกและพฤติกรรม ส่วนการเปลี่ยนแปลงภายนอก ได้แก่ การแสดงออกทางกายและวาจา

การเปลี่ยนแปลงความรู้และจิตสำนึกคำว่า Cognitions รวมความถึงความคิดรวบยอด (Concept, Awareness) ความเชื่อที่เรามีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดคุณค่าที่เราให้ต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือความเชื่ออย่างหนึ่งอย่างใด และโลกทัศน์รอบตัวเราปกติการเปลี่ยนแปลงในความรู้และจิตสำนึกแสดงออกให้เห็นได้ทางวาจาซึ่งผู้รับสาร แสดงออกมาหลังจากที่ได้ฟังสารที่โน้มน้าวใจแล้ว แต่อย่างไรที่ได้กล่าวมาแล้วการเปลี่ยนแปลงในความรู้ความคิดรวบยอดหรือโลกทัศน์อาจจะไม่เกิดในทันที แต่อาจจะเกิดจากการพูดคุยเพราะไปได้ข้อมูลเพิ่มขึ้นจากการพูดคุยกับเพื่อนร่วมงาน การเปลี่ยนแปลงในการรับรู้อาจเกิดขึ้นได้เช่นกัน เราอาจจะเคยพบบุคคลซึ่งเราไม่ประทับใจเลยในบุคลิกเช่นแต่งตัวปอน ๆ ผมยาว แต่หลังจากการพูดที่ประกอบด้วยเหตุผลน่าโน้มน้าวใจเราเปลี่ยนการรับรู้เกี่ยวกับตัวเขา หรือในทางกลับกันเราอาจจะเคยพบผู้มีบุคลิกดีน่าเชื่อถือ แต่หลังจากฟังวาจาของเขาแล้วเราอาจจะเปลี่ยนแปลงการรับรู้ของเราไปในทางลบก็ได้ เรา

อาจจะตั้งข้อสังเกตไว้ว่าผู้ส่งสารที่โน้มน้าวใจอาจจะไม่สามารถทำให้ผู้รับสารถึงขั้นลงมือปฏิบัติได้ แต่ผู้สื่อสารอาจทำให้ผู้รับสารเปลี่ยนความรู้จิตสำนึกความคิดรวบยอดหรือการรับรู้ได้และการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ ก็จะเป็นพื้นฐานให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในภายหน้าเมื่อรับสารที่โน้มน้าวใจต่อ ๆ ไป การเปลี่ยนแปลงอารมณ์ความรู้สึกคำว่า Affection หมายถึง อารมณ์ความรู้สึกการเปลี่ยนแปลงอาจแสดงออกได้โดยการหัวเราะร้องไห้ขนหัวลุกตัวสะท้านในการทดลองทางจิตวิทยา นักจิตวิทยาจะมีเครื่องมือวัดความเปลี่ยนแปลงด้วยการวัดจังหวะเต้นของหัวใจ ความดันโลหิต วัดปฏิกิริยาตอบโต้ทางผิวหนังด้วยกระแสไฟฟ้า และการที่เหงื่อออก แต่การวัดการตอบโต้เช่นนี้ ภายนอกห้องทดลองย่อมเป็นไปได้ยาก ผู้ส่งสารจำเป็นต้องฟังจากวาจาหรือสังเกตอากัปกริยาจากผู้รับสารด้วยตนเองเช่นผู้ฟังอาจตอบสนองว่า “ได้ยินนายกสมาคมกล่าวเกี่ยวกับการตั้งทุนอาหารกลางวันเพื่อเด็กยากจนแล้วสงสารเด็กพวกนั้นจังเลย” การจัดทำโปสเตอร์เพื่อโน้มน้าวใจให้บริจาคเพื่อเด็กกำพร้า ก็อาศัยหลักในการโน้มน้าวใจเช่นกัน มีข้อสังเกตอยู่ว่า เด็กที่เลือกมาเป็นแบบจะต้องไม่ใช่เด็กที่พิการน่าเกลียดน่ากลัวจนให้ความรู้สึกตอบสนองในทางลบว่า เด็กนี้ควรจะตายจะมีความสุขว่ามีชีวิตอยู่ หรือจะต้องไม่ใช่เด็กที่น่าตาทำทางหรือแต่งตัวสวยงามเกินไป จนเกิดความรู้สึกในตัวผู้บริจาคว่า “เด็กคนนี้ดีกว่าลูกฉันตั้งเยอะ เรื่องอะไรฉันจะต้องไปบริจาค การเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมในที่นี้ให้คำจำกัดความว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงการกระทำที่สามารถเห็นได้การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้นเป็นไปได้ค่อนข้างยาก เราอาจจะโน้มน้าวใจให้คนเห็นด้วยกับเราว่า บุหรี่และสุราเป็นสิ่งเสพติดควรหลีกเลี่ยง เปลี่ยนแปลงด้านการรับรู้ แต่ในการที่จะให้เขาหยุดเสพทั้งสองสิ่งนี้เป็นสิ่งที่ยากในการที่จะสังเกตการณ์เปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรม เราสังเกตได้ทั้งจากวาจาของผู้รับสารและการกระทำของเขาการเปลี่ยนแปลงทั้ง 3 ชนิดดังกล่าวมาแล้วไม่สามารถจะแยกออกได้เป็นชนิดๆอย่างชัดเจน ส่วนใหญ่มักจะเกิดขึ้นคาบเกี่ยวกันเป็นหน้าที่ของนักสื่อสารที่จะต้องวางแผนการรณรงค์อย่างรอบคอบ เพื่อให้ได้ผลตามที่ต้องการ

ตัวอย่างในการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจของผู้ฟังธรรมหรือผู้รับสารของพระพุทธเจ้า เช่น พระนันทะ เพ็งอภิเชกสมรสกับพระนางชนบทกัลยาณี ในงานนี้ก็ได้นิมนต์พระพุทธเจ้าไปฉันภัตตาหารด้วยหลังฉันภัตตาหารเสร็จ พระองค์ทรงใช้ให้พระนันทะอุ้มบาตรตามส่งเสด็จแม้จะไม่เต็มใจท่านก็จำยอมต้องไปด้วยไม่กล้าขัดพระทัยพระพุทธเจ้า เมื่อไปถึงแล้วแทนที่จะให้กลับพระพุทธเจ้ากลับให้ท่านอุปสมบทหลังอุปสมบทแล้ว ท่านก็ไม่ใช่อันประพฤติธรรมเพราะคิดถึงพระนางชนบทกัลยาณี พระพุทธเจ้าจึงทรงพาท่านไปเที่ยวชมนางอัปสรสวรรค์บนภพดาวดึงส์ เพราะทรงรู้ว่าพระนันทะยังมีพระทัยฝักใฝ่และร้อนรุ่มในกามคุณ เมื่อทรงรู้ว่าพระนันทะมีความยินดีในการได้เห็นนางอัปสรจึงทรงใช้กุศโลบายในการสอน เพื่อให้ท่านสนใจ

ประพัตติธรรม โดยทรงให้สัญญาว่าจะให้รางวัลแก่ท่านถ้าหากท่านปฏิบัติธรรม พระนันทะ จึงยอมประพัตติธรรมในที่สุดท่านก็ได้บรรลุธรรมสำเร็จเป็นพระอรหันต์ นี่ก็เป็นการใช้สื่อ บุคคลในการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจของพระองค์

ทฤษฎีเสริมฉีดยา เพื่อการชักจูงใจได้กล่าวถึงเทคนิคการโน้มน้าวใจไม่ใช่สิ่งบันดาลใจ (Incentive) หรือเครื่องล่อใจในตัวของมันเองแต่สิ่งบันดาลใจหรือเครื่องล่อใจ เป็นปัจจัยสำหรับให้เกิดการจูงเครื่องล่อใจอาจทำให้เกิดการประพัตติตาม (Positive) ต่อต้านหรือฝ่าฝืน (Negative) ก็ได้ถ้าหากเครื่องล่อใจเป็นไปในทางไม่น่าพอใจ ไม่ถูกใจหรือขัดต่อความรู้สึกผู้ถูก จูงใจก็จะต่อต้านหรือฝ่าฝืน ด้วยเหตุนี้สิ่งกระตุ้นพฤติกรรมของมนุษย์จึงมีอยู่ 2 ประการคือ รางวัลกับการลงโทษ เพราะคนจะตัดสินใจทำอย่างใดอย่างหนึ่งนั้น ก็เพื่อสิ่งตอบแทนคือรางวัล หรือบำเหน็จความดีความชอบ แต่ขณะเดียวกันคนเราก็กระทำตามเพื่อป้องกันมิให้ถูกลงโทษ ด้วยแรงจูงใจที่มีผลต่อพฤติกรรมการแสดงออกของคนนั้น จำแนกออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1. แรงจูงใจภายใน (Motivation in trinsic) ซึ่งเป็นสิ่งหนึ่งที่มีอยู่ประจำตัวของคน แต่ละคนและเป็นผลจากสิ่งแวดล้อมหรือแรงจูงใจภายนอก แรงจูงใจภายในของแต่ละคนอาจ เป็นความทะเยอทะยาน (Ambition) ความสนใจ (Interesting) ความหวัง (Hope) หรืออุดมคติของแต่ละคน

2. แรงจูงใจภายนอก (Motivation extrinsic) เกิดจากสิ่งเร้าภายนอกหรือ สิ่งแวดล้อมมากระตุ้นเช่นบรรยากาศในการทำงาน คำชมเชยและการตำหนิการให้รางวัลและการลงโทษการแข่งขันเพื่อนร่วมงาน ฯลฯ อย่างไรก็ตาม การสร้างแรงจูงใจหรือการโน้มน้าวใจ ให้เกิดขึ้นนั้นจำเป็นต้องพิจารณาถึงความต้องการของบุคคล ผู้ที่เราจะจูงใจเป็นสำคัญซึ่งความต้องการของมนุษย์นั้นมี 2 ประเภท คือ

1. ความต้องการขั้นพื้นฐานหรือความต้องการทางร่างกาย (Basic Physiological or primary needs)

2. ความต้องการทางสังคมหรือทางจิตใจ (Social or Psychological needs as secondary needs)

สรุปได้ว่า ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับ ยุคสมัยซึ่งทฤษฎีการเผยแพร่นั้น มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการสื่อสารที่คนเราจำเป็นต้องใช้ ในชีวิตประจำวันซึ่งประสิทธิภาพการสื่อสารของบุคคลจะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด นั้น

จะต้องมีองค์ประกอบด้านการสื่อสารจำนวน 4 ด้าน ประกอบด้วย

1. ด้านปัจจัยของผู้ส่งสารกล่าวคือ ทักษะการสื่อสารทัศนคติความรู้ระบบสังคม
2. ด้านปัจจัยของสารประกอบด้วยรหัสเนื้อหาการจัดเสนอ
3. ด้านปัจจัยช่องทางการสื่อสารประกอบด้วย การเข้ารหัสและการถอดรหัสสาร สิ่งที่น่าสาร เช่น คลื่นแสงคลื่นเสียงวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และพาหนะของสิ่งนำสาร เช่นว่า อากาศช่องทางที่จะนำไปสู่ประสาทความรู้สึกรหรือการถอดรหัสของผู้รับสารมีการเห็นได้ยื่นสัมผัสได้กลิ่นการลิ้มรส เป็นต้น
4. ด้านปัจจัยของผู้รับสารประกอบด้วยทักษะการสื่อสารทัศนคติความรู้ระบบสังคม เป็นต้น

แนวคิดความสัมพันธ์ทางสังคม

บทบาทความสำคัญและความสัมพันธ์ของสถาบันทางสังคมบทบาทความสำคัญและความสัมพันธ์ของสถาบันทางสังคมคือ รูปแบบพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม เพื่อสนองความต้องการร่วมกันในด้านต่างๆ และเพื่อการดำรงอยู่ของสังคมโดยส่วนรวม แบบแผนพฤติกรรมต่าง ๆ ให้เป็นไปตามบรรทัดฐานทางสังคมที่มีความชัดเจนแน่นอนและเป็นไปตามวัฒนธรรมของแต่ละสังคมสถาบันทางสังคม หมายถึง ยอดรวมของรูปแบบความสัมพันธ์กระบวนการ และวัสดุอุปกรณ์ที่สร้างขึ้น เพื่อสนองประโยชน์สำคัญๆทางสังคมในเรื่องใดเรื่องหนึ่งทุกสถาบันจึงมีจารีตประเพณีกฎเกณฑ์ธรรมเนียมปฏิบัติและวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ของตนเอง เช่น อาคารสถานที่เครื่องจักรกลอุปกรณ์สื่อสาร เป็นต้นสถาบันทางสังคมตามนัยแห่งสังคมวิทยานั้นมิใช่จะปรากฏออกมาในรูปแบบที่เป็นทางการ เช่น การอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวในบ้านแห่งหนึ่ง (สถาบันครอบครัว) ธนาคาร สำนักงาน ตลาดสด (สถาบันทางเศรษฐกิจ) โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย(สถาบันการศึกษา) เท่านั้น แต่รวมไปถึงรูปแบบที่ไม่เป็นทางการด้วย ซึ่งในแต่ละสังคม จะมีสถาบันทางสังคมที่เป็นพื้นฐาน ดังนี้

1. สถาบันครอบครัว (Family Institution) เป็นแบบแผนพฤติกรรมของคนที่ติดต่อเกี่ยวข้องกันในเรื่องเกี่ยวกับครอบครัวและเครือญาติสมาชิกในครอบครัวมีความสัมพันธ์กันทางสายโลหิตหรือโดยการสมรส เป็นสถาบันที่มีความสูงสุดในสังคม

บทบาทที่สำคัญคือทำให้กำเนิดสมาชิกใหม่เพื่อทดแทนสมาชิกเก่าการอบรมเลี้ยงดูบุตรการคุ้มครองและบำรุงรักษาทั้งทางร่างกายและคุณภาพของสมาชิก

2. สถาบันการศึกษา (Educational Institution) เป็นสถาบันที่ทำหน้าที่ในการขัดเกลาถ่ายทอดทางวัฒนธรรมความรู้ไปยังสมาชิกในสังคม ลักษณะของความสัมพันธ์ประกอบด้วย ครู อาจารย์ ลูกศิษย์ เป็นต้น

บทบาทที่สำคัญคือ ปลูกฝังค่านิยมที่ดีงามและการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่สมาชิกในสังคมช่วยพัฒนาบุคคลให้เป็นสมาชิกที่ดีปลูกฝังทักษะการใช้ปัญญาเพื่อแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน

3. สถาบันศาสนา (Religious Institution) เป็นสถาบันที่ทำหน้าที่ขัดเกลาจิตใจปลูกฝังศีลธรรมอันดีงามให้กับสมาชิกในสังคม ลักษณะความสัมพันธ์ประกอบด้วย พระสงฆ์ นักรบวช ศาสนิกชน เป็นต้น

บทบาทที่สำคัญ คือ ปลูกฝังคุณธรรมที่ดีให้กับสมาชิกในสังคม ส่งเสริมให้สมาชิกในสังคมปฏิบัติตามคำสอนทางศาสนา ช่วยควบคุมสังคมให้เป็นปึกแผ่นและเกิดความสงบสุข แบบแผนพฤติกรรม เช่น การทำบุญตักบาตรการละหมาด

4. สถาบันเศรษฐกิจ (Economic Institution) เป็นสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการอุปโภคบริโภคสินค้าของสมาชิกในสังคม ลักษณะความสัมพันธ์ประกอบด้วย พ่อค้า แม่ค้า กรรมกร ชาวนา เป็นต้น

บทบาทที่สำคัญช่วยเร่งพัฒนาเศรษฐกิจให้มีความเจริญเติบโตและก้าวหน้าและจัดหาสิ่งของเพื่อให้สมาชิกในสังคมได้มีการอุปโภคบริโภคอย่างเพียงพอ สอดส่องดูแลให้ผู้บริโภคได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึงแบบแผนพฤติกรรมที่สำคัญ เช่น การซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า

5. สถาบันการเมืองการปกครอง (Political Institution) เป็นสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบให้ประชาชนในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ลักษณะความสัมพันธ์ประกอบด้วยรัฐบาล ประชาชน เป็นต้น

บทบาทที่สำคัญจัดการปกครองให้สมาชิกมีความเป็นอยู่ที่ดีควบคุมให้สมาชิกอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขแบบแผนพฤติกรรมที่สำคัญ เช่น การปฏิบัติตามกฎจรรยาบรรณการปฏิบัติตามกฎหมาย เป็นต้น

6. สถาบันนันทนาการ (Recreational Institution) เป็นสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการพักผ่อน เมื่อทำกิจกรรมแล้วเกิดความสุขกาย สบายใจ สนุกสนาน และมีความสุข

บทบาทที่สำคัญ คือ ทำให้คนในสังคมใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในทางสร้างสรรค์ผ่อนคลายความเครียด ตอบสนองความต้องการในรูปแบบต่าง ๆ

เช่น ศิลปะ การละเล่น กีฬา ดนตรีแบบแผนพฤติกรรมที่สำคัญ เช่น การแสดงดนตรีกลางแจ้ง การวาดภาพ เป็นต้น

7. สถาบันสื่อสารมวลชน (Media Institution) เป็นสถาบันที่สื่อข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อส่งต่อไปยังผู้รับสาร ซึ่งทำให้สมาชิกในสังคมมีความรู้มากขึ้น กลุ่มสังคมของสถาบันสื่อสารมวลชน ประกอบด้วย สถานีวิทยุโทรทัศน์ สำนักพิมพ์ สถานีวิทยุกระจายเสียงนักร้องนักร้องนักข่าว นักเขียน เป็นต้น

บทบาทที่สำคัญ คือการถ่ายทอดข่าวสารให้ประชาชนทราบ เพื่อให้มีความรู้ให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม ถ่ายทอดวัฒนธรรมแก่ประชาชน ตลอดจนให้ความรู้และความบันเทิงแก่สมาชิกในรูปแบบต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์หนังสือพิมพ์วิทยุภาพยนตร์ เป็นต้น แบบแผนพฤติกรรมที่สำคัญ เช่น การให้ข่าวสารข้อมูลตามข้อเท็จจริง ใช้ภาษาให้ถูกต้อง ตลอดจนเป็นตัวกลางในการเผยแพร่ความคิดเห็น และการทำตามกฎหมายของคณะกรรมการบริหารวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์หรือยึดมั่นในจรรยาบรรณของนักร้องนักร้องนักข่าว เป็นต้น สถาบันทางสังคมทุกสถาบัน ล้วนแต่มีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของสมาชิกในสังคมเป็นสำคัญ รวมทั้งร่วมธำรงให้สังคมอยู่ได้ มุ่งให้สังคมและสมาชิกในสังคมมีความสมบูรณ์บริบูรณ์มากยิ่งขึ้น ดังนั้น จึงไม่มีสถาบันทางสังคมใดที่จะสามารถดำรงอยู่ได้เพียงลำพัง อีกทั้งสมาชิกในสังคมยังต้องพึ่งพาอาศัยความเป็นสถาบันของสถาบันทางสังคมแต่ละสถาบันตลอดช่วงชีวิต

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง “กลยุทธ์ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระนักเทศน์ในอำเภอเมืองพะเยา” มีผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ดังนี้

(พระครูวิเวกวราภรณ์(ประสิทธิ์ ฐานวโร), 2560) ได้ศึกษาบทบาทของพระธรรมทูตที่มีผลต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ผลการศึกษาพบว่า ผู้ฟังที่เป็นเด็กนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ซึ่งเป็นวัยรุ่น พระนักเทศน์จะต้องใช้ความพยายามมาก เพราะเป็นกลุ่มคนที่ให้ความสนใจทางโลก เป็นทุนเดิมอยู่แล้วจึงไม่ค่อยสนใจในธรรมะมากเท่าใดนัก การบรรยายให้คนกลุ่มนี้เป็นพระนักเทศน์ต้องให้ความสนใจด้านเนื้อหา คือ กล่าวถึงความกตัญญูต่อบิดามารดา และสอดแทรกอารมณ์ขันในการบรรยาย ส่วนรูปแบบการนำเสนอจะต้องเน้นภาษากายประกอบการบรรยาย

(พระมหาอนุชา สิริวิญญู (พละกุล), 2556) ได้ศึกษาการศึกษาพระสงฆ์กับการพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาวัดเทพบูรณาราม ตำบลท่าพระ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่า เนื้อหาการพูดควรนำพฤติกรรมของชาวบ้านมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับ

หลักธรรมที่นำไปบรรยาย พระนักเทศน์ที่มีภูมิหลังมาจากครอบครัวที่เป็นชาวนาที่มีฐานะยากจน จะต้องต่อสู้กับการดำเนินชีวิตมามาก ย่อมเข้าใจความยากจนดี จึงมีจิตมุ่งมั่นต้องการช่วยเหลือผู้ยากไร้ และเข้าใจปัญหาความยากจนเป็นอย่างดี

ปัญหาและอุปสรรคของพระนักเทศน์ที่ต้องประสบด้วยตนเอง ได้แก่ 1) ความสัมพันธ์กับพระผู้ปกครองต้องให้การสนับสนุน 2) นโยบายของผู้บริหารคณะสงฆ์ 3) ความเข้าใจโลกสมัยใหม่ของผู้ปกครองสงฆ์

(บุญพรณี นันทจริยา, 2557) ได้ศึกษา การศึกษาทัศนคติที่มีต่อหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ของนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 วิทยาลัยเทคโนโลยีและพาณิชยศาสตร์ และบริหารธุรกิจ อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ผู้ฟังที่เป็นเยาวชน จะให้ความสนใจในพุทธธรรมที่ตนได้รับการปลูกฝัง มาจากครอบครัวตั้งแต่เด็กและเมื่อมาเป็นเยาวชนก็เกิดความสนใจ หลักธรรมที่ว่านั้นได้แก่ ธรรมะที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ คือ 5 , กฎแห่งกรรม

(ธีระพล มะอาจเลิศ, 2557) ได้ศึกษาเรื่องกลยุทธ์การสื่อสารการเผยแผ่พุทธธรรมของพระมหาวิมลชัย วชิรเมธี ผลการศึกษาพบว่า 1) มีการตั้งหัวข้อเรื่อง 2) มีการใช้ประโยคที่เข้าใจง่ายกระชับ 3) การใช้สัมผัสที่คล้องจอง ในเรื่องของกลวิธีและกลอุบายประกอบการสอน 1) การเล่านิทานและการยกอุทาหรณ์ประกอบ 2) การเปรียบเทียบโดยใช้อุปมา 3) การจงใจหลีกเลี่ยงความคิดเห็นโต้แย้ง

(สนอง จำนิล, 2557) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาารูปแบบและยุทธศาสตร์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาของพระนักเทศน์ที่มีอายุมากจะปรับตัวยากเกี่ยวกับการรับฟังคำชี้แนะจากผู้อื่น การแลกเปลี่ยน และขอคำแนะนำจากผู้อื่น การปรับบุคลิกภาพและการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมให้ทันสมัย

(อาทิตย์ หลวงละ, 2559) ได้ศึกษาเรื่อง การใช้เว็บไซต์เฟซบุ๊กอินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์ ผลการศึกษาพบว่า เนื่องจากพระนักเทศน์ส่วนใหญ่มีอายุค่อนข้างมาก จึงมีปัญหาในเรื่องของการใช้สื่อออนไลน์ ในการเผยแผ่ศาสนาจึงต้องมีพระรุ่นใหม่ให้ความช่วยเหลือ เช่น ใช้เฟซบุ๊ก ช่วยเผยแผ่หลักคำสอน โดยให้พระนักเทศน์ตรวจสอบ และแนะนำเนื้อหา นอกจากนี้ยังใช้เฟซบุ๊กติดตามความเคลื่อนไหวของโลกสมัยใหม่ แล้วจัดเนื้อให้สอดคล้องและทันกับโลกสมัยใหม่

(พระครูอุดมธรรมนิเทศก์, 2559) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดการเทศน์มหาชาติที่เหมาะสมกับเยาวชน ในจังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า ต้องคำนึงถึงผู้ฟังที่เป็นประชาชน 1) ให้เหมาะสมกับเวลา 2) ควรใช้รูปแบบกะทัดรัดมีขั้นตอน

การบรรยายที่เข้าใจได้ง่าย 3) จัดผู้บรรยายให้สอดคล้องกับอายุของผู้ฟัง เช่น ถ้าผู้ฟังส่วนมากเป็นเยาวชน ควรเลือกใช้เทคนิคการบรรยายที่เหมาะสม 4) สอดแทรกเรื่องตลกขบขัน ให้ตรงกับเนื้อหา 5) การใช้ระดับเสียงสูงต่ำ เสียงเบา เสียงดัง ตามเนื้อหาของ การบรรยาย เพื่อสร้างความน่าสนใจแก่ผู้ฟัง 6) แสดงภาษากายเพื่อเพิ่มความน่าสนใจของการบรรยาย

(จุฑามาศ โรบินสัน, 2560) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการสื่อสารพุทธธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย ผลการศึกษาพบว่า การเผยแผ่พระศาสนาคือการใช้สื่อออนไลน์ผลงานวิจัยนี้ได้ให้ข้อเสนอแนะในการใช้สื่อออนไลน์เพื่อเผยแผ่อย่างได้ผลดังนี้คือ 1) สื่อออนไลน์ที่ใช้ได้แก่ เพจบุ๊ก, ยูทูบ, เว็บไซต์ 2) ผู้รับเป็นคนไทยและต่างชาติ 3) ลักษณะของการนำเสนอ ได้แก่ การบรรยายปาฐกถาธรรม การถาม-ตอบ ปัญหาธรรมะ 4) ภาษาที่ใช้คือภาษาไทย, ภาษาอังกฤษ, ภาษาบาลี

(พระมหาปริชา สาเล็ง, 2560) ได้ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธานุศาสนของพระธรรมทูตอาสาใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการศึกษาพบว่า 1) ผู้บรรยายหรือพระนักเทศน์ จะต้องมีการพัฒนาตัวเองในเรื่องการใช้เครื่องมือสื่อสารในการเผยแผ่ ผลผลิตสื่อที่สอดคล้องกับยุคสมัยในแต่ละวัย และมีการทำงานเชิงรุก 2) พระธรรมทูตต้องทำตนเป็นแบบอย่างเพื่อให้ประชาชนไว้วางใจ 3) เน้นการเข้าถึงกับประชาชนตามท้องถิ่น ในด้านปัญหาและอุปสรรค ในการเผยแผ่พระพุทธานุศาสนา ได้แก่ 1) ทรัพยากรทางการบริหาร ได้แก่ บุคลากรงบประมาณ และสื่อที่จะใช้ในการเผยแผ่รวมถึงพาหนะจะต้องมีเพียง 2) การประสานงานจะต้องมีบุคลากรที่พร้อมในการประสานงานโครงการ

(สัจญญา นวลศิริ, 2560) ได้ศึกษาเรื่อง ท่วงทำนองทางภาษาและกลวิธีการถ่ายทอดธรรมะในงานเขียนของพระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต ผลการศึกษาพบว่า พระนักเทศน์จะต้องมีการพัฒนาตนเอง เพื่อค้นหาคุณสมบัติที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง จากการศึกษางานเขียน ของพระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต ซึ่งเป็นพระนักเทศน์ที่มีชื่อเสียงระดับประเทศ พบได้ว่างานเขียนที่โดดเด่นมีเอกลักษณ์ของท่าน จะมีลักษณะดังนี้ คือ มีการเลือกใช้คำ ใช้ประโยค เลือกใช้คำสุภาษิตสำนวน คำคม คำภาษาไทยคำอังกฤษคำ ภาษาถิ่น และคำโบราณ เป็นต้น

(พระครูบรรณานถเจติยาภิรักษ์(ชูศรี)และคณะ, 2562) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธานุศาสนาเชิงรุกของพระธรรมทูตสายอินเดียน-เนปาลตามหลักพุทธจิตวิทยา ผลการศึกษาพบว่า พระนักเทศน์ที่ดีจะต้องมีแรงบันดาลใจในการทำงานได้แก่ 1) มุ่งเข้าถึงชุมชนและบุคคล 2) มีจริยวัตรที่งดงามมีปณิธานอันแน่วแน่ 3) ฝึกฝนตนเองให้มีทักษะภาษาที่ดี 4) มีความเชื่อที่มั่นคงในเรื่องราว 5) เชื่อว่าพระพุทธานุเจ้ามีจริง 6) เชื่อในพุทธคุณ 7) เชื่อในศักยภาพของมนุษย์ 8) เชื่อในองค์พระตถาคต

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง กลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระนักเทศน์ในอำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การสร้างและตรวจสอบเครื่องมือ
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ พระนักเทศน์ในเขตอำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา จำนวน 12 รูป ได้แก่

1. พระสุนทรกิตติคุณ วัดศรีโคมคำ ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
2. พระครูสังวรวรรคคุณ วัดหัวข่วงแก้ว ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
3. พระครูสุกิตตยากร วัดศรีอุโมงค์คำ ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
4. พระครูศรีวรพินิจ วัดศรีโคมคำ ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
5. พระครูประยุตศุกานันต์ วัดร่องคือ ตำบลแม่ปืม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
6. พระครูพิสารสรกิจ ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
7. พระครูธำรงชินวาท วัดบ้านไช้ ตำบลแม่ณาเรือ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
8. พระครูอาชวะพิมล วัดแม่กาโทกหวาก ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
9. พระครูสุวัฒน์สังฆโสภณ วัดต้า่ม่อน ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
10. พระครูวีรชยานุวัตร วัดหัวข่วงแก้ว ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
11. พระครูสังฆรักษ์วชิระ วชิรปญโญ วัดหลวงราชสถูปฐาน ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
12. พระครูใบฎีกาเฉลิมพล อริยวิโส วัดหลวงราชสถูปฐาน ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

การกำหนดคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติของพระนักเทศน์ที่มีชื่อเสียงดังต่อไปนี้ คือ เป็นพระธรรมทูตที่ผ่านการอบรมและได้รับการแต่งตั้งจากเจ้าคณะจังหวัดพะเยา และมีจำนวนพรรษา 15 พรรษาขึ้นไป คัดเลือกมาได้ 12 รูป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การวิจัยเชิงเอกสาร หรือการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ศึกษาแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและจากสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศต่างๆ เพื่อเก็บรวบรวมเป็นข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) และนำมาเป็นแนวทางในการออกแบบสร้างแบบสอบถามเจาะลึกกรวมทั้งนำมาใช้เป็นส่วนประกอบในกระบวนการวิเคราะห์ และประมวลผลงานวิจัย

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ซึ่งมีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

2.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interivew)

การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Intviews) และเก็บรวบรวมเป็นข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้ เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แนวคำถาม และเครื่องมือที่จำเป็นที่ช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามดังนี้

3.1 สมุดบันทึก (Fieldnote)

3.2 เทปบันทึกเสียงใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informat Interview) และเก็บข้อมูลอื่นๆเพิ่มเติม ซึ่งการใช้เทปอัดเสียงเพื่อช่วยให้เก็บข้อมูลได้ละเอียดยิ่งขึ้น

3.3 กล้องบันทึกภาพใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเหตุการณ์ต่าง ๆ เพื่อความสมบูรณ์ในการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการอ่านและการศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎี ผลงานวิจัย และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องจากข้อมูลจากเอกสาร เพื่อเป็นพื้นฐานการดำเนินการวิจัยภาคสนาม

2. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ในการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลนี้ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ เจาะลึก (Indepth Interivew) จากพระสงฆ์ที่ได้รับการคัดเลือกโดยผู้วิจัย จำนวน 12 รูป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยข้อมูลเชิงคุณภาพผู้วิจัยได้ทำ การวิเคราะห์ข้อมูลแบบปฏิสัมพันธ์(Interactive) และแบบองค์รวม (Holistic) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการพยายามค้นหาความสัมพันธ์ซึ่งอาจมีหลักการกระทำตอบสนอง หรือกระทำซึ่งเป็นเหตุให้ตอบสนองอีกอย่างหนึ่ง ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในสังคมจะมีมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญจึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์ด้วยกันเองสร้างขึ้นมา ลักษณะของความสัมพันธ์ของมนุษย์มี 2 ลักษณะคือ เป็นผู้กระทำ (เหตุ) และเป็นผู้รับผลจากการกระทำ (ผล) หรือเป็นทั้งผู้กระทำและถูกกระทำโดยมีทิศทางของการกระทำเป็นทั้งทางตรง ทางอ้อมและแอบแฝง (แทรกซ้อน) การวิเคราะห์ข้อมูลแบบองค์รวม (Holistic Approach)เป็นการมองภาพความสัมพันธ์ (Interactive) ต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงกับบุคคลหรือสิ่งต่าง ๆ ในชุมชนที่เราศึกษาแบบตานกหรือการมองจาก ที่สูง (bird-eyes view) จะทำให้เห็นภาพความสัมพันธ์ย่อย ๆ ของส่วนต่าง ๆ หรือภาพตัดต่อชิ้นเล็ก (Jigsaws) เป็นรูปร่างของภาพขนาดใหญ่ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และทำให้มองเห็นถึงความเชื่อมโยงจากสัมพันธ์ส่วนต่างๆที่จะเชื่อมโยงไปสู่ภาพรวมหรือองค์รวมได้อย่างไร (How) และด้วยเหตุผลใด (Why)(สุรเชษฐ์ ชีระมณี, 2561)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัย เรื่อง กลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระนักเทศน์ในเขตอำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ทั้งหมด 2 ตอน ดังนี้ คือ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ กลยุทธ์ แผนงาน วิธีการ และแนวทาง ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระนักเทศน์

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ สังกัดคณะสงฆ์อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา รวมทั้งหมด 12 รูป ได้แก่

1. พระสุนทรกิตติคุณ วัดศรีโคมคำ ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
2. พระครูสังวรธรรมคุณ วัดหัวข่วงแก้ว ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
3. พระครูสุกิตตยากร วัดศรีอุโมงค์คำ ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
4. พระครูศรีวรพินิจ วัดศรีโคมคำ ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
5. พระครูประยุตศุกานต์ วัดร่องคือ ตำบลแม่ปืม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
6. พระครูพิสารสรกิจ ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
7. พระครูจ่างรังษิโนวาท วัดบ้านไร่ ตำบลแม่ณาเรือ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
8. พระครูอาชวะพิมล วัดแม่กาโทกหวาก ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
9. พระครูสุวัฒนสังฆโสภณ วัดต้า่ม่อน ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
10. พระครูวีระชยานุวัตร วัดหัวข่วงแก้ว ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
11. พระครูสังสรักษ์วชิระ วชิรปัญญา วัดหลวงราชสันฐาน ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
12. พระครูใบฎีกาเฉลิมพล อริยวิโส วัดหลวงราชสันฐาน ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

ตาราง 1 ข้อมูลทั่วไปของประชากร

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน
1. อายุ	
30-39 ปี	2
40-49 ปี	6
50-59 ปี	2
60 ปีขึ้นไป	2
2. จำนวนภรรยา	
10-19 ภรรยา	2
20-29 ภรรยา	7
30-39 ภรรยา	1
40 ภรรยาขึ้นไป	2
3. ระดับการศึกษาสูงสุด	
ปริญญาตรี	3
ปริญญาโท	7
ปริญญาเอก	2
4. ตำแหน่งสูงสุด	
เจ้าคณะอำเภอ	1
รองเจ้าคณะอำเภอ	2
เจ้าคณะตำบล	2
เลขานุการเจ้าคณะจังหวัด	1
เลขานุการเจ้าคณะรองเจ้าคณะอำเภอ	1
เจ้าอาวาส	3
อื่นๆ	2
5. จำนวนพี่น้องจากพ่อแม่เดียวกัน	
1 คน	2
2 คน	3
3 คน	4
4 คน	1
มากกว่า 5 คนขึ้นไป	2

ตาราง (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน
6. อาชีพของพ่อแม่	
ทำไร่-ทำนา	10
ค้าขาย	1
รับจ้างทั่วไป	1

ผลจากการศึกษาพบว่า ลักษณะส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง มีดังนี้ คือ อายุอยู่ระหว่าง 38-68 ปี อายุเฉลี่ย 49 ปี ระยะเวลาของการดำรงอยู่ในสมณเพศอยู่ในระหว่าง 17-48 พรรษา โดยเฉลี่ย 28 พรรษา ระดับการศึกษาสูงสุด จบปริญญาเอก 2 รูป ปริญญาโท 7 รูป และปริญญาตรี 3 รูป การดำรงตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์เป็นเจ้าคณะอำเภอ 1 รูป รองเจ้าคณะอำเภอ 2 รูป เจ้าคณะตำบล 2 รูป เลขาเจ้าคณะจังหวัด 1 รูป เลขานุการเจ้าคณะรองเจ้าคณะอำเภอ 1 รูป เจ้าอาวาส 3 รูป และอื่นๆที่ไม่มีตำแหน่งบริหาร 2 รูป จำนวนพี่น้องในครอบครัวโดยเฉลี่ยมีจำนวน 3 คน อาชีพพ่อแม่ของพระนักเทศน์ส่วนมาก (10คน) มีอาชีพทำนา และอาชีพค้าขายและรับจ้างอย่างละ 1 รูป

เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

นับตั้งแต่พระพุทธองค์ตรัสรู้เป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าจนถึงปัจจุบัน นับเป็นเวลา 2,600 กว่าปี ที่ผ่านมารัฐบาลไทยได้จัดงานฉลองพุทธชยันตี 2,600 ปีของการตรัสรู้ในปี พ.ศ. 2555 ซึ่งหลักคำสอนของพระพุทธองค์หาได้เสื่อมสูญหรือผุกร่อนไปตามกาลเวลา เหมือนกับสังขารหรือสรรพสิ่งใดๆที่มีเกิดมีดับเป็นอนิจจัง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึง ความเป็นนิรันดร์แห่งพระสัจธรรมและคำสอนของพระพุทธองค์ซึ่งอยู่เหนือกาลเวลา ไม่มีเก่า ไม่มีล้าสมัย ไม่ว่าจะวันเดือนปีจะล่วงผ่านไปแม้ว่าเวลาจะผ่านมานานเท่าใดก็ตาม ซึ่งไม่น่าเชื่อว่า อดีตกาลเมื่อ 2,600 กว่าปีที่ผ่านมาในยุคสมัยนั้น สังคมไม่ได้เจริญทางด้านวัตถุเหมือนทุกวันนี้ อีกทั้งเทคโนโลยี สาธารณูปโภค รวมทั้งองค์ความรู้ด้วยศาสตร์ต่างๆ ก็ยังไม่มีนักคิด นักเขียน นักทฤษฎี ตลอดจนอนุกรรมการการศึกษา สมุด ดินสอ ปากกา ไม่บรรทัด และเครื่องบันทึกเสียงก็ยังไม่มีเช่นเดียวกัน ไม่มีใครประดิษฐ์คิดค้นจัดทำขึ้นมา แต่ผู้มีพระภาคเจ้า ทรงเป็นศาสดาของชาวพุทธกลับมีสติปัญญา มีพระปรีชาญาณอันล้ำลึกเหนือคำบรรยาย สามารถรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งอันเป็นแก่นแท้ของธรรมชาติ หลังจากที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้ พระองค์ทรงแสดงพระธรรม

เทศนาสั่งสอนธรรม ซึ่งเรียกว่า เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมอันหลากหลายของ พระพุทธเจ้า กระทำผ่านการตรัสสอนจากพระโอรสของพระองค์ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายในการสอน อยู่ 3 ประการ คือ

1. พระองค์ทรงสอนให้ผู้ฟัง รู้ยิ่งเห็นจริง ในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น หมายความว่า ทรงสอนให้ผู้ฟังเห็นจริงเฉพาะเท่าที่จำเป็นสำหรับสาวกเท่านั้น สิ่งใดที่ทรงรู้แล้ว แต่เห็นว่าไม่ จำเป็นสำหรับผู้ฟัง หรือผู้รับการสอน ก็ไม่สอนสิ่งนั้น แต่ทรงสอนให้ผู้ฟังเห็นจริงเฉพาะเท่าที่รู้ และจำเป็นเท่านั้น

2. พระองค์ทรงสั่งสอนให้ผู้ฟังตรงตามเห็นจริงได้ ทรงแสดงธรรมอย่างมีเหตุ มีผล ผู้ฟังสามารถไตร่ตรองตามให้เห็นด้วยตนเอง

3. พระองค์ทรงสอนให้ผู้ฟังได้รับผลตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตน ทรงแสดงธรรมที่มีคุณเป็นอัครรรย และสามารถปฏิบัติตามให้ได้รับผลตามสมควรแก่กำลัง แห่งการปฏิบัติตนของแต่ละบุคคล

ในส่วนหลักการสอนของพระพุทธเจ้า พระองค์จะทรงสอนใคร จะทรงดูว่าบุคคลแต่ละ คนนั้นอยู่ในระดับไหนมีความแตกต่างกันอย่างไร พระองค์ทรงคำนึงถึงบุคคล 4 ประเภท ได้แก่ บุคคลผู้สามารถรู้ได้อย่างฉับพลัน เพียงแต่ยกหัวข้อขึ้นแสดงก็อาจรู้ได้ทันที บุคคลผู้สามารถรู้ ได้เมื่อ อธิบายความอย่างละเอียดแล้วซักถามทบทวน บุคคลผู้สามารถเข้าใจได้ เมื่ออธิบาย ความอย่างละเอียดแล้วซักถามทบทวน บุคคลผู้ไม่สามารถเข้าใจอะไรได้ที่ลึกซึ้ง และมีความเห็นผิดอย่างรุนแรง ในการแสดงธรรมนั้นพระองค์จึงทรงใช้หลักการสอนให้เหมาะสมกับ บุคคลประเภทต่างๆ โดยคำนึงถึงตัวผู้เรียนและเนื้อหา หรือเรื่องที่สอนเป็นสำคัญ เช่นเดียวกับ หลักการต่างๆไปก็คือ ด้านที่เกี่ยวกับเนื้อหาสาระหรือเรื่องที่ทรงสอนของพระพุทธองค์ ในการ สอนแต่ละครั้ง นอกจากพระองค์จะทรงดูนิสัย หรือระดับภูมิปัญญาแล้ว เนื้อหาหรือเรื่องที่จะ สอนนั้นก็ต้องคำนึงด้วยเช่นกัน ซึ่งเนื้อหาที่จะสอนนั้น พระองค์มีหลักอยู่ 7 ประการ คือ

1. เริ่มสอนจากสิ่งที่รู้เห็น เข้าใจง่าย หรือรู้เห็น เข้าใจอยู่แล้ว ไปหาสิ่งที่รู้เห็น หรือเข้าใจยากหรือยังไม่รู้เห็น ไม่เข้าใจ

2. สอนเนื้อเรื่องที่ลุ่มลึกยากลงไปตามลำดับขั้น และความต่อเนื่องกันเป็นสาย ลงไป

3. ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงได้ ฟังสอนด้วยของจริง ให้ผู้เรียนได้ดู ได้เห็น ได้ ฟังเอง อย่างที่เรียกว่าประสบการณ์ตรง

4. สอนตรงตามเนื้อหา ตามเรื่อง มีเป้าหมาย ไม่วกไปวนมา ไม่ทำให้ผู้ฟัง ไขว้เขว หรือออกนอกเรื่องโดยไม่มีอะไรเกี่ยวข้องกับเนื้อหา

5. สอนอย่างมีเหตุผล ตรงตามเห็นจริงได้ อย่างที่เรียกว่า สนิทาน 3
6. สอนเท่าที่จำเป็นพอดีสำหรับให้เกิดความเข้าใจ ให้การเรียนรู้ได้ผล ไม่ใช่สอนเท่าที่ตนรู้ หรือสอนแสดงภูมิว่า ผู้สอนมีความรู้มาก
7. สอนสิ่งที่มีความหมาย ควรที่เขาจะเรียนรู้ เข้าใจ และเป็นประโยชน์แก่ตัวเขาเอง

ด้านที่เกี่ยวกับตัวผู้เรียนนี้ก็คล้ายกับเนื้อหา หรือเรื่องที่พระองค์ทรงสอน พระองค์จะสอนใครนั้น ต้องดูก่อนว่า มีความพร้อมที่จะเรียนรู้หรือไม่ หรือคนไหนมีความรู้ระดับไหน พระองค์ก็จะปรับความยากง่ายให้เข้ากับบุคคลนั้น พระองค์จะรู้ว่าบุคคลนั้นมีนิสัย หรือจริต ในทางใด (รู้ด้วยทศพลญาณ) พระองค์ก็จะสอนตามนั้น ในด้านที่เกี่ยวกับตัวผู้เรียน แบ่งออกเป็น 7 ประการ ดังนี้

1. ความรู้ พระองค์ทรงคำนึงถึงความสำคัญเป็นอันดับต้นๆ และทรงสอนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล เช่น บุคคล 4 ประเภท เป็นต้น
2. ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิธีการสอน ฝอนให้เหมาะสมกับบุคคล แม้สอนในเรื่องเดียวกันแต่ต่างบุคคล ก็อาจจะใช้วิธีที่ต่างกันไป
3. นอกจากพระองค์จะทรงคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลแล้ว พระองค์ยังคำนึงถึงความพร้อม ความสูงงอม ความแก่รอบแห่งอินทรีย์ หรือญาณ ที่บาลีเรียกว่า ปรีปากะ ของผู้เรียนแต่ละบุคคลเป็นรายๆ ไปด้วย
4. พระองค์ทรงสอนโดยให้ผู้เรียนลงมือทำด้วยตนเอง ซึ่งจะช่วยให้บุคคลนั้น เกิดความรู้ความสามารถ เกิดความเข้าใจชัดเจนแม่นยำ และได้ผลจริง
5. การสอนดำเนินไปในรูปแบบที่ทำให้รู้สึกได้ว่า ผู้เรียนกับผู้สอนมีบทบาท ร่วมกันในการแสวงหาความรู้จริง มีการแสดงความคิดเห็นโต้ตอบโดยเสรี หลักการนี้จึงเป็นข้อสำคัญในวิธีการแห่งปัญญาซึ่งต้องการอิสรภาพในทางความคิด และโดยวิธีนี้เมื่อเข้าถึงความจริง ผู้เรียนก็จะรู้สึกว่าตนได้มองเห็นความจริงที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง
6. เอาใจใส่บุคคลที่ควรได้รับความสนใจพิเศษเป็นรายๆ ไป ตามสมควรแก่กาลเทศะ และเหตุการณ์
7. ช่วยเหลือเอาใจใส่คนที่ด้อย ที่ไม่มีปัญญา เช่น เรื่อง จูฬบัณฑิต เป็นต้น

ในเรื่องที่เกี่ยวกับตัวผู้สอน ภาพรวมของผู้สอน ซึ่งหมายถึง พระนักเผยแผ่พุทธธรรมทุกรูป และรวมไปถึงวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าด้วย ในการสอนนั้น การเริ่มต้นเป็นจุดสำคัญมากอย่างหนึ่ง การเริ่มต้นที่ดีมีส่วนช่วยให้การสอนสำเร็จผลดีเป็นอย่างมาก อย่างน้อยก็เป็นเครื่องดึงความสนใจ และนำเข้าสู่เนื้อหาได้ ในส่วนของการสร้างบรรยากาศในการสอนนั้น

สถานที่ต้องเป็นสัปปายะ ปลอดภัย โปร่ง เพลิดเพลิน ไม่ให้ตึงเครียด ไม่ให้เกิดความอึดอัดใจ และให้เกียรติแก่ผู้เรียน ให้เขามีความภูมิใจในตัวเอก ในส่วนของสาระเนื้อหาที่มุ่งให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่สอนเป็นสิ่งสำคัญไม่กระทบตนและผู้อื่น มีการสอนโดยเคารพทั้งตนเองและผู้อื่น คือตั้งใจสอน ทำจริง ด้วยความรู้สึกรู้ว่าเป็นสิ่งมีคุณค่า ภาษาที่ใช้ก็เป็นภาษาที่สุภาพ นุ่มนวล ไม่หยาบคาย ชวนให้สบายใจ สละสลวย เข้าใจง่าย

การสอนของพระพุทธเจ้าแต่ละครั้งมีคุณลักษณะซึ่งเรียกได้ว่า เป็นลีลาในการสอน คือ อธิบายให้เห็นชัดเจน แจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือไปดู เห็นกับตา ชักจูงใจให้เห็นจริง ด้วยชวนให้ คล้อยตามจนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ รั้าใจให้แกลั้วกล้า บังเกิดกำลังใจ ปลุกให้มีอุตสาหะ แข็งขัน มั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จ ทนต่อความเหนื่อยยาก ซิลมใจให้แช่มชื่น รั้าเรียง เบิกบาน พัง ไม่เบื่อ และเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะเห็นประโยชน์ในการปฏิบัติ

วิธีการสอนของพระพุทธเจ้ามีหลายวิธี แต่ที่พบบ่อยก็คือวิธีการแบบสภาัจฉา หรือ สันทนาโดยใช้วิธีถามคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจธรรมและความเลื่อมใสศรัทธาในที่สุด แบบ บรรยายธรรม จะทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมประจำวัน ซึ่งจะมีประชาชนหรือพระ สาวกเป็นจำนวนมาก แบบตอบปัญหา ในการตอบปัญหา พระองค์ทรงสอนให้พิจารณาคุณ ลักษณะของปัญหาและใช้วิธีตอบให้เหมือนกัน การวางกฎข้อบังคับ โดยใช้วิธีการกำหนด หลักเกณฑ์ กฎ และข้อบังคับให้พระสาวก หรือสงฆ์ปฏิบัติ หรือยึดถือตัวด้วยความเห็นชอบ ร่วมกัน

สรุปได้ว่า หลักนิเทศศาสตร์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้สอดคล้องกับเทคนิคและวิธีการเผยแผ่ พุทธธรรมของพระพุทธเจ้า กล่าวคือ จะทรงตั้งจุดมุ่งหมายในการสอนว่า ทรงกำหนด จุดมุ่งหมายแต่ละครั้งเพื่ออะไร แล้วก็ทรงเตรียมเนื้อหาหรือเรื่องที่จะทรงสอนไปตามลำดับ ความยากง่ายไปพร้อมๆกับ ทรงคำนึงถึงตัวผู้รับการสอน หรือผู้รับสารด้วยว่า เขาจะสามารถ เข้าใจและนำไปใช้ประโยชน์อย่างไร ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้สึกรู้สึกอยากเรียนรู้มากยิ่งขึ้น

ทั้งนี้ เทคนิคและวิธีการสอนก็หลากหลายรูปแบบและวิธีการดังกล่าวแล้ว จึงทำให้ใน ระยะเวลาที่ทรงประกาศพระพุทธศาสนานั้น มีบุคคลในทุกชั้นวรรณะเลื่อมใสศรัทธาอุปสมบท ตาม และสามารถบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์จำนวนมาก ดังที่ปรากฏในพุทธประวัติแล้ว ถึงแม้ บางคนจะมีได้อุปสมบทก็ตาม แต่ก็ได้น้อมนำหลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตที่สุขสงบทั้งใน ระดับบุคคล ครอบครัวมาสู่ชุมชนและสังคม ทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองทั้งฝ่ายอาณาจักร และศาสนจักรตลอดมา

งานด้านการเผยแผ่ในปัจจุบัน

ปัจจุบันถ้าจะพูดถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์นั้น จะเห็นได้ว่าวิธีการเผยแผ่ที่หลากหลายมากขึ้น เนื่องจากปัจจุบันมีสื่อและเทคโนโลยีต่างๆที่ทันสมัยเข้ามาใช้ประกอบกับการเผยแผ่ธรรม นั้นหมายความว่า วิธีการเหล่านี้เปิดกว้างขึ้นและสามารถขยายไปสู่กลุ่มคนหรือกลุ่มเป้าหมายได้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น ดังนั้น จากการศึกษาพบว่า พระสงฆ์ในปัจจุบันทำงานควบคู่กันไปในหลายๆด้าน ทั้งงานด้านการปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ ดังข้อมูลที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังนี้

ตอนที่ 2 เกี่ยวกับผลงานดีเด่น

1. เกี่ยวกับผลงานดีเด่น

งานด้านพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ได้กำหนดกรอบงานไว้ 6 ด้าน คือ 1. ด้านการปกครอง 2. ด้านศาสนศึกษา 3. ด้านการเผยแผ่ 4. ด้านสาธารณูปการ 5. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 6. ด้านสาธารณสงเคราะห์ โดยมีพระสงฆ์ทั้งหมด 12 รูปซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรง นอกจากนี้ นอกจากงานโดยตรงด้านพระพุทธศาสนา มีพระสงฆ์ 9 รูป ยังมีงานด้านการพัฒนาสังคมที่ทำขึ้นเห็นเป็นที่ประจักษ์ อาทิเช่น งานที่พระสงฆ์ได้ออกไปช่วยเหลือสงเคราะห์ประชาชน ไม่ว่าจะเป็นเยาวชน ไปจนถึงผู้สูงอายุ เช่น การมอบทุนการศึกษาแก่เยาวชนสงเคราะห์ผู้ประสบภัย ผู้ยากไร้ โครงการเยาวชนกล้าแผ่นดิน สภายาวชนจังหวัด เป็นต้น

2. ผ่านการศึกษา/อบรม

การศึกษาจากในระบบเป็นการศึกษาผ่านทางสถานศึกษาที่เป็นทางการคือสถานอบรมที่คณะสงฆ์ได้คัดเลือกตัวแทนพระสงฆ์เข้าไปอบรม ได้แก่ การอบรมพระธรรมทูต มีการจัดอบรมปีละ 1 ครั้ง โดยจัดอบรมที่วัดท่าตอ อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นศูนย์อบรมพระธรรมทูตของภาคเหนือ เป็นต้น โดยพระสงฆ์ทั้ง 12 รูปได้ผ่านการอบรมทั้งหมด

การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษแบบไม่เป็นทางการ อาทิเช่น การเรียนรู้ซึมซับงานด้านการเผยแผ่ ตั้งแต่เริ่มบวชเป็นสามเณร โดยได้รับจากสั่งสอนจากเจ้าอาวาสในวัดที่จำพรรษาอยู่ เช่น เป็นการสอนวิธีการเทศน์ธรรมแบบพื้นเมืองเหนือ การฝึกให้สวดมนต์ ส่วนงานด้านงานด้านการเผยแผ่นั้น ในช่วงแรกๆพระสงฆ์ทั้ง 12 รูปได้มีการติดตามพระผู้ใหญ่ในการทำงาน แล้วได้ซึมซับการทำงาน เมื่อได้มีโอกาสทำงานก็เป็นการเก็บประสบการณ์ทำงาน ทั้งนี้ มีพระจำนวน 12 รูปที่ได้รับการซึมซับจากการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ

3.ระยะเวลาในการฝึกฝน

ระยะเวลาในการฝึกฝนของพระนักเทศน์จะอธิบายแบ่งเป็น 2 ข้อคือ การศึกษาจากภายในระบบ และการศึกษาจากนอกระบบ

การศึกษาจากในระบบเป็นการศึกษาผ่านทางสถานศึกษาที่เป็นทางการ ไม่เกิน 30 วัน คือสถานอบรมที่คณะสงฆ์ได้คัดเลือกตัวแทนพระสงฆ์ไปอบรม ได้แก่ การอบรมพระธรรมทูต มีการจัดอบรมปีละ 1 ครั้ง โดยจัดอบรมที่วัดท่าตอ อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นศูนย์อบรมพระธรรมทูตของภาคเหนือ เป็นต้น โดยพระสงฆ์ทั้ง 12 รูปได้ผ่านการอบรมในระบบ โดยจะใช้ระยะเวลาในการอบรมในแต่ละที่นั้นไม่เกิน 30 วัน

การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษแบบไม่เป็นทางการ อาทิเช่น ตั้งแต่เริ่มบวชเป็นสามเณร โดยได้รับจากสั่งสอนจากเจ้าอาวาสในวัดที่จำพรรษาอยู่ ได้รับการสอนวิธีการเทศน์ธรรมแบบพื้นเมืองเหนือ การฝึกให้สวดมนต์ การเรียนรู้ชิมชั่งงานด้านการเผยแผ่ ในงานด้านการเผยแผ่ ในช่วงแรกๆได้มีการติดตามพระผู้ใหญ่ในการทำงาน แล้วได้ชิมชั่งการทำงาน เมื่อได้มีโอกาสทำงานเป็นการเก็บประสบการณ์ทำงาน ทั้งนี้มีพระจำนวน 12 รูป ได้ฝึกฝนโดยวิธีนี้เป็นเวลามากกว่า 10 ปี ทั้ง 12 รูป

4. แรงบันดาลใจที่ทำให้สร้างผลงานดีเด่น

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ทั้ง 12 รูป พบว่า แรงบันดาลใจที่ทำให้เกิดการสร้างสรรค์ผลงานที่ดีเด่นมาจาก การมีพระสงฆ์ที่เป็นต้นแบบที่ดีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยเป็นพระสงฆ์ที่ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ และทำคุณประโยชน์ให้กับสังคม จนเป็นที่ยอมรับนับถือจากประชาชน และส่วนหนึ่งมาจากการติดตามพระผู้ใหญ่ในการทำงาน ได้เรียนรู้วิถีชีวิต วิธีการ และเทคนิควิธีต่าง ๆ ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงาน และตามพระธรรมวินัย พระสงฆ์ มีบทบาทหน้าที่ในการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อให้ประชาชน ทำความดี ละเว้นจากการทำชั่ว ตลอดจนภูมิหลังครอบครัวของพระนักเทศน์ เป็นคุณสมบัติเฉพาะตัวที่ดีส่งผลให้มีการสร้างสรรค์ผลงาน เช่น พระสงฆ์ที่มาจากรอบครัวที่มีฐานะยากจน จะมีความกตัญญูกตเวทิต่อครอบครัว ในเวลาเทศน์จะสามารถถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกได้เป็นอย่างดี ทำให้ผู้รับฟังเกิดความคล้อยตาม รับรู้ถึงความผิดชอบ ชั่วดี เป็นต้น นอกจากนี้แรงบันดาลใจยังมาจากบุคคลต้นแบบที่นับถือ เลื่อมใส ศรัทธา ดังจะยกตัวอย่างหลวงปู่อุบาลีคุณูปมาจารย์ ท่านเป็นพระนักเผยแผ่อย่างแท้จริง หลวงปู่มีความรู้ความสามารถในการอ่านเขียนภาษาล้านนา การออกแบบแปลนพระอุโบสถ กุฏิ ลานนา ประวัติศาสตร์และโบราณคดี ในอดีตหลวงปู่มีตำแหน่งด้านสังคมเป็น ประธานกรรมการมูลนิธิสงเคราะห์ สงอาพาธจังหวัดพะเยา กรรมการที่ปรึกษาราชประชานูเคราะห์ กรรมการปริวรรต

หนังสือล้านนาไทย และงานพัฒนาสังคมต่างๆอีกมากมาย ท่านจึงเป็นแบบอย่างและเป็นแรงบันดาลใจให้แก่พระภิกษุและสามเณรได้ปฏิบัติตามแนวทางการเป็นนักเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา นอกจากนี้แรงบันดาลใจที่สร้างผลงานนั้นยังเกิดมาจากการพบเจอผู้คนที่ประสบปัญหาและต้องการช่วยแก้ไขปัญหานั้นได้ ยกตัวอย่าง จากการสัมภาษณ์พระครูอาชวะพิมล เจ้าอาวาสวัดแม่กาโทกหวาก ได้สนทนากับผู้สูงอายุที่ไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ แม้แต่ชื่อของตนเอง ดังนั้นสิ่งที่ท่านพบเจอจึงเป็นแรงบันดาลใจ และมีส่วนผลักดันให้ริเริ่มสอนผู้สูงอายุให้สามารถอ่านออกและเขียนชื่อของตนเองได้ จากจุดเริ่มต้นเล็ก ๆ ได้ส่งผลให้เกิดเป็นโรงเรียนผู้สูงอายุขึ้นมาในปัจจุบัน โรงเรียนผู้สูงอายุดังกล่าวได้มีการส่งเสริมด้านวิชาการ ด้านวิชาชีพ และด้านการส่งเสริมสุขภาพ เป็นต้น

5. บุคคลที่ท่านยึดถือในการทำงาน

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์ทั้ง 12 รูป พบว่า มีพระนักเผยแผ่ที่เป็นต้นแบบ เป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจ เป็นพระสงฆ์ที่ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ในการเป็นแบบอย่างให้กับพระสงฆ์ทั้ง 12 รูป อันดับแรกคือพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ แล้วสอนผู้อื่นให้ประพฤติตาม หลวงปู่อุบาลีคุณูปมาจารย์ อดีตเจ้าอาวาสวัดศรีโคมคำ หลวงพ่อพระธรรมราชานุวัตร อดีตเจ้าคณะภาค 6 พระเทพญาณเวที ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค 6 พระธรรมโกศาจารย์ หรือรู้จักท่านในนามของพุทธทาสภิกขุ พระครูโสภณบุญญาภรณ์ หรือรู้จักท่านในนามของครูบาทอง พระราชธรรมวาที วัดประยูรวงศาวาส พระเมธีวชิโรดมหรือรู้จักท่านในนามท่าน ว.วชิรเมธี และพระครูนิโครธบุญญากร เจ้าอาวาสวัดไทยนิโครธาราม สหพันธ์สาธารณรัฐประชาธิปไตยเนปาล พระธรรมทูตสายอินเดีย-เนปาล

6. หลักในการพัฒนางานให้โดดเด่น

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์ทั้ง 12 รูป พบว่า หลักการพัฒนางานเผยแผ่ให้โดดเด่น จนเป็นที่รู้จักของคนในสังคมมีดังต่อไปนี้

ในการทำงานด้านการเผยแผ่นั้นต้องมีหลักการพัฒนาตนเอง เพื่อให้สามารถทำงานด้านการเผยแผ่สามารถทำงานได้ตรงตามวัตถุประสงค์ และได้ประสิทธิผลที่ดี การให้ความสำคัญกับผู้ฟังก็เป็นส่วนสำคัญในการทำงานให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด เช่น การให้ความสำคัญกับสถานที่ในการจัดทำโครงการ ให้มีความสะดวกสบาย มีความร่มรื่น มีอากาศที่ดีเพื่อให้ผู้ฟังมีสมาธิอย่างเต็มที่ สามารถรับกับสิ่งที่พระนักเทศน์ต้องการเผยแผ่ได้ โดยการดูผู้ฟังว่าเป็นกลุ่มผู้ฟังเป็นคนกลุ่มใด เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มข้าราชการ กลุ่มประชาชนทั่วไป เป็นต้น

การจัดเตรียมเลือกเนื้อหาที่สอดคล้องกับผู้ฟัง การเตรียมเนื้อหาที่จะนำไปบรรยายนั้น ก็มีส่วนสำคัญในการทำงานด้วยการเผยแพร่ ยกตัวอย่าง พระครูประยุตศุกการ เจ้าคณะตำบลแม่เปิม เจ้าอาวาสวัดร่องคือ ใช้หลักการในการบรรยายคือไม่โจมตีใคร สำรวมในศีล หมั่นสำรวจตัวเองอยู่ตลอดเวลา พระครูพิศาลสรกิจใช้หลักการ สอน สวด เสก สร้าง สอนคือการสอนอย่างไรให้ผู้ฟังเข้าใจ สวด คือการให้ญาติโยมเลื่อมใส ในการสำรวมระวังการปฏิบัติตน เสก คือไม่ใช้การปลุกเสก แต่เป็นการขัดเกลาคน สร้างคน สร้างคือ การสร้างศาสนสถาน สร้างบุคคล ให้อยู่คู่สืบทอดกับพระพุทธศาสนาต่อไป พระครูธำรงชินวาท เจ้าอาวาสวัดบ้านไช้ ใช้หลักการในการ คือ ความรู้พอเพียง เสียกังวล ปฏิภาณว่องไว ใจสะอาด มารยาทเรียบร้อย และหลักธรรมของพระพุทธเจ้าที่ทักษะของนักปราชญ์หรือบัณฑิตควรพึงมีคือหัวใจนักปราชญ์คือ สุ จิ ปุ ลิ สุ ย่อมมาจาก สุตตะ แปลว่า การฟัง จิ ย่อมมาจาก จิตตะ แปลว่า การคิด ปุ ย่อมมาจาก ปุจฉา แปลว่า การถาม ลิ ย่อมมาจาก คำว่า ลิขิต แปลว่า การเขียน

มีหลักการพัฒนาตนเอง โดยดูจาก เป็นพระสงฆ์ที่ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ในการนำมาเป็นแบบอย่าง โดยใช้หลักการพัฒนาตน พัฒนาคณะ พัฒนางาน ซึ่งไม่หยุดการพัฒนาตนเอง โดยใช้หลักความอดทน

แรงบันดาลใจในการทำงานเป็นส่วนสำคัญของการเป็นพระนักเทศน์ การมีพระสงฆ์ที่เป็นต้นแบบที่ดีในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา โดยเป็นพระสงฆ์ที่ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ และทำคุณประโยชน์ให้กับสังคม จนเป็นที่ยอมรับนับถือจากประชาชน และส่วนหนึ่งมาจากการติดตามพระผู้ใหญ่ในการทำงาน ได้เรียนรู้วิถีคิด วิถีทำงาน และเทคนิควิธีต่าง ๆ ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงาน และตามพระธรรมวินัย พระสงฆ์ มีบทบาทหน้าที่ในการเผยแพร่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อให้ประชาชน ทำความดี ละเว้นจากการทำชั่ว ตลอดจนจรรยาหลังครอบครัวของพระนักเทศน์ เป็นคุณสมบัติเฉพาะตัวที่ดีส่งผลให้มีการสร้างสรรค์ผลงาน เช่น พระสงฆ์ที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะยากจน จะมีความกตัญญูกตเวทีต่อครอบครัว เวลาเทศน์จะสามารถถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกได้เป็นอย่างดี ทำให้ผู้รับฟังเกิดความคล้อยตาม รับรู้ถึงความผิดชอบ ชั่วดี เป็นต้น

7. เป้าหมายในการทำงาน

พระนักเทศน์ทั้ง 12 รูป มีเป้าหมายในการทำงานโดยแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. เพื่อทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาต้องการให้พระพุทธศาสนานั้นมีความเจริญรุ่งเรืองยิ่ง ๆ ขึ้นไป ตั้งแต่บรรพชา มาจนถึงปัจจุบัน ตอนนี้ก็อายุได้ 50 กว่าปีแล้ว ศาสนาสามารถทำให้เราเป็นอย่างไรก็ได้ เราก็จะรักษาไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาเพื่อสืบทอดไปยังคนรุ่นหลังต่อไป นอกจากนี้ยังต้องการให้ศาสนามีความมั่นคง ถ้าศาสนาไม่มีความมั่นคง ถ้า

พระสงฆ์ผู้มีหน้าที่หลักในการเผยแผ่ธรรมะ ไม่ศึกษาธรรมะ ต่อไปในอนาคตศาสนาก็จะอยู่ไม่ได้ ในการทำหน้าที่ของพระสงฆ์ให้ดีที่สุด คือการเผยแผ่ ทำหน้าที่ในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ ให้ดีที่สุด เช่น ผมเคยได้รับตำแหน่งผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตพะเยา ผมก็ได้ทำหน้าที่ของผมอย่างดีที่สุด ทำหน้าที่การเผยแผ่ต่อไปให้ดีที่สุด ทำอย่างต่อเนื่อง สิ่งที่ทำนั้นเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นเป็นหลัก ประโยชน์แก่ตนเป็นรอง ดำเนินการอนุรักษ์และสืบสานการเทศน์แบบพื้นเมืองเหนือ สืบทอดไปยังสามเณรรุ่นใหม่ ๆ เพื่อให้อยู่คู่กับสังคมไทยต่อไป โดยเน้นในเรื่องของการเผยแผ่เพราะโดยส่วนตัวได้รับตำแหน่งเลขาธิการเจ้าคณะอำเภอ และเลขาธิการเจ้าคณะอำเภอ 2 ตำแหน่ง ก็จะประสานงานให้การทำงานด้านการเผยแผ่ เกิดประสิทธิผลมากที่สุด การเผยแผ่ธรรมะโดยให้ประชาชนนั้น ยึดมั่นถือมั่นในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา แล้วนำหลักธรรมนั้นไปดำเนินชีวิต ให้ประสบผลสำเร็จ หรือสามารถแก้ไขปัญหาในชีวิตโดยนำหลักธรรมไปปรับใช้ และนำหลักธรรมที่ได้รับนั้นถ่ายทอดไปยังลูกหลานสืบไป

2. เพื่อการพัฒนาสังคม โดยตั้งเป้าหมายจะจัดตั้งมูลนิธิและจะทำให้สำเร็จในปี 2562 เพราะภาระในแต่ละเดือนที่รับผิดชอบอยู่คือ ค่าน้ำค่าไฟ, ทุนการศึกษาสำหรับพระเณร, โครงการไถ่ชีวิตสัตว์ นอกจากนี้การจัดตั้งมูลนิธิจะสามารถสนับสนุนการทำงานอย่างอื่นได้อีกในอนาคต และยังตั้งเป้าหมายไว้ว่าจะเสียสละประโยชน์ส่วนตัวให้ได้มากที่สุด สิ่งใดที่จะช่วยเหลือชาวบ้านได้จะทำให้ถึงที่สุด เพราะผมบวชมาตั้งแต่อายุ 12 ปี ตอนนี่ก็ 40 กว่าปีแล้ว ก็ทำงานเพื่อพระพุทธศาสนามาตลอด ทุกวันนี้รักวัดวาอาราม เพราะสร้างทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นมาในวัดนี้โดยร่วมกับชาวบ้าน ทำให้เกิดความรักในวัดและชาวบ้าน และจะจัดโครงการเกี่ยวกับเยาวชนต่อไป เพื่อปลูกฝังให้เยาวชนเป็นคนรุ่นใหม่ที่มีคุณภาพ ชัดเกลาและหล่อหลอมเพื่อให้เขาเป็นคนดีของสังคม เป็นสมบัติที่มีค่าของชาติต่อไป

8. ปัญหาและอุปสรรค

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ทั้ง 12 รูป พบว่า มีปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้พระนักเทศน์ไม่สามารถทำงานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ดังต่อไปนี้

ในด้านของเทคโนโลยีสมัยใหม่ เทคโนโลยีในปัจจุบันนั้นได้พัฒนาการไปอย่างรวดเร็ว สื่อต่าง ๆ มีการพัฒนาไปมาก ดังนั้นพระสงฆ์ส่วนมากจะไม่มีความรู้เรื่องสื่อมากนัก ด้วยภาระงานที่มาก ด้วยภาระงานของพระสงฆ์ที่มีอยู่มาก ตั้งแต่งานภายในวัด อย่างเช่น พัฒนาวัด งานบูรณะซ่อมแซม การปฏิบัติธรรมภายในวัด เป็นต้น งานภายนอกที่เกี่ยวกับพระสงฆ์โดยตรง เช่น งานด้านปกครอง การสนองงานต่อผู้บังคับบัญชา งานประชุมต่าง ๆ ก็ทำให้การทำงานได้ด้านการเผยแผ่อาจทำได้ไม่เต็มที่มากนัก

ปัญหาในด้านของผู้ฟัง ในการสื่อสารทุกอย่างนั้น ผู้ส่งสาร กับผู้รับสารนั้นสำคัญที่สุด ถ้าผู้ส่งสารเข้าใจเนื้อหาของสารได้ดีก็จะทำให้ผู้รับเข้าใจในเนื้อหานั้นได้ แต่ถ้าผู้ส่งสารมีความเข้าใจในเนื้อหาได้ดี แต่ผู้รับสารไม่พร้อมที่จะรับก็จะไม่เกิดประสิทธิผลได้ดีเท่าที่ควร ในโครงการการเผยแพร่ต่าง ๆ ก็เช่นเดียวกัน ผู้ฟังส่วนใหญ่ถูกเกณฑ์มาจากในองค์กรต่าง ๆ บ้าง ดังนั้น เมื่อเป็นเช่นนั้น ประสิทธิภาพจึงไม่เกิดมากเท่าที่ควร

ด้านช่องทางสื่อสาร, สถานที่, งบประมาณ ในการจัดทำโครงการเพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนาในวันสำคัญทางศาสนา ปัญหาที่มักเกิดขึ้นคือสถานที่ไม่เอื้ออำนวยต่อจำนวนผู้รับสาร เนื่องจากสถานที่ไม่มีเครื่องปรับอากาศ เก้าอี้ไม่สบาย และมีเสียงดังรบกวนการฟังเทศน์ของผู้รับสารเนื่องจากเป็นสถานที่โล่งกว้าง และห้องน้ำไม่สะอาด ทำให้สถานที่ที่มีอุปสรรคต่อการมาฟังเทศน์ของผู้ฟัง ส่วนช่องทางในการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร คือการส่งสารผ่านการกระจายเสียง (ไมโครโฟน, ลำโพง) ในการกระจายเสียงเนื่องจากมีผู้รับสารจำนวนมากจึงกระจายเสียงไปยังผู้รับสารไม่เพียงพอ และเสียงที่ส่งผ่านทางเครื่องกระจายเสียงมีการขาดหายเป็นช่วง ๆ ทำให้ผู้รับสารขาดสมาธิในการรับฟังทำให้รับฟังสารไม่ต่อเนื่อง ในส่วนของอุปกรณ์เพิ่มเติมในการใช้เผยแพร่ เช่น จอโปรเจคเตอร์ ไม่มีความพร้อมและผู้ส่งสารขาดความรู้ในการใช้เทคโนโลยีทำให้ยากต่อการใช้สื่อที่ทันสมัย ส่วนงบประมาณในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาไม่เพียงพอในการทำกิจการของพระสงฆ์ เช่น การมอบทุนช่วยเหลือสงเคราะห์แก่ผู้ด้อยโอกาส เป็นต้น

บทที่ 5

บทสรุป

การนำเสนอผลการศึกษาในบทนี้จะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และการเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย การศึกษาวิจัยเรื่อง กลยุทธ์ในการเผยแพร่ทางพระพุทธศาสนาของนักเทศน์ในเขตอำเภอเมืองพะเยา มีวัตถุประสงค์ของการศึกษามี 2 ประการ คือ

1. เพื่อการศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของนักเทศน์

2. เพื่อการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการเผยแพร่ทางพระพุทธศาสนาของนักเทศน์

การวิจัยนี้เป็นระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นพระนักเทศน์ที่มีชื่อเสียงมีคุณสมบัติ ดังนี้คือ เป็นพระธรรมทูตที่ผ่านการอบรมและได้รับการแต่งตั้งจากเจ้าคณะจังหวัดพะเยา และมีพรรษา 15 พรรษาขึ้นไป คัดเลือกมาได้ 12 รูป เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) ใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือ การวิเคราะห์ใช้วิธีค้นหาความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล (Interactive Approach) และสรุปแบบองค์รวม (Holistic Approach) ผลจากการศึกษาพบว่า ลักษณะส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง มีดังนี้คือ มีอายุอยู่ระหว่าง 38-68 ปี โดยมีอายุเฉลี่ย 49 ปี ระยะเวลาของการดำรงอยู่ในสมณเพศอยู่ในพรรษา ระหว่าง 17-48 พรรษา โดยมีอายุพรรษาเฉลี่ย 28 พรรษา ระดับการศึกษาสูงสุด จบปริญญาเอก 2 รูป ปริญญาโท 7 รูป และปริญญาตรี 3 รูป การดำรงตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์ เป็นเจ้าคณะอำเภอ 1 รูป รองเจ้าคณะอำเภอ 2 รูป เจ้าคณะตำบล 2 รูป เลขาเจ้าคณะจังหวัด 1 รูป เลขานุการเจ้าคณะรองเจ้าคณะอำเภอ 1 รูป เจ้าอาวาส 3 รูป และอื่นๆที่ไม่มีตำแหน่งบริหาร 2 รูป จำนวนพี่น้องในครอบครัวโดยเฉลี่ยมีจำนวน 3 คน อาชีพพ่อแม่ของพระนักเทศน์ส่วนมาก (10คน) มีอาชีพทำนา และอาชีพค้าขายและรับจ้างอย่างละ 1 รูป เกี่ยวกับกลยุทธ์การเผยแพร่ของพระนักเทศน์ มีดังนี้ คือ 1.ให้ความสำคัญกับผู้ฟัง 2.จัดเตรียมเนื้อหาที่สอดคล้องกับผู้ฟัง 3.การพัฒนาตนเอง 4.แรงบันดาลใจ 5.การมีภูมิหลัง ส่วนปัญหาและอุปสรรคของการเผยแพร่ ได้แก่ 1.พระนักเทศน์เป็นผู้สูงอายุไม่มีความถนัดในการใช้สื่อที่ทันสมัยและมีภาระงาน งานบริหารและงานในวัด 2. ปัญหาเกี่ยวกับผู้ฟังไม่ค่อยสนใจทางด้านธรรมและมักจะเป็นผู้ที่ถูกแกล้งมาฟัง 3.ข้อจำกัดเกี่ยวกับงบประมาณการจัดสรรสถานที่ และพาหนะ ควรถอดบทเรียนแนวทางการพัฒนาตนเอง จนเป็นพระนักเทศน์ที่มีชื่อเสียง เพื่อให้เป็นบทเรียนในการฝึกฝนของพระภิกษุและสามเณรเณร ให้มีการจัดทำคำสอน

ในพระพุทธศาสนาที่เข้าใจง่าย และมีเนื้อหาที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกและเผยแผ่ไปทาง สื่อออนไลน์ และออนไลน์อย่างทั่วถึง

การอภิปรายผล

การอภิปรายผลจะนำเสนอไปตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อ 1 เพื่อเทคนิคและวิธีการเผยแผ่ของพระนักเทศน์ในเขตอำเภอเมืองพะเยา จากการศึกษาพบว่า

เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระนักเทศน์ทั้ง 12 รูป มีดังนี้ คือ การให้ความสำคัญกับผู้ฟัง ในการจัดโครงการที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่ธรรมะของคณะสงฆ์ ตัวอย่างเช่น งานเผยแผ่ธรรมะสังฆจรของพระสงฆ์ในแต่ละเขตของอำเภอเมืองพะเยา จะจัดขึ้นในทุก ๆ ปีของช่วงเข้าพรรษา จนถึงออกพรรษา ในการทำโครงการก็จะตอบใจของหลักการเผยแผ่ที่มี 6 ด้าน คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศาสตร์ศึกษา 3) ด้านการเผยแผ่ 4) ด้านการสาธารณูปการ 5) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ในเรื่องของสถานที่การจัดงาน ต้องให้มีความเป็นสัปปายะ 7 คือ 1) ที่จัดงานมีความเหมาะสม สะอาด และสงบ ไม่พลุกพล่าน 2) การเดินทางไปมาสะดวก 3) การพูดคุยเหมาะสม สนทนาแต่เรื่องที่ดี 4) บุคลากรเหมาะสม มีผู้รู้ชักนำไปในทางที่ถูก 5) อาหารเหมาะสม 6) อากาศเหมาะสม สดชื่น ร่มรื่น 7) จัดพื้นที่ให้เหมาะสมกับการปรับเปลี่ยนอิริยาบถ ไม่อึดอัดคับแคบจนเกินไป จะทำให้ผู้ฟังนั้นได้รับผลประโยชน์ มีสมาธิพร้อมรับสาร ที่พระนักเทศน์ต้องการจะสื่ออย่างมีประสิทธิภาพ นางสาวบุพพรณี นันทจริยา (2557) มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาทัศนคติที่มีต่อหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 วิทยาลัยเทคโนโลยีพายัพและบริหารธุรกิจ อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ผู้ฟังที่เป็นเยาวชน จะให้ความสนใจในพุทธธรรมที่ตนได้รับการปลูกฝัง มาจากครอบครัวตั้งแต่เด็กและเมื่อมาเป็นเยาวชนก็จะเกิดความสนใจ หลักธรรมที่เวลานั้นได้แก่ ธรรมะที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ คือส 5 , กฎแห่งกรรม และสอดคล้องกับงานวิจัย ของพระครูอุดมธรรมนิเทศน์ และคณะ (2559) มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาบริบทและกระบวนการถ่ายทอด การเทศน์มหาชาติในยุคปัจจุบัน 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการเทศน์มหาชาติ ที่เหมาะสมกับเยาวชน ในจังหวัดเชียงราย 3) เพื่อพัฒนาระบบการถ่ายทอดการเทศน์มหาชาติ 4) เพื่อตรวจสอบรูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดการเทศน์มหาชาติ ผลการศึกษาพบว่า คำนึงถึงผู้ฟังที่เป็นประชาชน 1) ให้เหมาะสมกับเวลา 2) ควรใช้รูปแบบกะทัดรัดมีขั้นตอนการบรรยายที่เข้าใจได้ง่าย 3) จัดผู้บรรยายให้สอดคล้องกับอายุของผู้ฟัง เช่น ถ้าผู้ฟังส่วนมากเป็นเยาวชน ควรเลือกใช้

เทคนิคการบรรยายที่เหมาะสม 4) สอดแทรกเรื่องตลกขบขัน ให้ตรงกับเนื้อหา
 5) การใช้ระดับเสียงสูงต่ำ เสียงเบา เสียงดัง ตามเนื้อหาของการบรรยาย เพื่อสร้างความ
 น่าสนใจแก่ผู้ฟัง 6) แสดงภาษากายเพื่อเพิ่มความน่าสนใจของการบรรยาย

การจัดเตรียมเนื้อหาที่สอดคล้องกับผู้ฟัง ในการออกเผยแผ่ธรรมะจะต้องให้ผู้พูดเป็น
 กลาง ไม่พูดผู้โจมตีผู้อื่น การสำรวจในศิลปปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย เพื่อให้เกิด
 ความเลื่อมใส เมื่อปฏิบัติตนให้น่าเลื่อมใสแล้ว การเลือกเนื้อหาที่นำมาบรรยายก็มีส่วนสำคัญ
 เพื่อให้ผู้เข้าถึงการบรรยายได้ง่าย เช่น จากการสัมภาษณ์พระครูศรีวรพินิจ ท่านใช้ภาษาที่ผู้ฟัง
 เข้าใจได้ง่าย เช่นเดียวกับพระครูธำรงชินวาท ในการบรรยายธรรมะท่านจะยกตัวอย่างโดย
 เปรียบเทียบกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นประจำ ตัวอย่างเช่น “ผิวเมียอยู่โดยกันสากเลือดต่ายกำ
 เหล้า” ท่านจะบรรยายในทำนองนี้แต่ความเหมาะสม แล้วแต่โอกาสและสถานการณ์ ดังนั้น
 การจัดเตรียมเนื้อหาที่เหมาะสม และสอดคล้องกับผู้ฟังนั้นมีความสำคัญ ถ้าไปบรรยายให้กับ
 ผู้ฟังที่เป็นชาวบ้านก็จะใช้ภาษาที่เป็นกันเอง ถ้าผู้ฟังเป็นกลุ่มเยาวชน กลุ่มข้าราชการ
 กลุ่มผู้สูงอายุก็จะเตรียมเนื้อหาที่เหมาะสมกับกลุ่มนั้นๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ของธีรพล
 มะอาจเลิศ (2557) มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษารูปแบบการนำเสนองานนิพนธ์ในการเผย
 แผ่พุทธธรรมะของพระมหาหรรษา วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี) และ 2) เพื่อศึกษาแนวคิดและภาษา
 ที่ใช้ในการโน้มน้าวใจในการเผยแผ่พุทธธรรมในงานนิพนธ์ของพระมหาหรรษา วชิรเมธี
 (ว.วชิรเมธี) ผลการศึกษาพบว่า 1) มีการตั้งหัวข้อเรื่อง 2) มีการใช้ประโยคที่เข้าใจง่ายกระชับ
 3) การใช้สัมผัสที่คล้องจอง ในเรื่องของกลวิธีและกลอุบายประกอบการสอน 1) การเล่านิทาน
 และการยกอุทาหรณ์ประกอบ 2) การเปรียบเทียบโดยใช้อุปมา 3) การจงใจหลีกเลี่ยงความ
 คิดเห็นโต้แย้ง และยังสอดคล้องกับวิทยานิพนธ์ ของพระมหาอนุชา สิริวิญญู (พละกุล) (2556)
 มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่น
 2) เพื่อศึกษาองค์ประกอบที่ส่งผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่น
 3) เพื่อศึกษาปัญหา และอุปสรรคของพระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่า
 เนื้อหาการพูดควรนำพฤติกรรมของชาวบ้านมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับหลักธรรมที่นำไป
 บรรยาย

หลักการพัฒนาตนเอง ของพระสงฆ์ทั้ง 12 รูป ใช้หลักการพัฒนาตนเอง โดยมี
 พระสงฆ์ที่ประพฤติปฏิบัติชอบ เป็นแบบอย่างในการทำงานด้านการเผยแผ่ ยกตัวอย่าง
 พระสุนทรกิตติคุณ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ได้ติดตามหลวงปู่อุบาลีคุณูปมาจารย์ในสมัยที่หลวงปู่
 ยังสามารถออกไปเผยแผ่ได้สะดวกจึงได้ซึมซับหลักการเผยแผ่จากหลวงปู่มา” ในอดีตนั้น
 การจะออกไปเผยแผ่ธรรมะให้กับชาวบ้านนั้นยังไม่สะดวกเท่าปัจจุบัน ถนนหนทางยังไม่ดีเท่า

ปัจจุบัน และการเผยแพร่ที่จะต้องทำในตอนกลางคืนนั้นยิ่งลำบากอย่างมาก แต่หลวงปู่ท่านก็มีได้ย่อท้อแต่อย่างใด และยังปฏิบัติหน้าที่ของตัวเองอย่างดีเรื่อยมา ดังนั้นหลักในการพัฒนาตนเองส่วนใหญ่มาจากพระภิกษุที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเป็นต้นแบบในการทำงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาปรีชา สาเล็ง และคณะ (2560) มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ของพระธรรมทูตอาสาใน 5 จังหวัดชายแดนใต้ 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ของพระธรรมทูตอาสาใน 5 จังหวัดชายแดนใต้ 3) เพื่อเสนอแนะให้มีการปรับปรุงปัจจัยที่มีผลการเผยแพร่ของพระพุทธศาสนา ของพระธรรมทูตอาสาใน 5 จังหวัดชายแดน ผลการศึกษาพบว่า 1) ผู้บรรยายหรือพระนักเทศน์จะต้องมีการพัฒนาตัวเองในเรื่องการใช้เครื่องมือสื่อสารในการเผยแพร่ ผลิตภัณฑ์สอดคล้องกับยุคสมัยในแต่ละวัย และมีการทำงานเชิงรุก 2) พระธรรมทูตต้องทำตนเป็นแบบอย่างเพื่อให้ประชาชนไว้วางใจ 3) เน้นการเข้าถึงกับประชาชนตามท้องถิ่น สอดคล้องกับกับงานวิทยานิพนธ์ของสัญญา นวลศิริ (2560) มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อการศึกษาท้องถิ่นทางภาษาในงานเขียน ของพระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต 2) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการถ่ายทอดธรรมะในงานเขียน ของพระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต ผลการศึกษาพบว่า พระนักเทศน์จะต้องมีการพัฒนาตนเอง เพื่อค้นหาคุณสมบัติที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง จากการศึกษางานเขียน ของพระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต ซึ่งเป็นพระนักเทศน์ที่มีชื่อเสียงระดับประเทศ พบได้ว่างานเขียนที่โดดเด่นมีเอกลักษณ์ของท่าน จะมีลักษณะดังนี้ คือ มีการเลือกใช้คำ ใช้ประโยค เลือกใช้คำสุภาพิตสำนวน คำคม คำภาษาไทยคำอังกฤษคำ ภาษาถิ่น และคำโบราณ เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัย ของ Dr.Sian Beilock วิธีฝึกพูดที่ดีจะต้องฝึกบ่อยๆและทำซ้ำๆ ทุกวัน

และสอดคล้องกับแนวคิด 10 วิธีสำหรับการเตรียมตัวเป็น Speaker ในสไลด์ Steve Jobs โดย Warit Wanwith

1. Passion และความเชื่อ
2. เริ่มต้นสร้างเรื่องราว
3. ทำให้ผู้ฟังสนใจเรื่องที่กำลังพูด
4. พูดถึงปัญหา และข้อจำกัดที่กำลังเผชิญอยู่และนำเสนอสิ่งที่พูดเป็นแนว

ทางการแก้ไข

5. ออกแบบสไลด์ให้ดู ไม่ใช่ให้อ่าน
6. พูดโดยให้เกิดความรู้สึกแก่ผู้ฟัง
7. ใช้ภาษากาย การสบตาผู้ฟัง การยืนในเปิด ใช้มือประกอบการพูด น้ำเสียง

จังหวะและการพูด

8. ฝึกฝนมาก ๆ (กฎ 10,000 ชั่วโมง)

9. เตรียมตัวให้ดี

10. แก้อาการประหม่าโดยคิดว่ามาช่วยผู้ฟัง

แรงบันดาลใจเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ทำให้ประสบความสำเร็จในชีวิตได้เป็นการสร้างความหวังความมั่นใจแก่มนุษย์เป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่งของพระนักเทศน์เช่นกันจากการศึกษาสัมภาษณ์พบว่าแรงบันดาลใจในการทำงานการเผยแผ่ในการเป็นพระนักเทศน์นั้นการเผยแผ่เป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์ดังที่พระพุทธเจ้าได้กล่าวไว้ว่า "จาริกิ ภิกขเว จาริกิ พุชฺชนิตาย พุชฺชนสุขาย โลกานุกมฺปาย" แปลว่า ภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแก่คนเป็นอันมากเพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลกดังนั้นหน้าที่หลักของพระภิกษุ คือ การเผยแผ่ จึงทำให้เกิดแรงบันดาลใจในการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าของพระนักเทศน์นอกจากจะทำตามหน้าที่ของพระสงฆ์แล้ว การติดตามพระเถระในการออกไปในโครงการต่าง ๆ ของคณะสงฆ์ ได้ซึมซับนำเอาหลักความรู้ และวิธีการในการเผยแผ่มาปรับใช้กับของตน จะเป็นในเรื่องของการปาฐกถาธรรมการเทศน์พื้นเมือง เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ของพระครูนรนาถ เจติยาภิรักษ์ (ชูศรี) (2562) และคณะ มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยสายอินเดีย-เนปาล 2) เพื่อสร้างรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก ผลการศึกษาพบว่า พระนักเทศน์ที่ดีจะต้องมีแรงบันดาลใจในการทำงานได้แก่ 1) มุ่งเข้าถึงชุมชนและบุคคล 2) มีจริยวัตรที่งดงามมีปณิธานอันแน่วแน่ 3) ฝึกฝนตนเองให้มีทักษะภาษาที่ดี 4) มีความเชื่อที่มั่นคงในเรื่องราว 5) เชื่อว่าพระพุทธเจ้ามีจริง 6) เชื่อในพุทธคุณ 7) เชื่อในศักยภาพของมนุษย์ 8) เชื่อในองค์พระตถาคต

ภูมิหลัง จากการสัมภาษณ์พระภิกษุทั้ง 12 รูป ภูมิหลังมีส่วนสำคัญในการพัฒนางานหรือการตั้งใจทำงานในด้านการเผยแผ่อย่างเต็มที่ เช่น การสัมภาษณ์ พระครูประยุตศุกการ เจ้าอาวาสวัดร่องคือ ตำบลแม่ปืม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา เจ้าคณะตำบลแม่ปืม ท่านมีผลงานดีเด่น และเป็นที่ยู่อักของคนในสังคมคือการเทศน์พื้นเมืองเหนือ จัดรายการวิทยุ สัญญาณจะครอบคลุม 3 จังหวัด คือ 1 คือจังหวัดพะเยาสามารถรับสัญญาณครอบคลุมทั่วจังหวัดสองจังหวัดเชียงราย เขตที่รับสัญญาณวิทยุได้ มี 5 อำเภอ คืออำเภอพาน อำเภอแม่ลาว อำเภอเวียงป่าเป้า อำเภอแม่สลวย อำเภอป่าแดด 3 ในจังหวัดลำปางเขตที่รับสัญญาณวิทยุได้มี 2 อำเภอคือ อำเภอวังเหนือ และอำเภอแจ้ห่ม ผลงานอีกด้านของท่าน คือ ผลงานด้านการส่งเคราะห์ได้แก่การมอบทุนการศึกษาให้กับพระภิกษุสามเณรในวัดทุกรูป การช่วยเหลือผู้ป่วยที่ขาดแคลนในโรงพยาบาลโครงการไถ่ชีวิตโคกระบือ เป็นต้น ในการมอบทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรในวัด ท่านได้ให้สัมภาษณ์ว่า ในสมัยที่ท่านเป็นสามเณร การ

เดินทางไปเรียนหนังสือท่านต้องเดินทางจากในซอยไปขึ้นรถระยะทาง 3 กิโลเมตร ท่านจึงมีความคิดฝังใจ และคิดอยู่เสมอว่าในอนาคต ท่านจะช่วยเหลือพระภิกษุสามเณรอย่างเต็มที่ เพื่อให้ไม่ลำบากอย่างที่ท่านเคยเป็นมา และจากการสัมภาษณ์ พระครูอาชาวมิมล เจ้าอาวาสวัดแม่กาโทกหวาก ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ผลงานดีเด่นและเป็นที่ยอมรับของท่าน คือ การก่อตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ จนเป็นที่รู้จักและสามารถเป็นต้นแบบให้กับหลายที่ได้ ท่านได้ให้สัมภาษณ์ว่า ท่านเห็นผู้สูงอายุที่มาทำบุญที่วัดแล้วไม่สามารถอ่านออกเขียนหนังสือได้ จึงได้สนทนากับคุณยายท่านหนึ่งว่า “อยากอ่านออกเขียนได้บ้างไหม” คุณยายก็ตอบว่า “อยากอ่านออกเขียนได้” ก็เลยเป็นจุดเริ่มต้นและการพัฒนาการจัดตั้งโรงเรียนของผู้สูงอายุ และอีกประเด็นหนึ่งนั้น ท่านได้ให้สัมภาษณ์ว่า เป็นเด็กกำพร้าอยู่กับตาที่ยายมาตั้งแต่เด็ก แต่ยายท่านก็ได้เสียชีวิตมา 10 กว่าปี ผู้สูงอายุที่มาวัดบางท่านก็มีนิสัยคล้ายกับคุณยายของท่าน ท่านเลยนึกถึงยายที่เลี้ยงดูท่านมา ซึ่งปัจจุบันนี้ท่านประสบความสำเร็จในด้านต่างๆ อาทิเช่น การเรียน ท่านได้จบในระดับปริญญาโท ท่านได้เป็นพระสงฆ์ผู้มีหน้าที่เผยแผ่พระศาสนา ถือว่าเป็นที่พึงพอใจแล้ว แต่ยายท่านก็ได้เสียชีวิตไปก่อนแล้ว พอได้มาทำงานกับผู้สูงอายุจึงทำให้ท่านปฏิบัติเสมือนกับผู้สูงอายุเป็นญาติคนหนึ่งของท่าน ในเรื่องภูมิหลังนี้ จึงเป็นแรงผลักดันหนึ่งที่ทำให้พัฒนาโรงเรียนผู้สูงอายุจนเป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไป แต่การเผยแผ่ธรรมะนั้นไม่ใช่เฉพาะแก่ผู้สูงอายุ ในการร่วมกิจกรรมต่างๆ ของวัดผู้สูงอายุก็จะมีลูกหลานพามาส่งวัด เมื่อลูกๆ หลานๆ ของผู้สูงอายุได้มาวัด เป็นการเผยแผ่ธรรมะไปในตัวด้วย เกิดการซึมซับไปที่ละเล็กละน้อย ภูมิหลังจึงเป็นคำสอนสำคัญในการพัฒนางาน เป็นต้น ซึ่งดังที่ได้กล่าวมาสอดคล้องกับวิจัยของพระมหาอนุชา สิริวิญญู (พละกุล) (2556) มีวัตถุประสงค์คือ 1 เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่น 2 เพื่อศึกษาองค์ประกอบที่ส่งผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่น 3 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของพระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่า พระนักเทศน์มีภูมิหลังมาจากครอบครัวที่มีฐานะยากจนหรือจะต้องต่อสู้กับการดำเนินชีวิตมาอย่างมากมายยอมเข้าใจความยากจนดี จึงมีจิตมุ่งมั่นต้องการช่วยเหลือผู้ยากไร้ และเข้าใจความยากจนเป็นอย่างดี

วัตถุประสงค์ข้อ 2 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการในเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระนักเทศน์ ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานด้านการเผยแผ่ ที่ทำให้พระนักเทศน์ไม่สามารถทำได้เต็มที่เท่าที่ควรนั้น มี 3 ด้าน ดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับพระนักเทศน์เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวนักเทศน์เอง ได้แก่ ปัญหาด้านสุขภาพ จากที่ได้ศึกษาพระนักเทศน์ทั้ง 12 รูปนั้น พระนักเทศน์หลายรูปส่วนใหญ่มีอายุ 40 ปีขึ้นไป จึงทำให้มีปัญหาด้านสุขภาพอยู่บ่อยครั้ง ทำให้ไม่สามารถทำงานด้านนี้ได้

อย่างเต็มที่ ต่อมาก็จะเป็นปัญหาเรื่องของภาระงานที่มีมาก พระนักเทศน์ส่วนใหญ่นั้นนอกจากจะมีงานเผยแผ่ที่เป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์แล้ว ก็ยังมีงานอื่นๆอีกสามารถแบ่งได้เป็นงานภายใน และงานภายนอก งานภายในคือ ภาระงานในวัด ได้แก่ งานดูแลพัฒนาภายในวัด กิจวัตรของพระสงฆ์ คือทำวัตรเช้า-เย็น งานพบปะญาติโยม การสนทนาธรรม เป็นต้น งานภายนอกคือ งานที่ได้รับแต่งตั้งจากคณะสงฆ์ เช่น งานปกครอง ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เลขาธิการเจ้าคณะอำเภอ เลขาธิการรองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าอาวาส เป็นต้น ด้วยภาระงานที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น มีส่วนทำให้ในบางงานนั้นอาจมีการเตรียมตัวในงานต่อไปได้ไม่ดีเท่าที่ควร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสนอง จำนิต 2557 มีวัตถุประสงค์คือ 1) ศึกษาสภาพการดำเนินงาน และปัญหาอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย 2) วิเคราะห์แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 3) พัฒนารูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาของพระนักเทศน์ที่มีอายุมากจะปรับตัวยากเกี่ยวกับการรับฟังคำสั่งที่มาจากผู้อื่น การแลกเปลี่ยน และขอคำแนะนำจากผู้อื่น การปรับบุคลิกภาพและการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมให้ทันสมัย

2. ปัญหาด้านของผู้ฟัง ในการสื่อสารนั้นผู้ส่งสาร และผู้รับสารนั้นมีความสำคัญที่สุด ถ้าผู้ส่งสารเข้าใจในเนื้อหาของสารนั้น ก็จะเกิดประโยชน์ทั้ง 2 ฝ่าย อย่างมีประสิทธิภาพ ในการจัดทำโครงการของคณะพระธรรมทูต เกิดจากความร่วมมือของทุกๆฝ่าย เช่น คณะสงฆ์ 1 หน่วยงานราชการ 1 ชุมชน 1 เป็นต้น แต่ละหน่วยงานก็จะเกณฑ์คนในแต่ละองค์กรมมาเพื่อทำกิจกรรม ซึ่งบางครั้งภาระงานของแต่ละคนนั้น อาจจะต้องค้างอยู่ เมื่อไปร่วมกิจกรรมดังกล่าว อาจจะทำให้กังวลในเรื่องงาน ทำให้รับข้อมูลในกิจกรรมนั้นๆได้ไม่ดีเท่าที่ควร ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของพระครูวิเวกวราภรณ์ (ประสิทธิ์ สุวานวโร) (2560) มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาบทบาทของพระธรรมทูตที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 2) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครู และนักเรียนต่อบทบาทของพระธรรมทูต ผลการศึกษาพบว่า ผู้ฟังที่เป็นเด็กนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ซึ่งเป็นวัยรุ่น พระนักเทศน์จะต้องใช้ความพยายามมาก เพราะเป็นกลุ่มคนที่ให้ความสนใจทางโลก เป็นทุนเดิมอยู่แล้วจึงไม่ค่อยสนใจในธรรมะมากเท่าใดนัก การบรรยายให้คนกลุ่มนี้เป็นพระนักเทศน์ต้องให้ความสนใจด้านเนื้อหา คือ กล่าวถึงความกตัญญูต่อบิดามารดา และสอดแทรกอารมณ์ขันในการบรรยาย ส่วนรูปแบบการนำเสนอจะต้องเน้นภาษาที่ประกอบกรบรรยาย แล้วจึงสอดคล้อการทำงานศึกษาวิจัยของพระครูอุดมธรรมนิเทศและคณะ (2559) มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบทและกระบวนการถ่ายทอดการเทศน์มหาชาติในยุคปัจจุบัน 2) เพื่อพัฒนาการเทศน์มหาชาติที่

เหมาะสมกับเยาวชนในจังหวัดเชียงราย 3) ตรวจสอบรูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดการเทศน์มหาชาติ ผลการศึกษาพบว่า ต้องคำนึงถึงผู้ฟังที่เป็นเยาวชน

ด้านช่องทางการสื่อสาร, สถานที่, งบประมาณ

ในการจัดทำโครงการงานเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น ปัญหาที่พบอยู่บ่อยครั้งคือสถานที่ในการจัดทำโครงการไม่เอื้ออำนวย เช่น ในเรื่องของสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของจอโปรเจคเตอร์ เครื่องเสียง ที่ในบางครั้งอาจไม่เอื้ออำนวยมากนัก รวมไปถึงจนถึงสภาพอากาศที่ร้อนเกินไป ปัญหาด้านงบประมาณ สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นปัญหาอุปสรรคในการทำงานด้านการเผยแผ่ที่จะทำให้งานไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร สอดคล้องกับงานวิทยานิพนธ์ของนายอาทิตย์ หลวงละ (2559) มีวัตถุประสงค์คือ 1) ศึกษาพระสงฆ์ที่ใช้เครื่องมือเฟซบุ๊ก เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาพระสงฆ์ที่พยายามต่อรองการใช้เฟซบุ๊กให้มีลักษณะเป็นทางธรรม ผลการศึกษาพบว่า เนื่องจากพระนักเทศน์ส่วนใหญ่อายุค่อนข้างมาก จึงมีปัญหาในเรื่องของการใช้สื่อออนไลน์ ในการเผยแผ่ศาสนาจึงจะต้องมีพระรุ่นใหม่ให้ความช่วยเหลือ เช่น ใช้เฟซบุ๊ก ช่วยเผยแผ่หลักคำสอน โดยให้พระนักเทศน์ตรวจสอบ และแนะนำเนื้อหา นอกจากนี้ยังใช้เฟซบุ๊กติดตามความเคลื่อนไหวของโลกสมัยใหม่ แล้วจัดเนื้อให้สอดคล้องและทันกับโลกสมัยใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จุฑามาศ โรบินสัน (2560) มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาพฤติกรรมการสื่อสารพุทธธรรม ผ่านสื่อในยุคโลกาภิวัตน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย ผลการศึกษาพบว่า การเผยแผ่พระศาสนาคือการใช้สื่อออนไลน์ผลงานวิจัยนี้ได้ให้ข้อเสนอแนะในการใช้สื่อออนไลน์เพื่อเผยแผ่อย่างได้ผลดังนี้คือ 1) สื่อออนไลน์ที่ใช้ได้แก่ เฟซบุ๊ก, ยูทูป, เว็บไซต์ 2) ผู้รับเป็นคนไทยและต่างชาติ 3) ลักษณะของการนำเสนอ ได้แก่ การบรรยาย ปาฐกถาธรรม การถาม-ตอบ ปัญหาธรรมะ 4) ภาษาที่ใช้ คือภาษาไทย, ภาษาอังกฤษ, ภาษาบาลี และสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ พระมหาปรีชา สาเล็ง และคณะ (2560) มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตอาสาใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 3) เพื่อเสนอแนะให้มีการปรับปรุงปัจจัยที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบปัญหาและอุปสรรค ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ 1) ทรัพยากรทางการบริหาร ได้แก่ บุคลากร งบประมาณ และสื่อที่จะใช้ในการเผยแผ่รวมถึงพาหนะจะต้องมีเพียง 2) การประสานงานจะต้องมีบุคลากรที่พร้อมในการประสานงานโครงการ

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้มีข้อเสนอแนะแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. ข้อเสนอแนะจากการศึกษานี้ ได้แก่

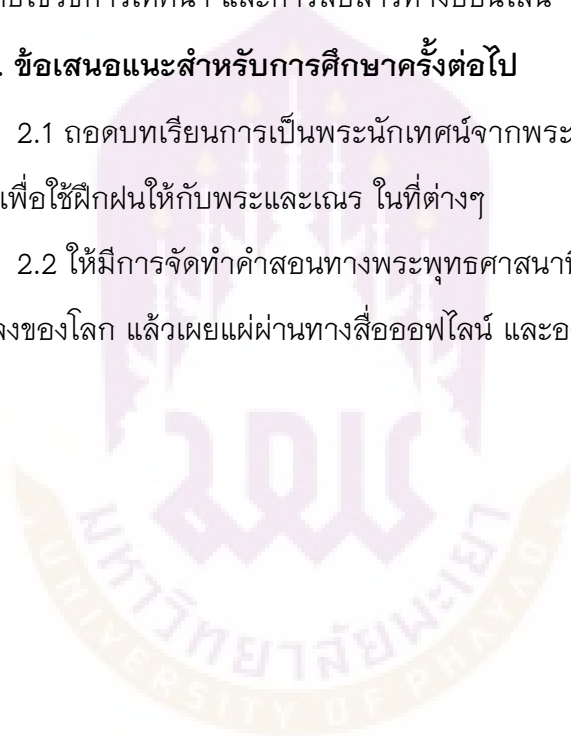
1.1 ควรถอดบทเรียนแนวทางการพัฒนาตนเอง จนเป็นพระนักเทศน์ที่มีชื่อเสียงเพื่อใช้เป็นบทเรียนในการฝึกฝนตนเองของพระภิกษุ และสามเณร

1.2 จัดให้มีการเรียนการสอนแก่พระภิกษุ และสามเณร เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยใช้วิธีการเทศนา และการสื่อสารทางออนไลน์

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาครั้งต่อไป

2.1 ถอดบทเรียนการเป็นพระนักเทศน์จากพระที่มีชื่อเสียงในระดับจังหวัด และระดับประเทศเพื่อใช้ฝึกฝนให้กับพระและเณร ในที่ต่างๆ

2.2 ให้มีการจัดทำคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เข้าใจง่าย และมีเนื้อหาทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก แล้วเผยแผ่ผ่านทางสื่อออฟไลน์ และออนไลน์อย่างทั่วถึง

บรรณานุกรม

- จุฑามาศ โรบินสัน. (2560). **แนวทางการสื่อสารพุทธธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย**. รายงานสืบเนื่องการประชุมสัมมนาวิชาการ (Proceedings) การนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ เครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ(17).
- ธีระพล มะอาจเลิศ. (2557). กลยุทธ์การสื่อสารในการเผยแผ่พุทธธรรมของพระมหาภูติชัยวชิรเมธี (ว.วชิรเมธี). **วารสารนิຕ้าภาษาและการสื่อสาร**, 19(23), 1-10.
- บุพพรณี นันทจรียา. (2557). **การศึกษาทัศนคติที่มีต่อหลักธรรมทางพุทธศาสนาของนักศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 วิทยาลัยเทคโนโลยีพายัพและบริหารธุรกิจ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่**. บธ.ม., การศึกษาด้วยตนเอง, วิทยาลัยเทคโนโลยีพายัพและบริหารธุรกิจ, เชียงใหม่.
- ประเวศ วะสี. (2540). **ภาวะผู้นำ:ความเป็นไปในสังคมและวิถีแก้ไข**. หมอชาวบ้าน. กรุงเทพฯ.
- พระเมธีธรรมมาภรณ์(ประยูร ธรรมจิตโต). (2541). **คุณธรรมสำหรับนักบริหาร**. บริษัทสหธรรมิก จำกัด, กรุงเทพฯ.
- พระครูนราภเจติยาภิรักษ์(ชูศรี)และคณะ. (2562). รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระธรรมทูต สายอินเดียน-เนปาลตามหลักพุทธจิตวิทยา. **วารสารมหาจุฬานาคธรรคณ์**, 6(1), 375-387.
- พระครูวิเวกวราภรณ์ (ประสิทธิ์ ฐานวโร). (2560). **บทบาทของพระธรรมทูตที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอเมืองจังหวัดสุรินทร์**. พธ.ม., มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- พระครูวิเวกวราภรณ์(ประสิทธิ์ ฐานวโร). (2560). **บทบาทของพระธรรมทูตที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอเมืองจังหวัดสุรินทร์**. (พุทธศาสนศึกษาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- พระครูอุดมธรรมนิเทศก์. (2559). การพัฒนารูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดการเทศน์มหาชาติที่เหมาะสมกับเยาวชนในจังหวัดเชียงราย. **วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ**, 9(1), 35-47.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2537). **วัฒนธรรมไทยสู่ ยุคเป็นผู้นำและเป็นผู้ให้**. นีลนาราการพิมพ์, กรุงเทพฯ.

พระพยอม กัลยาโณ. **การบริหารเชิงพุทธในการบริหารธุรกิจแบบพุทธ.**

พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร). (2547). **คม ชัด ลึก เล่ม 2.** สำนักพิมพ์เลี้ยงช้าง, กรุงเทพฯ.

พระมหาปรีชา สาเส็ง. (2560). ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตอาสา ใน 5 จังหวัดแดนภาคใต้. **วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์**, 12(3), 23-34.

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี). (2550). **คนสำราญงานสำเร็จ.** บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), กรุงเทพฯ.

พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ. (2547). **วิพากษ์แนวคิดพระพุทธศาสนาสำหรับโลกหลังยุคใหม่.** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

พระมหาอนุชา สิริวณฺโณ (พละกุล). (2556). **การศึกษาพระสงฆ์กับการพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาวัดเทพบูรณาราม. ตำบลท่าพระ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น.** ศศ.ม., สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพฯ.

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคลโล). (2548). **การบริหารวัด.** เพชรเกษมการพิมพ์, นครปฐม.

พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ). **ต้นแบบการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย.** ปร.ด., มหาวิทยาลัยสยาม, กรุงเทพฯ.

พิสิฐ เจริญสุข. (2539). **คู่มือการเผยแผ่พระพุทธศาสนา.** โรงพิมพ์กรมการศาสนา, กรุงเทพฯ.

สนอง จำนิล. (2557). การพัฒนารูปแบบและยุทธศาสตร์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย. **วารสารครุศาสตร์**, 43(2), 47-62.

สนิท ศรีสำแดง. (2544). **ปรัชญาเถรวาท.** โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.

สัญญา นวลศิริ. (2560). ท่วงทำนองทางภาษาและกลวิธีการถ่ายทอดธรรมะในงานเขียนของ พระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต. **ขเนศวรรสาร**, 14(2), 49-64.

สุรเชษฐ์ ชีระมณี. (2561). **วิธีวิทยาการวิจัยทางสังคมศาสตร์. คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่ 2),** เพาะ.

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (ส. ศิวรักษ์). (2542). **พุทธตันตระหรือวัชระญาณ.** ส่องสยามจำกัด, กรุงเทพฯ.

อาทิตย์ หลวงละ. (2559). การใช้เว็บไซต์เฟซบุ๊กทางอินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์.
วารสารศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ เรื่องกลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระนักเทศน์ในเขตอำเภอเมืองพะเยาวัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่ของพระนักเทศน์ในเขตอำเภอเมืองพะเยา
2. เพื่อศึกษาปัญหา และอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระนักเทศน์ในเขตอำเภอเมืองพะเยา

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

- 1.1 ชื่อ..... ฉายา.....
นามสกุล.....
- 1.2 อายุ
- 1.3 พรรษา
- 1.4 ระดับการศึกษาสูงสุด
- 1.5 ตำแหน่ง
- 1.6 จำนวนพี่น้องจากพ่อแม่เดียวกัน
- 1.7 อาชีพของพ่อ-แม่

ตอนที่ 2 เกี่ยวกับผลงานดีเด่น

- 2.1 ผลงานดีเด่นเรื่องอะไร
- 2.2 ผ่านการศึกษา/อบรมมาจากไหน
- 2.3 ใช้เวลาฝึกฝนนานเท่าไรจนได้รับยกย่องผลงานได้
- 2.4 เอกลักษณะงานที่โดดเด่นกว่าคนอื่น
- 2.5 มีแรงบันดาลใจอะไรที่ทำให้มุ่งมั่นมาสร้างผลงานดีเด่น
- 2.6 คุณสมบัติหรือบุคคลที่ท่านยึดถือในการทำงาน
- 2.7 ผลงานที่สร้างชื่อเสียง และเป็นที่รู้จักของคนในสังคม
- 2.8 หลักในการพัฒนางานของท่านให้โดดเด่นกว่าคนอื่น
- 2.9 ท่านมีเป้าหมายในการทำงานของท่านคืออะไร

ภาคผนวก ข ภาพการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	พระสมุห์คมกฤษ เฝ้ากั้นทะ
วัน เดือน ปี เกิด	3 มกราคม 2535
สถานที่เกิด	พะเยา
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. 2559 พธ.บ. (รัฐศาสตร์), มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา, พะเยา
ที่อยู่ปัจจุบัน	129 ถนนหัวข่วงแก้ว ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา 56000
ผลงานตีพิมพ์	พระสมุห์คมกฤษ เฝ้ากั้นทะ. (2562). กลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระนักเทศน์ในเขตอำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี. 9(3)

